DE

DELAVSKA ENOTNOST

24. 12. 1977 - ŠT. 51 - L. XXXVI. - CENA 4 DIN

GLAVNI UREDNIK: VOJKO CERNELČ

ODGOVORNI UREDNIK: BOJAN SAMARIN

Že spet se izteka staro leto in prihaja novo. Kot vedno ob tej priložnosti, se tudi tokrat obračamo nazaj, da bi naredili vsak zase in vsi skupaj »inventuro« za leto, ki odhaja, kako smo v njem živeli, delali in kaj smo dosegli. Še posebej pa nas ob tem zanima, kaj nam bo prineslo novo leto, kaj lahko v njem pričakujemo, kako bomo v njem živeli mi, naše družine in seveda, kakšen bo razvoj naše celotne socialistične skupnosti.

Za leto, ki se umika novemu, lahko mirno rečemo, da je v mnogočem prelomno. Zanj je značilna visoka udeležba in aktivnost vseh delovnih ljudi v samoupravnem in političnem delovanju in njihov vse bolj prevladujoč vpliv na oblikovanje družbenoekonomskih odnosov pri nas. Čeprav ne vedno brez vseh težav, pa vendarle delovni ljudje vse bolj odločajo o rezultatih svojega dela in o vseh drugih pomembnih družbenih zadevah. Navzlic nekaterim objektivnim in subjektivnim težavam in oviram pri uresničevanju zakona o združenem delu in kljub dejstvu, da še nismo povsod in povsem uspeli razviti takšnih družbenoekonomskih odnosov, kot bi jih glede na vsebino zakona o združenem delu morali, lahko vendarle rečemo, da smo v tem letu mnogo dosegli glede samoupravne organiziranosti, uresničevanja samoupravljanja delavcev v združenem delu, odnosov pri pridobivanju dohodka in dohodkovne soodvisnosti, pri razporejanju dohodka in čistega dohodka itd. Ponekod morda samo prve korake, pa vendarle.

Res, da ne moremo biti z doseženim povsem in povsod zadovoljni. Še zlasti ne tam, kjer so nekatere naloge opravili samo zaradi zakonskega roka in praviloma na hitro, v zadnjem času, formalno, mimo interesov in zavestnega sodelovanja delovnih ljudi. Za takšne primere vsekakor velja slikovita in duhovita ocena nekoga, ki je dejal: »Usedli so se v zadnji vlak, toda v njem se ne bodo vozili najbolj udobno.« Tudi dolgo ne!

Toda resnica je tudi to. Mimo doseženih dejanskih rezultatov v praksi razvijanja družbenoekonomskih odnosov in samoupravnega položaja delavcev v njih je prav tako dragoceno dejstvo in spoznanje, da postaja potreba po novem v samoupravljanju sestavni del zavesti, razmišljanja in ravnanja vseh delovnih ljudi. Ta resnica in seveda v letošnjem letu že pridobljene praktične izkušnje delavcev so vsekakor poroštvo, da bomo letos začeto uspešno nadaljevali in razvijali tudi v letu 1978.

Tako dinamičen razvoj socialističnih samoupravnih odnosov so ustrezno spremljala gospodarska gibanja in rezultati. Mimo nekaterih problemov, kot denimo pri izvozu in uvozu, plačilni bilanci in še kje, ki so posledica posameznih objektivnih pa tudi subjektivnih vzrokov, lahko ugotovimo, da je bilo leto 1977 zelo uspešno, v nekaterih pogledih celo najuspešnejše v zadnjih nekaj letih in celo v zadnjem desetletju.

Gospodarstvo bo doseglo tako visoko stopnjo rasti, kot že dolgo ne. Pomembno smo povečali produktivnost v industrijski proizvodnji, in tudi sicer v gospodarstvu. Glede na to je razumljivo, da ugotavljamo v tem letu pomemben porast življenjskega standarda. Stopnja povečanja realnih osebnih dohodkov je najvišja v zadnjih nekaj letih. Izgradili smo nove proizvodne kapacitete, modernizirali mnogo zastarele. Priča smo mnogim novozgrajenim objektom na področju družbenih dejavnosti, stanovanjskega gospodarstva, infrastrukture, itd., itd.

Skratka, mnogo je razlogov za oceno, da smo dosegli letos v gospodarstvu pomembne rezultate.

Kaj torej lahko pričakujemo v letu 1978? Ustvarjeni so vsi pogoji za nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov in za hiter gospodarski razvoj. To pa pomeni, da je glede tega leto 1978 v naših rokah, da lahko gledamo nanj z največjim optimizmom, toda ob jasnem spoznanju, da bo leto 1978 zahtevalo od vsakogar in od vseh vsestransko in polno angažiranost in napore pri nadaljnji graditvi samoupravnih odnosov in gospodarskem razvoju. To bomo vsekakor uresničili. Za to so porok naši delovni ljudje in njihova ustvarjalna sila, ki jo samoupravni socialistični odnosi še bolj spodbujajo in sproščajo.

Tako bomo v letu 1978 lahko nadaljevali s humanizacijo življenja in odnosov med ljudmi, kjer bo vse več prostora za osebno srečo in zadovoljstvo posameznih ljudi in njihovih najbližjih.

EMIL TOMAŽIČ

SREČNO IN USPEHOV POLNO NOVO LETO 1978 ŽELE VSEM DELOVNIM LJUDEM

REPUBLIŠKI SVET ZVEZE SINDIKATOV SLOVENIJE, REPUBLIŠKI ODBORI SINDIKATOV IN DELAVSKA ENOTNOST

KAJ SMO STORILI...

V pripravah na volitve 1978

V tem trenutku v sindikatu, v SZDL in v vseh drugih organiziranih dejavnikih pravzaprav zaključujemo fazo aktivnosti v stalnih kadrovskih pripravah na volitve — mislimo na evidentiranje možnih kandidatov, ki je podlaga za kandidiranje kandidatov za vse funkcije v delegacijah in tudi za vse odgovorne družbene funkcije v skupščinah družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti.

Danes tudi dokaj točno poznamo vse naloge sindikatov in drugih dejavnikov, ki nas še čakajo v fazi najbolj konkretnih priprav za volitev članov delegacij in delegatov, ki bodo opravljali najpomembnejše družbene funkcije.

Vprašanje, ki je za nas najbolj žgoče, se najverjetneje glasi: ali imamo v svoji evidenci, v naši »kadrovski blagajni« dovolj delavcev, ki so sposobni in voljni, da spomladi (po volitvah) prevzamejo svoje odgovorne delegatske funkcije.

Pri tej oceni moramo izhajati iz ocene deła dosedanjih članov delegacij za skupščino DPS in SIS in posameznih delegatov; treba je kritično pregledati, ali so leta 1974 izvoljeni člani delegacij skupaj in vsak zase ustrezno opravili svoje naloge, ki smo jim jih naložili z izvolitvijo oziroma z delegiranjem. Upoštevati moramo, da imamo danes le dve delegaciji, ki delegirata delegate v zbor združenega dela in za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti, ki se vključujejo v skupščinski sistem. Jutri, torej po volitvah 1978, pa bomo morali povsod, kjer so zato potrebni pogoji, imeti: delegacijo za zbor združenega dela, delegacijo za vsako od SIS, ki se vključujejo v skupščinski sistem. V zakonu o skupščinskih volitvah oziroma o delegiranju delegatov, ki se sedaj pripravlja, so določbe, da morajo delavci v TOZD praviloma izvoliti posebno delegacijo za vsako od skupščin SIS, le izjemoma pa združene delegacije za več skupščin svobodnih SIS in le v skrajnih primerih splošno delegacijo za vse SIS. Sindikat bo moral konkretno oceniti, ali so delavci v posamezni TOZD ravnali prav, ko so se odločili, da bodo imeli le splošno oziroma združene delegacije za skupščine SIS. Sicer bo moral sindikat predlagati sodišču združenega dela, da oceni ali je takšna statutarna določba skladna s pravicami delavcev, da čimbolj neposredno urejajo posamezna področja skupnega pomena in medsebojno slidarnost.

Danes je verjetno vsakemu sindikalnemu delavcu in tudi političnim delavcem v drugih družbenopolitičnih organizacijah jasno, da uresničitve ustave, zakona o združenem delu, razvoja naše socialistične samoupravne družbe in njenega političnega sistema ne moremo doseči brez organizirane in vsebinske pristojnosti delavcev v združenem delu. Sindikat ima torej tu ne le velik del nalog, temveč tudi pomemben delež odgovornosti, da razvoj naše družbe, kot smo ga opredelili v ustavi, ne more potekati brez neposredne prisostnosti delavcev, ki bodo svoje konkretne posebne in skupne interese uveljavljali skladno z interesi delavskega razreda kot celote.

Sindikalne organizacije v TOZD morajo torej čimprej pripraviti spiske možnih kandidatov za posamezno delegacijo, jih uskladiti z drugimi dejavniki v TOZD ter posredovati v razpravo vsem delavcem. Pri tem morajo zlasti zagotoviti, da bodo o kandidatih za člane delegacij razpravljali delavci v sindikalnih oziroma samoupravnih skupinah, po delih delovnega procesa, po izmenah in podobno, o možnih kandidatih mora razpravljati tudi delavski svet.

Kljub temu, da se odpirajo nekatere novosti v volilni zakonodaji in tudi v volilnem pravilniku, ki ga sprejemata SZDL in sindikat, je danes povsem jasno, da je treba v vseh temeljnih samoupravnih sredinah nadaljevati z aktivnostmi za volitve 1978 tako, kot smo se že dogovorili. To velja zlasti za tiste sredine, kjer so do sedaj čakali s pripravami na volitve v utvari, da bo novi zakon o skupščinskih volitvah prinesel kakšno spremembo in ne bo uveljavil naših skupnih političnih dogovorov, ki smo jih sprejeli na konferenci SZDL, v okviru drugih družbenopolitičnih organizacij in v skpščinskih razpravah, zlasti o posebnih delegacijah za SIS. Sindikat bo moral doseči, da se te stvari takoj normirajo v ustreznih samoupravnih aktih.

Novosti, ki se pripravljajo v volilnem zakonu in volilnem pravilniku, pa pomenijo in zahtevajo od sindikata še več dela in veliko odgovornost za vse predkandidacijske in kandidacijske postopke. Pomembno je tudi to, da se v drugi fazi kandidacijskih postopkov, to so zlasti postopki za izvolitev delegatov za zvezni zbor in zbor republik in pokrajin, poleg teles SZDL in drugih družbenopolitičnih organizacij, v vse postopke odgovorno vključijo tudi novo izvoljene delegacije.

FRANČEK KAVČIČ

ZAKAJ »DVOJNA« LETA?

Komunist za DE

Kaj pomeni odlok srbske republiške interesne skupnosti za pokojninsko in socialno zavarovanje, po katerem imajo tudi vrhunski športniki (od leta 1945 pa do danes) pravico do pokojninskega zavarovanja? Je to zgled, vreden posnemanja, ali pa gre za eno izmed zadev, ki jih je Srbija uredila po svoje (seveda v mejah pristojnosti, o katerih sploh ni moč dvomiti)?

Kajpak se bodo to najprej vprašali tisti, ki so najbolj neposredno prizadeti — včerajšnji in današnji vrhunski športniki. Ali smo jih v naši republiki le »izkoristili«, potem pa pozabili nanje? Še drugače: ali gre v tej »menjavi dela« za pravičen daj—dam?

Prav gotovo bi lahko našli koga, ki mu je družba naredila krivico, da je potem, ko je zbledel lesk njegovih tekmovalnih uspehov, pozabila nanj; pozabila, da je tudi on na svoj, toda velikokrat nadvse uspešen način, pomagal graditi našo skupno stavbo, da je vložil vanjo »minulo delo«, potrdila zanj pa ni dobil. Vendar pa bo še bolj držalo, da so taki primeri izjemni in da prav zaradi tega rok za njihovo urejanje še ni zamujen. Poti za odpravo napak je dovolj.

Zato velja pogled bolj usmeriti na to, kar se dogaja danes. Jasno, z eno samo izjemo, smo se dogovorili, da hočemo in potrebujemo vrhunske športnike, nočemo pa cene zanje plačati s profesionalizmom. Okvir je torej začrtan, temeljne norme so znane. Treba je le prisluhniti praktičnim dopolnitvam, ki jih razkriva vsakdanja, čisto človeška praksa.

Posluh zanjo pa nikakor ne sme iti na račun strateških odločitev. Kajti kljub temu, da smo se v Sloveniji dogovorili (in tudi dokazali pravilnost usmeritve), pa se vseeno še pojavljajo glasovi, po katerih bi vrhunskim športnikom morali priznati »dvojna leta«. Tega sicer ne povedo naravnost, ampak z drugimi besedami. Takole: vrhunski športnik naj bi bil starostno in pokojninsko zavarovan ves čas aktivnosti. Beseda je le o študentih, saj so drugi športniki sicer zaposleni.

Toda vrhunski športniki — študentje že imajo svoj »bonus«. Lahko študirajo dvakrat dlje kot drugi (s tem, da si predolgih odmorov ne smejo privoščiti in da morajo vsako drugo leto napredovati za eno stopnjo) in si po osmih letih športnega udejstvovanja in študiranja ob diplomi zapišejo še štiri službena leta.

Resda to ni razkošje in kraljevska nagrada zanje, ampak saj tega v naši družbi vendarle tudi ne želimo. To je splošen recept. Za izjeme pa v vsakem trenutku lahko tudi izjemno poskrbimo...

BORIS KUTIN

OB ZAKLJUČKU REDAKCIJE

Oblikovana sindikalna lista

Predsedstvo republiškega sveta ZSS je na seji v četrtek razpravljalo o več pomembnih vprašanjih. Po daljši razpravi je poenotilo stališča sindikatov o samoupravnem sporazumevanju o skupnih osnovah in merilih za razporejanje čistega dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke ter drugih prejemkov za leto 1978 in ta stališča (krajše povedano — sindikalno listo 78) sklenilo predložiti plenumu republiškega sveta ZSS v sprejem.

Sindikalna lista je doživela nekatere spremembe: najpomembnejša je, da bo poslej bolj prilagodljiva spremembam pogojev za uveljavitev pravic delavcev, ki jih lista prinaša, poleg tega pa se je približala določilom, kakršna veljajo v zveznem merilu. Vsi zneski so preračunani v odstotke, osnova za izračun pa je poprečni neto OD v gospodarstvu Slovenije za devet mesecev preteklega leta oziroma pri kilometrinah cena super bencina. V razpravi so člani predsedstva poudarili, da bi sindikati enkrat letno odstotke preračunali v zneske zavoljo lažje orientacije v TOZD. Omeniti velja tudi poudarek, ki so ga člani predsedstva namenili težnjam po usklajevanju prejemkov in zlasti nadomestil stroškov drugod: »Prav je, da so pravice delavcev enake,« so dejali, pa, da bi se morali v zveznem merilu bolj zavzemati za odstranjevanje takih teženj, ki so škodljive (pretiranemu povečevanju zneskov na primer). Prav tako so člani predsedstva poudarili, da bi bilo treba dodatek za delovno dobo pri starih, dela manj zmožnih delavcih ne povečevati preveč, pač pa bi morali njihov, zavoljo slabše delovne sposobnosti manjši OD, nadomeščati na drug način.

Predsedstvo je sodilo, da je tudi akcijski program neposrednih nalog pri preobrazbi osnov družbenoekonomskih odnosov na področju razporejanja dohodka, oblikovanja sredstev za osebne dohodke in prisvajanja osebnih dohodkov primeren, velja pa počakati zaključek regijskih posvetov, ki bodo akcijski program nedvomno še obogatili.

V nadaljevanju seje je predsedstvo RS ZSS sprejelo še stališča in priporočila sindikatov za razvijanje in organiziranje množične inventivne dejavnosti ter raziskovalne dejavnosti, sklenilo podpisati družbeni dogovor o oblikovanju cen v stanovanjski graditvi ter v osnovi podprlo koncept razvoja lesne industrije Slovenije. Pri slednjem pa je še naložilo sindikatom te dejavnosti, da razpravo čimprej prenesejo v bazo, da pospešijo dokončno izoblikovanje tega dokumenta in njegov sprejem.

B. R.

od sobote do sobote

PREDVOLILNI POUDARKI

Osrednji dogodek minulih dni je bil vsekakor proslava dneva JLA, ki se je kot prejšnja leta, tudi letos razvejala v vrsto prireditev in srečanj, nastopov in sprejemov, na katerih so podeljevali tudi priznanja, odlikovanja in plakete najuspešnejšim enotam in posameznikom. V Sloveniji je bila osrednja prireditev v hali Tivoli, medtem ko je bilo več podobnih v vseh občinah, domovih in klubih JLA, v enotah teritorialne obrambe in v organizacijah borcev in vojaških vojnih starešin.

V dinamičnem toku političnih dogodkov pa so bili v ospredju predvolilni poudarki. Za portoroškim sestankom, ki ga je SZDL namenila družbenopolitičnim delavcem v občinah in republiki, je te dni sledilo tudi posebno posvetovanje predstavnic občinskih svetov za družbeni, ekonomski in politični položaj žensk. Namen posveta je bil v tem, da bi kritično analizirali dosedanje evidentiranje žensk za prihodnje volitve delegacij in delegatov v skupščine družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti. Medtem ko je udeležba evidentiranih kandidatk v delegatskem sistemu po številu še kar zadovoljiva, je posvetovanje predvsem opozorilo, da se s samo udeležbo v odstotkih ne bi smeli zadovoljiti. Gre predvsem za znan pojav, da žensk ne kandidirajo na vodilna delovna mesta, kar je bilo zlasti značilno za kadrovsko sestavo v občinah, kjer žensk skorajda ni na vodilnih mestih v skupščinah občin, izvršnih svetih in drugih organih. Tudi kadrovska sestava v republiki še ni povsem zadovoljiva in ne izraža dejstva, da je med zaposlenimi že skoraj polovica žensk.

V predvolilne priprave in utrjevanje delegatskega sistema je bilo te dni usmerjenih tudi več drugih sestankov in posvetov v republiki. Z aktualnimi vprašanji obveščanja v delegatskem sistemu, še posebej v organizacijah združenega dela, se je te dni ukvarjala komisija za informiranje pri CK ZKS. Sklenila je, da je potrebno ponovno preveriti izvajanje že sprejetih smernic in sklepov v uredništvih in novinarskih kolektivih, da bi pospešili samoupravno interesno organiziranje sredstev javnega obveščanja, njihovo podružbljanje in usposabljanje novinarjev za nove naloge v utrjevanju delegatskih odnosov in samoupravne demokracije. S poudarkom na teh osnovnih vidikih družbene vloge sredstev javnega obveščanja in novinarstva je te dni potekal tudi redni občni zbor društva novinarjev Slovenije. Pri CK ZKS pa se je te dni sestala tudi komisija za propagandno in informativno dejavnost odbora za pripravo 8. kongresa, ki je pregledala program dela in nalog, ki zajemajo publicistično dejavnost ter oblike propagandnih akcij v predkongresnih pripravah.

Na zvezni ravni je bilo te dni živahno v ustreznih odborih obeh skupščinskih zborov, kjer so delegati iz republik obravnavali predlog proračuna federacije in resolucijo o družbenoekonomskem razvoju v prihodnjem letu. Zlasti pereče je uglaševanje mnenj in predlogov k osnutku zveznega proračuna, tako glede izdatkov in še predvsem dohodkov iz dogovorjenega deleža republik. Kaže, da so v glavnih obrisih doseženi skupni pogledi in stališča, medtem ko potekajo še živahne razprave okrog politike izvoza in uvoza, ki mora biti določena z resolucijo. Ta vprašanja bodo, podobno kot v slovenski skupščini, na dnevnem redu zasedanj zborov sredi prihodnjega tedna.

Z vprašanji finančnega sodelovanja držav v razvoju, ki jih je zastavila že konferenca v Colombu, so se te dni ukvarjali tudi v zveznih svetih za gospodarski rzavoj in ekonomsko politiko ter v svetu za mednarodne odnose. Tudi ta vprašanja so bistvenega pomena za našo izvozno usmeritev, gospodarsko sodelovanje in kooperacijo na trgih takoimenovanega tretjega sveta, kjer morajo biti naši interesi še toliko bolj kompleksni in dolgoročni.

Naj med zanimivejše dogodke minulih dni uvrstimo tudi slovesno otvoritev podaljška hitre ceste do Arje vasi, s čimer je bil znatno razbremenjen prometni vozel v Celju. Med manj ugodnimi vestmi, ki smo jih občutili prav povsod, pa so bile redukcije električne energije. Zaradi pomanjkanja mazuta in plina se je tako v epizodi ponovila energetska kriza prejšnjih let, čeprav je izpad električne energije bil tokrat najprej posledica remonta v TE Šoštanj.

V Beogradu so te dni z najvišjimi častmi pokopali Spasenijo-Cano Babović, znano predvojno revolucionarko, voditeljico antifašistične fronte žensk v revoluciji ter ugledno družbenopolitično delavko.

GOK

S SKUPNE SEJE RO SINDIKATOV DELAVCEV V INDUSTRIJI IN RUDARSTVU SLOVENIJE

»ŽIVLJENJSKI« AKTI

Izvršni odbori republiških odborov sindikatov delavcev v industriji in rudarstvu Slovenije so na skupni seji razpravljali o predlogu zakona o delovnih razmerjih, samoupravnem sporazumu o medsebojnih pravicah, obveznostih in odgovornostih delovne skupnosti RS ZSS in RO sindikatov ter Zveze sindikatov Slovenije; obravnavali pa so tudi stališča sindikatov o samoupravnem sporazumevanju o skupnih osnovah in merilih za razporejanje čistega dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke ter drugih prejemkov za prihodnje leto.

O najpomembnejših temah, predlogu zakona o delovnih razmerjih in o stališčih sindikatov o samoupravnem sporazumevanju o skupnih osnovah za delitev čistega dohodka in sredstev za OD so na tej seji obširno razpravljali. Podprli so spremembe, ki so jih že dotlej predlagali v sindikatih in dodali še nekaj novih, »svojih«. Najpomembnejše spremembe se nanašajo na 49., 74. 126. in 171. člen. Na kratko: iz 49. člena, ki govori o določanju pravic in obveznosti in odgovornosti delavcev v delovnem razmerju, naj bi izpustili 12., 13. in 15. točko. 74. člen, ki govori o dopolnilnem delu, bi bilo treba napisati bolj natančno in jasneje opredeliti tudi morebitne pravice, ki bi izhajale iz dopolnilnega dela. Delavkam, ki imajo do 3 leta starega otroka (člen 126.: do eno leto) naj bi ne smeli nalagati dopolnilnega ali nočnega dela. Iz 171. člena, ki govori o delu po izpolnjenih pogojih za pokojninsko dobo, bi bilo treba črtati drugi odstavek.

Glede stališč sindikatov o skupnih osnovah za delitev dobička in OD pa so soglašali, da pomeni prehod s fiksnih zneskov na odstotke velik korak k večji »življenjski elastičnosti« določil dosedanje sindikalne liste. Menili pa so tudi, da bi kazalo »zneske« prilagoditi, oziroma približati (večjim) zneskom, ki jih dobivajo delavci v drugih republikah. Kazalo pa bi tudi dodatek za delovno dobo opredeliti kot sestavni del živega dela in tako prisiliti TOZD, da bi hitreje prišle do meril za ovrednotenje minulega dela.

R. B.

Osrednja slovesnost ob dnevu JLA

Ob dnevu JLA je poveljstvo ljubljanskega armadnega območja pripravilo v torek, 20. decembra v dvorani Tivoli slovesno prireditev. Bila je povezana s praznovanjem Titovih in partijskih jubilejev. Nastopili so priznani gledališki igralci, baletne in folklorne skupine ter veliki pevski zbor JLA. Proslave so se udeležili poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok, generalmajor Branko Jerkić in najpomembnejši družbenopolitični delavci naše republike.

Predsednik Tito v Sloveniji

V ponedeljek je predsednik republike Josip Broz Tito zaključil petdnevno bivanje v Sloveniji. Nekaj dni, ki jih je prebil v naši republiki, je porabil za državniške dolžnosti, za tovariška srečanja in nekaj malega tudi za svoje veselje do narave in do lova.

Po enodnevnem oddihu je predsednik Tito na lovu v Karavankah uplenil kapitalnega kozoroga, enega najlepših, kar so jih doslej odstrelili pri nas. Po tej kratki sprostitvi v naravi so Tita spet čakale redne državniške obveznosti. Na Brdu pri Kranju je sprejel generalnega sekretarja Komunistične partije Španije Santiaga Carrilla.

V pogovorih sta voditelja dveh komunističnih partij, ki poglabljata tovariške odnose, podprla sedanji proces demokratizacije v Španiji in v njem videla možnost za vsebinski napredek jugoslovansko-španskega sodelovanja na vseh področjih. Srečanje sta mimo tega izkoristila tudi za obravnavo dogajanj na svetovnem prizorišču in vprašanj iz mednarodnega delavskega in komunističnega gibanja, pri tem pa sta, kot že večkrat doslej, našla skupni jezik ob veliki večini obravnavanih vprašanj.

Titovo bivanje v Sloveniji se je izteklo v dveh tovariških srečanjih. Predsednik Tito je na Brdu sprejel Franca Leskoška-Luko, ki je minule dni slavil 80. rojstni dan in 60-letnico revolucionarnega dela, in se z njim zadržal v tovariškem pomenku, minulo nedeljo pa je obiskal Edvarda Kardelja na njegovem domu v Ljubljani.

V.B.

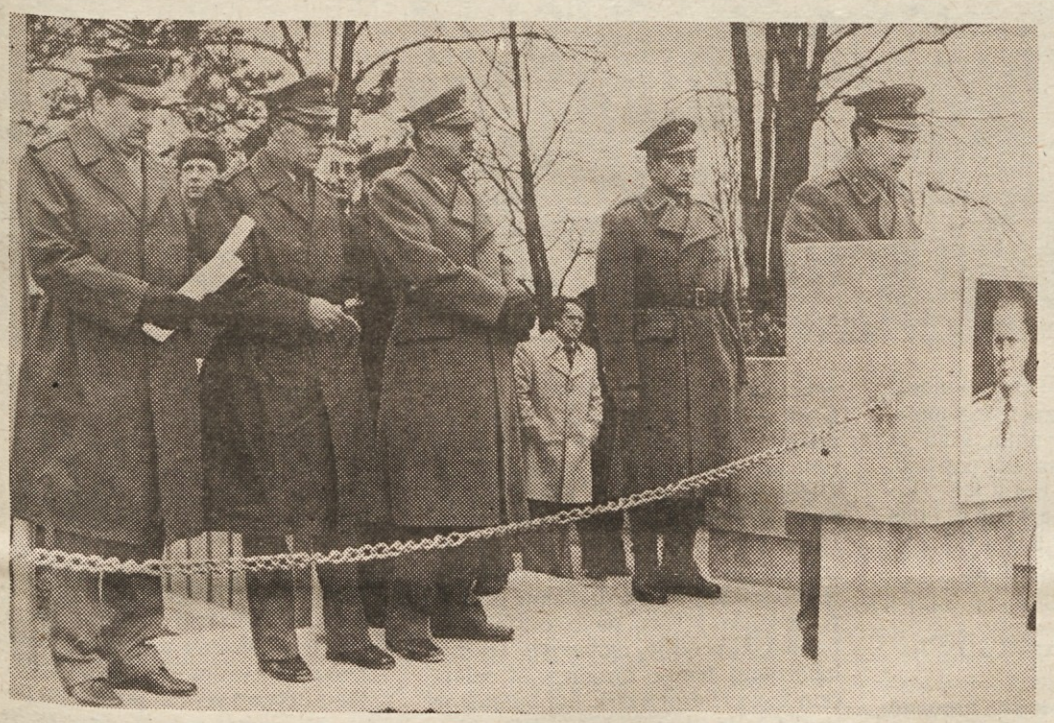

SLAVJE V VRHNIŠKI VOJAŠNICI »IVAN CANKAR«

V tekmovanju za najboljšo enoto ljubljanskega armadnega območja je zmagala vrhniška enota Boška Ratkovića. Na osrednji proslavi ob dnevu JLA, ki je bila 21. decembra v vrhniški vojašnici »Ivan Cankar«, je poveljnik ljubljanskega armadnega območja narodni heroj generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok predal prehodno zastavico enoti Boška Ratkovića, poleg tega pa ji je izročil tudi pohvalo zveznega sekretarja za ljudsko obrambo Nikole Ljubičića za osvojeno drugo mesto v tekmovanju med enotami v zveznem merilu.

Velja povedati, da je ta enota že v nekaj dosedanjih tekmovanjih v ožjem izboru za najboljšo enoto ljubljanskega armadnega območja, vendar se ji je naslov nekajkrat izmuznil iz rok. Po temeljiti analizi »spodrsljajev« v prejšnjih letih so se vojaki in starešine še bolje organizirali, okrepili so tudi sodelovanje z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami v vrhniški občini ter s krajevnimi skupnostmi. Uspehi niso izostali, dosegli so zavidljivo raven pri strokovni usposobljenosti, ki je temeljni pogoj za učinkovito izpolnjevanje borbenih nalog. Posebej moramo omeniti tudi visoko politično zavest članov enote, moralno-politično enotnost vojaškega kolektiva in razvito zavestno disciplino.

Tudi vrhniški dom JLA je najboljši v ljubljanskem armadnem območju. To je nekakšna »vojaška univerza«, ki skrbi za usposobljanje vojakov in starešin, za smotrno izkoriščanje prostega časa vojakov in starešin in še posebej za družbenopolitično izobraževanje vojakov in starešin. Ob vseh teh rezultatih pa naj omenimo še razvito novatorsko dejavnost »vrhniških« vojakov in starešin, kar je prav tako pohvalil Franc Tavčar-Rok. M.H.

PRIZNANJA TERITORIALCEM

Tudi republiški štab za teritorialno obrambo je minuli četrtek priredil v Klubu delegatov v Ljubljani krajšo svečanost. Ob tej priložnosti je republiški štab podelil najboljši enoti v minulem letu (teritorialni obrambi Koper), najboljšemu pokrajinskemu štabu (teritorialni obrambi Ljubljana) in najboljšemu poveljstvu (belokranjskega odreda) priznanja za njihovo delo pri organizaciji in krepitvi splošnega ljudskega odpora. Posebna priznanja je dobilo tudi dvanajst mladincev in mladink, prostovoljcev v teritorialnih enotah, in dvanajst novinarjev ter urednikov, ki so v minulem letu največ storili na področju informiranja javnosti o naši teritorialni in splošni ljudski obrambi. Priznanje je prejel tudi naš novinar Janez Voljč. Občinskemu štabu v Radovljici pa je svet revije »Naša obramba« dodelil pohvalo, ker je najbolj uspešno organiziral »Naša obramba v vsako družino«. Na sliki: Mladinci in mladinke, prostovoljci teritorialnih enot prejemajo priznanja republiškega štaba.

Visoka odličja novinarjem DE

LJUBLJANA, 22. dec. — Predsednik republike Josip Broz-Tito je ob 35-letnici gibanja in časnika Delavska enotnost odlikoval deset delavk in delavcev iz sedanjega uredništva osrednjega slovenskega sindikalnega glasila Delavska enotnost. Na današnji slovesnosti je v imenu predsednika republike odlikovanja podelil predsednik RS ZSS Janez Barborič.

Z redom dela z zlatim vencem sta bila odlikovana Sonja Gašperšič in Janez Voljč. Red republike z bronastim vencem sta prejela Vojko Černelč in Bojan Samarin, red zaslug za narod s srebrno zvezdo Milan Govekar, red dela s srebrnim vencem pa Andrej Agnič, Frančiška Gorjanc, Janez Mavec, Andrej Ulaga in Milan Živkovič.

Srečanje organizatorjev obveščanja v OZD

V Tovarni verig v Lescah so v četrtek odprli razstavo glasil v organizacijah združenega dela in slovesno podelili priznanja uredništvom tistih glasil, ki izhajajo že trideset in več let. To je bil začetek prvega srečanja organizatorjev obveščanja in novinarjev glasil v organizacijah združenega dela. Na srečanju, ki bo trajalo do 24. decembra, bodo poleg predstavnikov glasil organizacij združenega dela in najuglednejših sindikalnih delavcev sodelovali tudi predstavniki družbenopolitičnih in strokovnih organizacij obveščanja. Med gosti bo tudi sekretar v izvršnem komiteju predsedstva CK ZKJ Todo Kurtović. Na fotografiji del razstavnih panojev glasil združenega dela, ki izhajajo več kot 30 let.

Celica pod drobnogledom

Pionirji atomskega veka

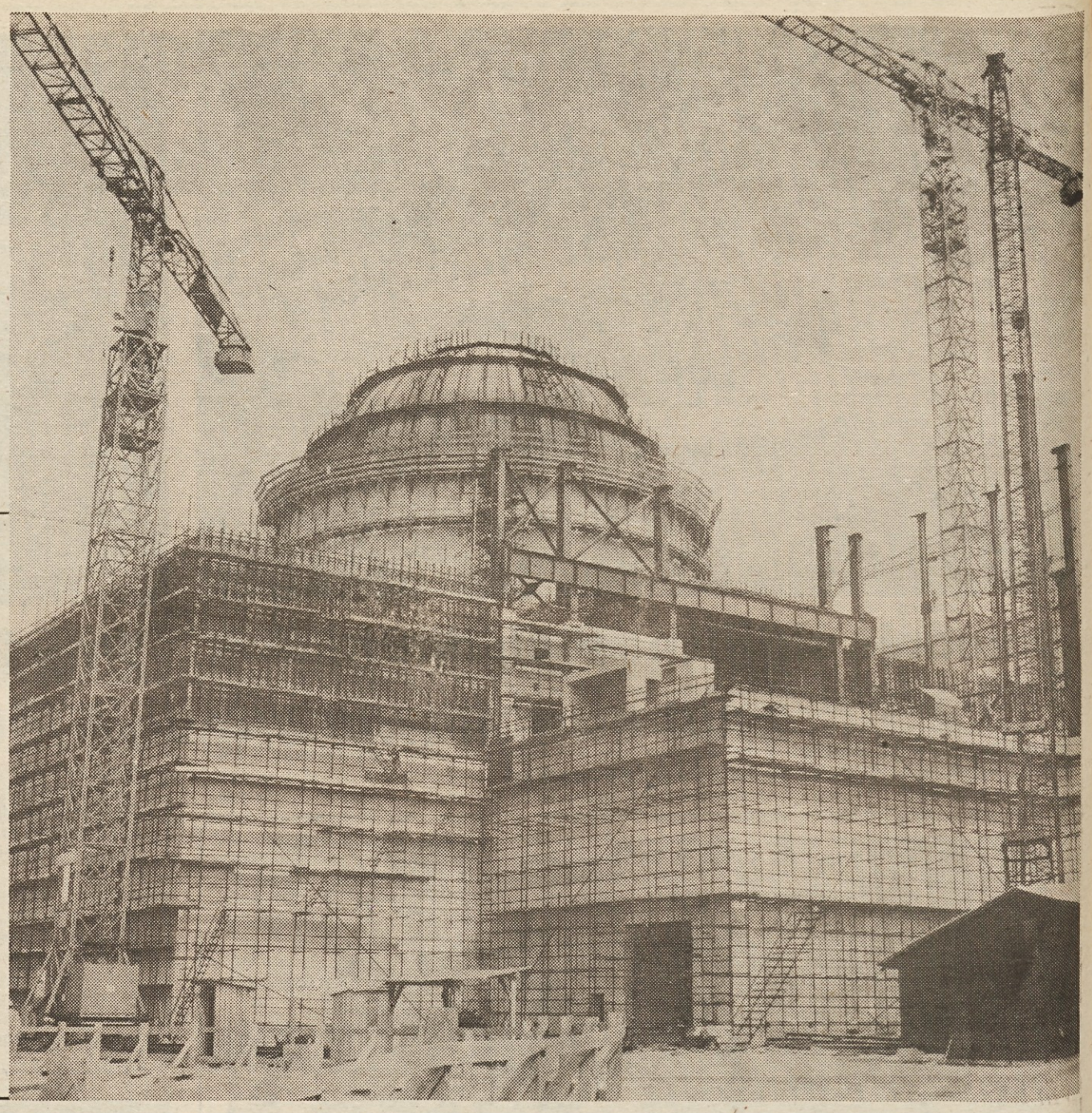

Med skoraj 2000 delavci, ki gradijo nuklearno elektrarno v Krškem, je tudi 520 Gradisovih zidarjev, tesarjev, šoferjev in tistih, ki skrbijo za nemoten potek gradnje primarnega oziroma nuklearnega sektorja. Na terenu so že dolgo, nekateri celo od začetka gradnje, pred njimi pa so še težke preizkušnje, preden bo ob koncu 1979. leta iz nuklearke, kot ji pravimo, pritekel tok.

Sredi sadovnjakov, streljaj od Krškega proti Savi, ki bo tod po milijonih in milijonih let primorana zapustiti svojo običajno pot na vzhod proti Donavi in še enkrat priznati premoč človeka nad naravo, se dviga veličasten objekt, ki priča, da smo tudi mi na pragu atomske dobe. Nuklearna elektrarna Krško. Neizmeren ponos prevzame človeka ob pogledu na to zgradbo, ki sicer še ni povsem končana, bo pa kmalu, saj se zaveda, da bodo tu njegove, še ne tako stare sanje, postale resničnost. V njej bo peščica strokovnjakov krotila pobesnele atome, katerih moč je iz Hirošime in Nagasakija še vedno vsem živo pred očmi, in jih ubogljive pošiljala v službo človeku...

Res, če je človeku količkaj do simbolike, je lahko v Krškem najde zvrhan koš. Še preden stopi na dvorišče zdaj največjega gradbišča v Jugoslaviji. Rebrasti stebri, ki na svojih visokih ramenih nosijo težke žice 380-kilovoltnega daljnovoda, so po širnem posavskem polju razvrščeni do samega praga »nuklearke«. Daljnovoda — eden proti osrčju Štajerske, drugi pa proti Zagrebu — čakata na dotik z veliko elektrarno, z njenimi 632 megavati inštalirane moči. Čakata, da bosta raznesla štiri milijarde kilovatnih ur električne energije in tako znatno potešila vse hujšo energetsko žejo...

Pisarna — »moderna galerija«

Take in podobne misli so se mi podile po glavi, ko sem v ponedeljek šel na obisk h graditeljem naše prve jedrske elektrarne. Predramil me je šele mrki pogled strogih varnostnikov, ki ne pustijo k objektu nobenega nepovabljenca. Sam pa težav nisem imel, saj so k meni takoj prihiteli Gradisovi ljudje, s katerimi sem se namenil pogovarjati.

Inženir Franc Kositer, vodja gradbišča Gradisa, je imel tega dne polne roke dela. Pisarna, v kateri sem ga čakal, je bila na moč podobna nekakšni moderni galeriji. Na steni sicer niso visele slike Dalija ali Picassa, zato pa je bilo na njih polno različnih načrtov. Moram priznati, da sem jih razumel komaj toliko kot kubistične ali surrealistične slike prej omenjenih slikarjev. So pa res mojstri tile strokovnjaki, ki iz tehle krogov, linij in črt lahko vidijo dokončno podobo »nuklearke«, sem si mislil sam pri sebi. Še bolj presunljiva pa je bila misel, ki mi je za hip švignila skozi možgane: koliko znanja in naporov je bilo vloženih v te načrte. In ta hip sem postal pristaš nekega sociologa — žal se mu ne morem spomniti imena — ki trdi, da je prav v tehniki največ človekove kulture.

Dragocene izkušnje

»Westinghouse je izrekel mnogo pohvalnih besed na vaš račun. Pravi celo, da bi si z vami upal graditi podobne objekte po vsem svetu«, sem začel za »ogrevanje«, ko je Franc Kositer vendarle našel čas za naš pogovor. Seveda je bil vesel te pohvale, sam pa si nisem mogel kaj, da ne bi pripomnil: »Gradite dobro, a drago!«

»V tej fazi je težko reči, ali je to delo drago ali ne«, je odgovoril. »Lahko pa trdim, da hodimo vštric z normativi za porabo časa za določeno vrsto del, ki veljajo v ZDA. Tudi storilnost je enaka ameriški, kar je za nas izredno pomembno, saj je treba upoštevati, da je prav v ZDA največ nuklearnih elektrarn, izvajalci pa imajo potemtakem tudi največ izkušenj.«

»Ja, ko smo že pri izkušnjah, vas je bilo kaj strah lotiti se gradnje takega objekta?«

»Ne, to pa ne! Sprva smo bili resda priče mnogim neznankam, ki pa jih je čas kar hitro pojasnil. Sedaj, ko smo z gradbenimi deli skorajda že končali, lahko trdim, da Gradis ni naletel na nobeno nepremagljivo tehnično ali tehnološko oviro. Sodelovanje pri takšnem projektu pa pomeni za vse delavce določene novosti in pozitivne izkušnje, ki jih bomo pri našem nadaljnjem delu zanesljivo zelo uspešno uporabili«, pravi vodja Gradisovega gradbišča in dodaja, da njihov obseg del zajema gradbena in obrtniška dela na »primarnem« oziroma nuklearnem delu elektrarne.

»Kaj pa zamude? Prvi tok iz te elektrarne ne bo stekel na pomlad 1979. leta!«

»No, zamude so nekajmesečne, vendar zanje mi nismo prav nič krivi. Res pa je, da nas čakajo še večji napori, da bi vsaj do konca 1979. leta zagotovili štart elektrarne...« je na kratko končal Franc Kositer, izmikajoč se neposrednemu odgovoru.

Nenehna skrb za dobro počutje delavcev

Prvo nuklearno elektrarno v Jugoslaviji gradijo štiri delovne organizacije: po dve iz Slovenije (Gradis in Hidromontaža) in Hrvaške (Djuro Djaković in Hidroelektra). Gradbišče je podobno pravemu mravljišču, saj je tu zaposlenih skoraj 2.000 delavcev. »Gradisovcev« je sedaj še 520, bilo pa jih je tudi že 650. Ker pa so, kot že rečeno, z gradbenimi deli v glavnem že končali, jih je za delovni proces potrebnih vse manj.

»Prav tolikšno število vseh delavcev je narekovalo, da smo 1975. leta ustanovili koordinacijski odbor sindikatov graditeljev NE Krško«, je povedal Jože Pukl, ki je bil do lani njegov predsednik, sedaj pa je član izvršnega odbora OOS. »Tu so bili zastopani vsi delavci, v njem pa je imelo vsako podjetje po tri člane: predsednika IO OOS in še dva. Poglavitna naloga tega odbora je bila skrb za terensko dodatke, ki so bili pri vsakem izvajalcu drugačni. No, teh problemov sedaj ni več, ker smo dodatke izenačili, sicer bi bilo hudo... Od investitorja smo si priborili tudi 24 starih milijonov dinarjev, s katerimi smo zgradili dve nogometni igrišči, pa še košarkarsko in odbojkarsko in s tem poskrbeli za rekreacijo delavcev. Razpravljali smo tudi o hrani, pa o vodovodu, ki ga dotlej še ni bilo in o poteh po delavskem naselju. K sodelovanju smo pritegnili tudi sekretarja republiških odborov sindikata gradbincev iz Slovenije in Hrvaške. Z njuno pomočjo je bilo urejenih 90 odstotkov vseh problemov«, pravi Jože in dodaja: »Ta koordinacijski odbor prireja tudi delavske športne igre. Vsak od izvajalcev je dolžan pripraviti vsaj po eno tekmovanje. Letos smo se pomerili v nogometu, namiznem tenisu, plavanju, šahu in kegljanju.« Jože se je seveda pohvalil, da so »gradisovci« že tretje leto najboljši v nogometnem merjenju sil in da so prejeli v trajno last pokal OS ZSS Krško, ki z njimi tudi sodeluje.

Štiri TOZD pod eno streho

Marija Škofič je sekretarka osnovne organizacije sindikata na Gradisovem gradbišču v Krškem. O delu »njene« organizacije takole pripoveduje: »Kakšne posebne družbenopolitične funkcije naš sindikat tu seveda nima. Zato je vsa njegova aktivnost usmerjena na druge dejavnosti, ki so pač značilne za gradbišče: delavce obveščamo o vsem, kar se dogaja v podjetju. Sedaj, ko na veliko tečejo razprave o novih dohodkovnih odnosih, se na zborih delovnih ljudi dogvarjamo skupaj s komisijami, ki se ukvarjajo s to problematiko. Tako so delavci praktično seznanjeni z vsem in tudi na odlčoitve še vedno lahko vplivajo. Je pa naša osnovna organizacija morda edinstvena. V njo so včlanjeni delavci iz vseh štirih TOZD Gradisa, kar po eni strani otežuje naše delo, po drugi je pa spet dobro, da je tako. Le kaj bi bilo, če bi bil vsak delavec povezan le s svojo »stalno« osnovno organizacijo?«

Marija je med drugim tudi povedala, da ima OOS sestanke vsaj enkrat mesečno, če se pojavi kak večji problem, pa kar takoj. Sicer njena največja skrb velja kulturi, ki je po njenem mnenju tudi na gradbišču ne sme manjkati. »Ob vsakem večjem prazniku prirejamo proslave, ki so vedno dobro obiskane. Mar to ne dokazuje, kako je kultura potrebna delavcem? Pri tem nam rade volje pomagajo tukajšnje šole. Delavci se kar raznežijo, ko vidijo nastopati otroke, saj jih morda prav takšni čakajo doma«, končuje Marija in dodaja, da so do nedavna prirejali proslave kar v jedilnici, sedaj, ko je Krško dobilo delavski dom, pa so se za kulturno dejavnost odprle nove, široke možnosti. »Seveda bomo to izkoristili. Odkupili bomo dvorano za kakšen dober film, vabili folklorne in druge skupine...«

Naselje je pravo mestece

Jože Pukl me je popeljal tudi v delavsko naselje, ki je slab kilometer oddaljeno od gradbišča. V njem v 38 barakah živi 1200 graditeljev tega našega energetskega giganta. Je torej že kar mesto v malem. V eni izmed barak je ambulanta, v drugi trgovina, kjer je mogoče kupiti pivo in še kaj za pod zob, v tretji Ljubljanska banka, da ne bi zmanjkalo denarja... Sredi naselja je kiosk, bogato založen s časopisi in cigaretami. »Z novim letom bomo dobili tudi zobozdravnika«, je povedal Jože. Ogledala sva si tudi nekaj barak. Oprema v njih je nova, centralno ogrevanje, kopalnice s toplo vodo... V eni sobi bivajo največ po štirje, zvečine pa le po dva. Imajo tudi družabne prostore, sedaj, ko je zima, pa so spraznili eno barako, ki je odslej namenjena igranju namiznega tenisa. Gradisovim delavcem kuha Hidroelektra. Šef kuhinje je povedal, da zmorejo pripraviti na dan 2.500 obrokov, Jože pa je temu dodal, da jim zajtrk in kosilo vozijo na gradbišče, večerjajo pa v menzi.

Zadovoljni z delom

Seveda smo se pogovarjali tudi z delavci. Najprej smo srečali Ivana Baraka, 50-letnega zidarja, ki je pri Gradisu neprekinjeno že 20 let, tu v Krškem pa poldrugo leto.

»Seveda je lepše biti doma. A naša služba je pač takšna, da smo neprestano na terenu. Sam sem se tega že navadil,« pravi. Vsak petek gre domov v Ormož, kjer ga čaka žena s tremi otroki. »Kar zadeva življenja tu, je vse v redu. Soba je topla, tudi topla voda je v njej, pa še dobrega tovariša imam zraven. Delam do petih popoldan, ko se umijem, je že šest, nato pa vzamem v roke časopis. Brez časopisa pa ne morem! Berem do pol devetih, nato pa spat...«

Tudi 48-letni tesar Ivan Novak podobno ugotavlja: »Hrana je tu boljša kot v Ljubljani, stanovanje neprimerno boljše pa tudi delo je bolj zanimivo. Vsak dan delam kaj drugega. Na izlete, ki jih prireja sindikat, ne grem, z veseljem pa obiskujem proslave.« Doma je iz Medžimurja, v Krškem je tri leta, vsak teden pa obiskuje svojo štiričlansko družino.

Dvaintridesetletni šofer Rudi Misja, ki je tudi že tri leta na tem gradbišču, ima šele dve leti staro hčer, zato ga bolj vleče domov kot druge. »Dom pa res pogrešam. Tudi boljšo hrano. Tako se zvečine hranim zunaj, v Krškem. Včasih smo delali preveč nadur. Za rekreacijo je dobro poskrbljeno, le tekmovanj je premalo.« Z delom je zadovoljen, le preslabo je plačano, pravi. »Če bi doma toliko zaslužil, bi bilo vse v redu. Ne upoštevajo, da smo na terenu, da smo ločeni od družine...« Če so sindikalni sestanki skupni, se jih udeležuje, sicer pa ne. Pravi, da letos še ni bil na nobenem, da pa bo na skorajšnjega šel, ker bodo prišli iz Ljubljane in jim pojasnili problematiko novih dohodkovnih odnosov. To, da ga zanima...

Franc Predikaka je gradbeni delovodja. Doma v Mariboru ima ženo in tri otroke, ki še hodijo v šolo, v Krškem pa je že dve leti in tri mesece. »Če doma ni obeh staršev, pade najtežje breme vzgoje pač na mamo. A kaj hočemo, narava našega dela je taka, da smo neprestano na terenu. Zaenkrat še pač nismo tako daleč, da bi objekte gradili doma na dvorišču, potem pa jih razvažali naokoli«, pravi. »Ja, sindikat je pa tu zelo aktiven. Njegova zasluga je, da imamo v naselju igrišča, šahe, skratka vse, kar je potrebno za rekreacijo. Prireja tudi kulturne prireditve, obdarja otroke ob novem letu. Je pa tako, da poleti delamo po 12, pozimi pa po 10 ur... No, ampak za kakšna razvedrila se vedno najde čas. Organizirali smo se tudi v posebne skupine in prirejamo vesele večere. Z domačo godbo!« Franc pravi, da so sedaj, ko je malo več časa, razpravljali tudi o novih dohodkovnih odnosih in da se po njegovem mnenju delavci s to problematiko dobro seznanjeni. »Najbolj so oporekali plačevanju zdravstvenih storitev, kakršno bi naj uvedli z novim letom. Delavci iz drugih republik pa imajo pripombe tudi na posojila in plačevanje samoprispevkov. Posojila za ceste so dali najprej pri nas, v Sloveniji, ko so prišli v svojo republiko, pa še tam. Vendar so kljub temu zadovoljni, saj vidijo, da se razmere spreminjajo.«

Ilija Jurkić je Bosanec, doma iz Žepč. Najprej se je hotel zaposliti v Nemčiji, pa ni dobil potrebnih papirjev, pravi. Potem se je prijavil na zavodu za zaposlovanje, odkoder so ga poslali v Maribor h Gradisu. Tu se je tudi priučil za tesarja in je z delom zadovoljen. Od 28. marca letos dela v Krškem.

»Tudi osebni dohodek je v redu. Zgradil si bom hišo. Upam, da bom lahko z gradnjo začel že v prihodnjem letu.« Ilija je star 42 let, ima pa že sedem otrok. Pravi, da se je dobro vključil v novo okolje, da ga imajo ljudje radi. »Doslej sem delal na osmih gradbiščih, a temu ni primere. Res, z vsem sem zadovoljen. Tudi s hrano. Če je za vse dobra, je tudi zame...« V sindikalni organizaciji ni aktiven, na sestanke pa hodi. »Ja, pretežno me vse zanima, diskutiram pa ne, raje poslušam...«

Mrak je že legel, ko sem zapuščal »nuklearko«, ta objekt XXI. stoletja. Ob visokih zidovih je tu pa tam gorel ogenj, ob katerem so si od časa do časa delavci greli premrzle prste. Nekje visoko gori pa so še vedno varili. In bolj ko sem se oddaljeval od gradbišča, bolj je bila zgradba podobna novoletni jelki. Plamenčki varilnih aparatov so dajali takšen vtis...

DAMJAN KRIŽNIK

P.S.: Ironija usode: tale članek sem začel ustvarjati 20. decembra 1977 ob 16. uri, debeli dve uri pa sem ga pisal ob svečah...

D.K.

Bogata bera načrtnega dela

V pripravah na VIII. kongres ZKS in XI. kongres ZKJ

Tako kot drugod po državi se tudi v Sloveniji načrtno in organizirano pripravljamo na bližnje kongrese zveze komunistov. Znano je že, da bo VIII. kongres ZKS od 3. do 5. aprila v Ljubljani. Odbor za pripravo kongresa je že razpravljal o prvih zasnovah gradiva za razpravo na kongresu, ga ocenil in oblikoval vrsto predlogov, kako ga izpopolniti. Komisije za pripravo kongresnih dokumentov pripravljajo zdaj osnutek poročila, resolucij ter sprememb in dopolnitev statuta ZKS za razpravo na seji CK ZKS, ki bo sredi januarja. Takoj ko bo CK ZKS gradiva sprejel, bo stekla o njihovi vsebini javna razprava, ki bo trajala vse do kongresa. Organi, ki pripravljajo VIII. kongres ZKS in XI. kongres ZKJ, bodo storili vse, da bi se v javno razpravo vključil čim širši krog delovnih ljudi in občanov, pri organiziranju in usmerjanju razprave pa bodo imeli glavno besedo komunisti in njihove organizacije. Ob tem velja pripomniti, da je že v dosedanjih pripravah gradiva za VIII. kongres ZKS sodelovalo več sto članov zveze komunistov. Skratka, priprave na kongrese ZK smo v Sloveniji zastavili tako, da bi kar najbolj učinkovito spodbujali delovne ljudi za uresničevanje ustave, zakona o združenem delu, dokumentov VII. in X. kongresa ZKS oziroma ZKJ ter drugih političnih stališč in sklepov ZK.

Dediščina

Komunisti in organizacije ZK usmerjajo v pripravah na kongrese največ pozornosti vsebinskim vprašanjem sedanjega in prihodnjega delovanja ZK. Tudi sedanje politične razmere ocenjujejo v vsebinski povezanosti s svojimi prizadevanji in prizadevanji vseh delovnih ljudi pri uresničevanju politike ZK. Večina ocen priča, da je bila dejavnost zveze komunistov po zadnjih kongresih uspešna in da so zato tudi politične razmere relativno dobre, posebno še, odkar smo začeli organizirano uveljavljati zakon o združenem delu. S pomočjo tega zakona in z razvijanjem delegatskega sistema smo začeli spodkopavati korenine različnim monopolom ekonomske in politične moči ter drugim škodljivim pojavom, s katerimi smo se srečevali pred zadnjimi kongresi ZK. Znano je, da so si nosilci tehnokratskih, liberalističnih in dogmatskih konceptov našega razvoja pred dobrimi šestimi leti prizadevali omejiti družbeno moč in vpliv delavskega razreda, da bi si tako pridobili glavno besedo pri samoupravnem in političnem odločanju pri celotnem sistemu družbene reprodukcije. S svojim delovanjem so spodkopavali vodilno in idejnopolitično vlogo ZK ter skušali otopiti in razvodeniti delavsko-razredna merila v njeni politiki in praksi, hkrati pa ji z gesli o nepotrebnosti »vmešavanja v samoupravljanje« ali pa s teorijami »trde roke« pri vodenju gospodarstva in družbe odvzeti moč in lastnost organizirane in revolucionarne vodilne družbene sile. Pokongresno obdobje je zato nujno pomenilo nadaljevanje zaostrenega idejnopolitičnega boja med protisamoupravnimi silami, ki so želele ohraniti doseženo stopnjo oblasti in svoje monopolne privilegije, ter revolucionarnimi silami, ki so se bojevale za oblast delavskega razreda. Zaradi težav, ki jih je morala ZKS prehoditi pred zadnjimi kongresi, in izkušenj, ki si jih je pridobila v obdobju ostrih spopadov s protisocialističnimi in protisamoupravnimi silami za to, da bi se delavski razred uveljavil kot glavna sila socialističnega samoupravnega napredka naše družbe, je ZK znala razčleniti objektivne razmere, ki so vplivale na oblikovanje različnih stališč, odkrivati vzroke in nosilce proti samoupravnih teženj ter tako z učinkovitim bojem za prevlado naprednega okrepiti svoj vpliv na razvoj slovenske družbe.

Uspehi, ki smo jih dosegli na gospodarskem, političnem, kulturnem in drugih področjih med zadnjima kongresoma, nedvomno najbolj zgovorno potrjujejo pravilnost politične usmeritve zveze komunistov, hkrati pa so nedvoumen dokaz, da ta politika odseva dejanske interese delovnih ljudi, zato tudi s takšno zavzetostjo sprejemajo in uresničujejo njene cilje. Med glavne uspehe velja prišteti, da smo z novo ustavo in zakonom o združenem delu ustvarili nove možnosti za naglo in učinkovito odpravljanje odtujenosti delavcev od sadov njihovega dela. Ustvarili smo pogoje za to, da so začeli delavci neposredno upravljati s rezultati svojega dela, to je, da ima njihova beseda vse večjo veljavo tudi pri sprejemanju odločitev o razširjeni in družbeni reprodukciji, ne pa le o vprašanjih gospodarjenja in razvoja njihove TOZD.

Večja enotnost in odgovornost

In naši glavni dosežki po zadnjih kongresih ZK? Vsakdo, ki je poznal razmere v času pred zadnjimi kongresi ZK, ve, da smo v zadnjih štirih letih bistveno okrepili enotnost Jugoslavije kot socialistične skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti ter njeno neodvisnost, hkrati pa uspešno uveljavljamo neuvrščeno zunanjo politiko naše države. Dosegli smo tudi pomembne gospodarske uspehe, zagotovili večjo socialno varnost in zaščito delovnih ljudi, povečali našo življenjsko raven, izpopolnili vsebino in povečali možnosti izobraževanja mladine in delavcev ob delu, obogatili kulturno življenje ter utrdili varstvo in obrambno usposobljenost naše družbene skupnosti. Utrdili smo vodilno vlogo delavskega razreda in zveze komunistov kot njegove avantgardne politične organizacije in uveljavili socialistično zvezo kot enotno akcijo organiziranih socialističnih sil ter kot najširšo, demokratično družbenopolitično organizacijo vseh delovnih ljudi, ki se opredeljujejo za socializem in samoupravljanje ter našo neodvisno in neuvrščeno zunanjo politiko. Z družbenim dogovarjanjem in samoupravnim sporazumevanjem o vseh pomembnejših vprašanjih našega razvoja smo okrepili zavest in odgovornost velike večine delovnih ljudi za podobo našega današnjega in jutrišnjega dne. Zato je v naši družbi zdaj veliko manj socialnih napetosti in različnih kofliktov kot v času pred zadnjimi kongresi ZK.

Sadovi

In tako lahko na pragu prihodnjih kongresov ZK spregovorimo tudi že o prvih stvarnih, izmerljivih sadovih uresničevanja zakona o združenem delu. Tako smo priče prvim rezultatom prestrukturiranja slovenskega gospodarstva oziroma pospešenega razvijanja tistih dejavnosti, ki smo jih opredelili kot prednostne. V drugem letu uresničevanja srednjeročnega načrta razvoja Slovenije smo dosegli pomembne uspehe zlasti v energetiki. Visok delež naložb v razvoj energetike, ki se je povzpel od 10,2 % vseh investicij v osnovna sredstva gospodarstva v letu 1975 na 21,3 % lani, oziroma 22,2 % letos, je omogočil, da program gradnje energetskih objektov uspešno uresničujemo, oskrba z energijo pa poteka nemoteno. Tudi gradnja plinovodnega omrežja poteka hitreje, kot je bilo predvideno z dogovorom o temeljih družbenega plana Slovenije! Potrebno je poudariti, da je k omenjenim uspehom na področju energetike bistveno prispevala samoupravna organiziranost gospodarstva na tem področju, kjer delujejo samoupravne interesne skupnosti elektrogorpodarstva, SIS za nafto in plin ter poslovna skupnost za uresničevanje programa plinifikacije v Sloveniji. V teh skupnostih, v katerih usklajujejo svoje interese tako porabniki kot proizvajalci oziroma izvajalci del, se z združevanjem dela in sredstev oblikuje pretežen del sredstev za dogovorjene naložbe.

Zelo pomembno je tudi, da smo v zadnjem obdobju povečali proizvodnjo surovin. Kakovostno spremembo s področja preskrbe in predelave surovin pomeni vertikalno povezovanje proizvajalcev in predelovalcev surovin in reprodukcijskega materiala. Tako so v poslovni skupnosti za proizvodnjo in predelavo jekla podpisali samoupravni sporazum o temeljih načrta razvoja te skupnosti. Dokajšen napredek smo dosegli tudi v proizvodnji in predelavi lesa s podpisom samoupravnega sporazuma med gozdarstvom, lesno industrijo in celulozno industrijo. V proizvodnji in predelavi bazičnih kemičnih izdelkov ter proizvodnji in predelavi aluminija pa sporazumevanje še teče. V zvezi s krepitvijo lastne surovinske osnove je potrebno omeniti tudi uspešna prizadevanja proizvodnih ter nekaterih razvojno-raziskovalnih organizacij pri preusmerjanju proizvodnje na domače vire surovin in reprodukcijskega materiala.

V strukturi ponudbe je vse več izdelkov z višjo stopnjo predelave in večjim deležem znanja v vrednosti končnih proizvodov in storitev. To velja zlasti za področje elektronike in strojegradnje. Z večjo vlogo inženiring organizacij pri organiziranju dela na dohodkovni podlagi se bo delitev dela nedvomno razširila še na druge komplementarne dejavnosti. Tako bomo v izvozu lahko nastopali z vse bolj celovitimi ponudbami. V zvezi s povečevanjem deleža znanja v vrednosti ponudbe moramo opozoriti tudi na dosežke znanstveno-raziskovalnih ustanov, ki se zlasti z uveljavljanjem svobodne menjave dela vse bolj vključujejo v reševanje tehnoloških in drugih problemov v gospodarstvu. Zadnja leta naglo povečujemo izvoz, predvsem v dežele, ki se razvijajo, kamor prenašamo tehnologijo in gradimo več pomembnih objektov kot so: tovarna števcev v Tunisu in Venezueli, tovarni zdravil in konfekcije v Keniji, tekstilna tovarna v Sudanu, lesna industrija in plantaža kave v Centralni afriški republiki, blagovnice v Maliju itd.

Pri razvijanju kmetijstva prav tako hitreje napredujemo kot pred leti, predvsem v prizadevanjih za povezovanje med primarno kmetijsko proizvodnjo in živilsko industrijo. Kmetijske zadruge in obrti za kooperacijo so začeli oblikovati temelje združenih organizacij in obrate kooperantov. Preobrazbo doživljajo tudi občinski skladi za pospeševanje kmetijstva, ki preraščajo v samoupravne interesne skupnosti za razvoj in pospeševanje kmetijstva. Lani je bilo, denimo, ustanovljenih 15 takšnih samoupravnih interesnih skupnosti.

Uresničevanje prednostnih nalog

V Sloveniji smo torej v relativno kratkem času in brez večjih političnih pretresov odstranili glavne vzroke, nosilce in posledice liberalistično-tehnokratskih konceptov družbenega in gospodarskega razvoja. Uresničevati smo začeli več prednostnih nalog, pomembnih za razvoj naše republike in tudi pri tem poželi nekaj uspehov. Naj jih nekaj naštejemo:

— Dosegli smo polno zaposlenost prebivalstva, odpiramo nova delovna mesta, ustvarjamo ugodne možnosti za naložbe malega gospodarstva, priče smo prvim uspehom samoupravne preobrazbe kmetijstva, vse to pa povečuje možnosti za zaposlovanje aktivnega prebivalstva ter za hitrejše vračanje naših delavcev iz tujine, kakor tudi za zmanjševanje odliva naših delavcev na delo v tujino.

— Zavestno in organizirano smo začeli izenačevati pogoje za nemoten in vsestranski razvoj otrok in mladine. Tako smo izboljšali varstvo zaposlenih mater s podaljšanjem porodniškega dopusta, povečali denarne pomoči družinam za vzdrževanje otrok. V organizirano otroško varstvo smo zajeli 25 % vseh predšolskih otrok ali enkrat več kot pred štirimi leti. Uveljavili smo takšno štipendijsko politiko, ki odpravlja razlike med mladino, in pričeli graditi več dijaških in študentskih domov;

— V zadnjih štirih letih smo zgradili 70.000 stanovanj, med njimi 7.000 stanovanj iz solidarnostnih skladov za družine z nizkimi dohodki, mlade družine in starejše občane. Na podlagi meril o delitvi družbenih najemnih stanovanj, ki so jih oblikovali v temeljih in drugih organizacijah združenega dela, so večino teh stanovanj dobili delavci iz neposredne proizvodnje.

— V Sloveniji je skoraj vse prebivalstvo pokojninsko zavarovano. Z rednim usklajevanjem pokojnin z gibanjem osebnih dohodkov in z življenjskimi stroški ter z varstvenim dodatkom smo občutno izboljšali gmotni položaj upokojencev. Pri tem posvečamo posebno skrb vprašanjem socialne varnosti borcev, invalidov in družin padlih borcev.

— Prizadevamo si zagotoviti enake možnosti delovnih ljudi in občanov pri zagotavljanju potreb po zdravstvenem varstvu v mejah dogovorjenega obsega. Dosežena raven zdravstvenega varstva v Sloveniji je že tolikšna, da nas uvršča med razvito industrijske dežele.

Čaka nas še veliko dela

Ob teh uspehih pa se moramo zavedati, da nas čaka še veliko dela. Predvsem manjka Sloveniji surovin, imamo zastarela proizvajalna sredstva, strukturna neskladja v proizvodnji in še vedno veliko več uvažamo kot izvažamo.

Organizacije združenega dela v Sloveniji si premalo prizadevajo, da bi si zagotovile surovine in reprodukcijski material iz domačih virov, prav tako pa se ne dogovarjajo načrtno za skupno proizvodnjo proizvodov višje stopnje predelave na podlagi samoupravnega povezovanja z organizacijami združenega dela v drugih republikah in pokrajinah. Tudi obseg vključevanja v mednarodno menjavo in prevzemanje odgovornosti za plačilno bilanco Jugoslavije ni usklajen s sedanjo stopnjo razvitosti proizvajalnih sil v Sloveniji. Naše organizacije združenega dela so še vedno vse preveč odvisne od uvoza proizvodov, kapitala in znanja iz razvitih zahodnih držav, ne morejo pa ga plačevati z izvozom. Izvoz iz razvitih zahodnih držav je v zadnjih štirih letih predstavljal 80 % celotnega uvoza, v izvozu pa so te dežele sodelovale približno z 60 %. Delen napredek smo dosegli pri sodelovanju z neuvrščenimi in drugimi deželami v razvoju, saj je menjava z njimi naraščala hitreje kot menjava z drugimi regionalnimi področji, vendar je razvijala neenakomerno. Delež izvoza glede na celotni izvoz Slovenije s temi državami je od leta 1973 naprej vendarle stalno naraščal in se povečal — od 6,5 % v letu 1973 na 10,7 % v letu 1976.

Ti in drugi podatki pričajo, da si bomo morali v prihodnje še bolj kot doslej prizadevati za takšno strukturo proizvodnje, ko se izdelki naše industrije ne bodo kopičili v zalogah in obremenjevali obratnih sredstev, marveč bodo našli kupca doma in v tujini. Seveda moramo povezano s to nalogo tudi kritično prevrednotiti celotni sedanji sistem vrednotenja rezultatov dela in delitve pri delu ali, z drugimi besedami, tudi to področje družbenoekonomskih odnosov moramo uskladiti z zakonom o združenem delu.

Kako hitreje naprej

Analize kažejo, da je sedanja stopnja družbene preobrazbe, ki smo jo v Sloveniji dosegli s pomočjo samoupravnega organiziranja združenega dela, uveljavljanja delegatskih odnosov na vseh področjih samoupravnega odločanja, konstituiranja samoupravnih interesnih skupnosti, krajevnih skupnosti, razvijanja sistema samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja še vedno samo pogoj za hitrejši proces dejanskega spreminjanja proizvodnih odnosov. Doslej še nismo učinkovito posegli v bistvo preseganja odtujenosti delavcev od procesa dela ter ustvarjanja in odločanja o novoustvarjeni vrednosti. Na to kažejo negativni ekonomski pojavi, kot so inflacija, zapiranje trgov, uravnilovka, nespoštovanje dogovorov in samoupravnih sporazumov in drugi.

Če želimo hitreje naprej, bomo torej morali čimprej poiskati odgovor na vprašanje, zakaj se aktivnost v številnih samoupravnih organizacijah in skupnostih pri spreminjanju odnosov ustavlja le na institucionalnem in formalnopravnem urejanju posameznih vprašanj, medtem ko v mnogih okoljih ostajajo nespremenjena temeljna vprašanja, to so odnosi v procesu dela ter ustvarjanja in razporejanja dohodka. Kljub temu, da že več kot tri četrtine delavcev v združenem delu v naši republiki združuje svoje delo v delovnih organizacijah, kjer so delavci organizirali temeljne organizacije in skupne službe, se položaj in vloga teh delavcev v sistemu družbene reprodukcije še nista bistveno spremenila.

Zveza komunistov in druge družbenopolitične organizacije bodo morale dognati, s kakšnimi oblikami proizvodnih, ekonomskih in političnih odnosov naj bi reševali in odpravljali tista protislovja v naši družbi, ki se izražajo v spopadu med samoupravljanjem ter tehnokratskim in vsakršnim drugim odtujevanjem upravljanja in razpolaganja s sredstvi v družbeni lasti, predvsem še s sredstvi razširjene reprodukcije. Pri uresničevanju te naloge je delavcem v veliko oporo zakon o združenem delu, ki opredeljuje njihov odnos do sredstev za proizvodnjo in do sadov svojega dela na podlagi marksistične analize družbenih gibanj, njihovih protislovij in naše bogate samoupravne prakse.

Dohodek — glavna spodbuda za razvoj

Če želimo naglo napredovati, si bomo morali v prihodnje veliko bolj kot doslej prizadevati za dvig družbene produktivnosti dela, za boljše gospodarjenje ter za povečanje ekonomske učinkovitosti in družbene smotrnosti investicijskih naložb. Prav tako je pomembno, da naš celotni razvoj in vse oblike porabe — od osebne, skupne in splošne do investicije — podredimo dejstvu, da se morajo gibati v mejah realno ustvarjenega dohodka.

Z dohodkom moramo ravnati preudarno, to je tako, da bi v sleherni temeljni organizaciji združenega dela kakor tudi v posamezni dejavnosti in v družbi kot celoti dosegali čim večje rezultate ob čim manjših proizvodnih, režijskih in drugih stroških. To načelo bomo morali uveljaviti tako pri investiranju v gospodarstvu kot pri razporejanju sredstev za delo in razvoj družbenih dejavnosti. Prav v smotrnem gospodarjenju z novoustvarjeno vrednostjo na vseh ravneh — od temeljnih organizacij združenega dela do samoupravnih interesnih skupnosti, od krajevnih skupnosti do republike in federacije — se nedvomno skriva največ rezerv za financiranje razširjene in družbene reprodukcije.

Jasna opredelitev teh in številnih drugih nalog priča, da smo tudi v naši republiki priprave na oba kongresa zastavili akcijsko: ne gre samo za pisanje poročil in resolucij, temveč predvsem za uveljavljanje in nadaljevanje sprejete politične usmeritve. S kongresi ZK ne bomo začeli vsega dela znova. Kongresi so le obračun dosedanjega dela in priložnost, da izberemo pravo pot za doseganje večjih rezultatov v že začrtani smeri.

VINKO BLATNIK

SESTANEK FOTO: DRAGI ARČESKI

Domovina moja, dober dan

O rodni dom, o hiše očetove streha ti!
Siromaku si grad in popotniku v dalji uteha ti:
golob izpod tujega neba trepeče nazaj,
hrepenenje mu je pokazalo i pot i kraj...

(O. Župančič, Duma)

Kakih petsto tisoč avtomobilov, sto izrednih vlakov in na desetine letal vsako leto trikrat z vseh strani v veliki popotni reki pritisne na trinajst mednarodnih slovenskih mejnih prehodov. Vso to množico ljudi vodi ena sama želja: domov. Prihajajo od vsepovsod, sami ali z ženami, z otroki ali otroki tovarišev, vaščani ali znanci, ki so si spletli prijateljsko vez v tujini. Naši delavci, začasno zaposleni na tujem.

V pričakovanju velike reke

Nihče točno ne ve, koliko Slovencev je pravzaprav na delu v tujini. Nihče tudi ne ve, koliko je na delu v tujini vseh Jugoslovanov. Petsto tisoč? Šesto tisoč? Torej toliko kot je v Sloveniji vseh zaposlenih? Zdaj, po skoraj petnajstih letih, kar so se naše državne meje široko razprle, pa že vemo, da se skoraj večina teh naših ljudi praviloma trikrat na leto vrača v domovino. Utrip svojega življenja so prilagodili tujim razmeram in domačemu svetku. Zato trikrat na leto v neizmernih kolonah utrujeni od dela, izmučeni od prometa, neprespani... drve proti domovini z eno samo željo: čimprej domov.

Radgona v petek proti večeru, na novem mejnem prehodu. Pet, šest avtomobilov je obrnjeno proti Muri. V Avstrijo. Vstopni prehod je prazen. Medtem ko prijavljam fotoaparate pobaram carinika, kako in kaj. Kje so rojaki?

»Vrnite se čez uro pa ne boste verjeli, da ste na istem prehodu. Čez pol ure se bo začelo,« pravi mlad carinik — medtem ko sprašuje dva v starem oplu, kam gresta. »Nakupovat v Avstrijo in samo tako malo denarja imata s sabo? Počakajta malo!«

Mladeniča iz Čakovca sta se še vedno nervozno prestopala ob avtomobilu, ko smo odbrzeli čez Muro na avstrijsko stran. Iz radijskega sprejemnika še kar novice o velikem pričakovanju naših delavcev iz tujine. O pripravljenih pogovorih z njimi, seznanjanju z možnostjo zaposlovanja doma. Da jih na prehodu čaka zemljevid z vrisanimi najbližjimi in najvarnejšimi potmi domov. Žal so ga v tujino poslalil nekoliko pozno, kajti reka vozil se je medtem že razlila.

Carinik v Radgoni je imel prav. Še nismo prevozili petnajst kilometrov, ko se je nasproti vozeča kolona avtomobilov začela strnjevati, dokler ni postala ena sama kača žarometov. Ob križišču za Gradec in Dunaj obstanemo. Neverjetno! Iz graške strani je bilo malo avtomobilov, več je bilo onih po cesti iz Lipnice. Kako tudi ne, saj so imela vozila zvečine našo registracijo. Torej so to nakupovalci. Saj veste: »Riž in čebula pa nekaj malega za otroke.« Nenehni refren, ki ga v petek in soboto slišiš na kateremkoli prehodu.

Šentilj, prav tako v petek zvečer. Pet kolon osebnih vozil , kolona avtobusov, tri kolone tovornjakov. Miličnik z belimi rokavci že skoraj ob avstrijski carinarnici razvršča kolone. Čeprav so te dolge, se vozila hitro približujejo našemu prehodu. Ob kolonah hodijo miličniki in že pred prehodom pregledujejo potne liste.

»Ples se bo pravkar začel,« pravi carinik, ki vešče in hitro pregleduje vozila. »Pravkar se izteka kolona naših, ki se vračajo iz Lipnice. Zdomci, kot pravimo, bodo prišli vsak čas, saj jih je vse več. Danes jih pričakujemo šestdeset tisoč. Jutri še več. V nedeljo jih bo manj, potem se bo v torek in sredo spet začelo...«

Pred leti so nas še žalili

Pustil si plug in motiko, v zemljo se zalezel,
starec, in križ ti na grobu rjavi — in poveša se;
sin tvoj zaril se je živ pod zemljo — v Ameriki koplje
v rovu še zarja poljan mu mračne misli obseva,
sin njegov več ne bo jih poznal, ne sanjal o njih...

(O. Župančič, Duma)

»Kako sem zadovoljen s sprejemom v domovini me sprašujete? Iz leta v leto je bolje. Pred leti so nas obravnavali kot tujce. Ne boste verjeli, da je bilo najhuje ob vstopu v domovino,« pravi Viktor Kranjc, ki je v Mariboru končal višjo strojno šolo in zdaj dela na Švedskem. Pred petimi leti je odpeljal s sabo še ženo, otroke pa prepustil v vzgojo materi v Mariboru.

»Dvakrat sem se vračal z letalom. Nisem imel sreče. Enkrat se je pot končala v Zagrebu namesto na Brniku, drugič sem ves dan čakal na letališču. Zato se spet vračam z avtomobilom. Naporno je, toda vsaj vem, kako in kaj. Če se bom vrnil? Doma dograjujem hišo. Še eno leto in konec. Ni denarja, ki bi me še spravil v tujino, čeprav sem tam spoštovan in cenjen delavec. Medtem so seveda doma drugi zasedli dobra delovna mesta in se bo treba boriti od začetka...«

»V Nemčijo grem takrat, ko se drugi vračajo,« pravi Štefan Beznec iz Murske Sobote. »Doma imam kmetijo. Ko postorim na polju, prepustim kmetijo ženi in hajd v Nemčijo. Tako sem si prislužil traktor, obračalnik, popravil hišo... Dokler bom zmogel, bom delal tako. Zakaj bi naj posedal za zapečkom? Povem vam pa, da tudi na tujem skrbno spremljam vse, kar pri nas načrtujejo v kmetijstvu. Zeleni plan gor ali dol, zdaj bom poskušal tudi sam s sladkorno peso. Naši pospeševalci kmetijstva niso več to, kar so bili še pred leti. Zdaj jim lahko zaupaš...«

Avtomobil za avtomobilom, vrvež se stopnjuje. Zunaj je presneto mrzlo. Cariniki vljudno pozdravljajo, sprašujejo in svetujejo. Le malokatero vozilo mora na stran za temeljitejši pregled. V avtomobilih so zvečine utrujeni obrazi, mnogo spečih otrok.

»Zidar sem po poklicu in delam že osem let v Avstriji,« pravi Alojz Korenjak iz Skorbe. »Skoraj vsak petek se vračam domov. Hudo je pred prazniki, a drugače pa gre. Včasih je bilo drugače. Še pred letom, dvema, so nas žalili, češ: Zdomci, sami švercarji! Do zadnje igle so ti prebrskali tiste krpe. Poglejte ob petkih šentiljski prehod. Kdo prihaja? Sami naši, Mariborčani, Zagrebčani, Celjani. Vi ste bolj pametni kot jaz pa izračunajte, koliko denarja zvozijo ven in kaj vlačijo domov! In v kakšnih avtomobilih se vozijo! Nekoč si našega človeka, ki dela na tujem, spoznal po avtomobilu in zdaj ga spet. Toda zdaj zato, ker imamo zdomci stare avtomobile, Jugoslovani pa najnovejše! Kolone se na prehodu stapljajo v eno, ki se strnjena vali proti Mariboru. Le redkokatero vozilo zavije k restavraciji. Vse brzi naprej. Domov. Čimprej domov.

Mojih mark ne bo nihče preprodajal

Šentilj, sobota dopoldne. Mrzlo, megleno jutro pozdravlja naše delavce, ki se še vedno vračajo. Prometni miličnik mi pojasnjuje, da je promet spet oživel. V zgodnjih jutranjih urah je bilo nekoliko mirneje, verjetno so naši delavci, namenjeni domov, malo počivali. Za nekaj ur, najpogosteje pa samo za nekaj deset minut, da bi si raztegnili premrle noge in odpočili oči. Zaspali so kar v avtomobilih, tako kot vedno, dokler je pregret stroj še količkaj grel odrevenela telesa. Potem pa spet naprej. Spet smo se »prilepili« na carinika, kajti tam najlaže ugotoviš, odkod je kdo. Tokrat je živahen promet tudi v nasprotno smer. Še zdaj mi odzvanjajo besede zidarja iz Skorbe. Kaže, da ni govoril tjavdan. Resnično je mnogo vozil namenjenih v Avstrijo. In resnično se iz naših vozil pri carinskem pregledu vedno znova sliši:

»Nekaj malega smo kupili za kuhinjo, riž, olje, darila za otroke...«

Mraz nas prežene na čaj v Kompasov lokal. Tudi zdaj ni gneče. Trije vozniki tovornjakov si s čajem poskušajo oživiti premrle ude. Pred restavracijo in banko pa že ustavlja vse več vozil. Pred blagajniškim okencem je krajša vrsta. Naši delavci, začasno zaposleni na tujem, vlagajo in zamenjujejo denar.

»Mojih mark ne bo nihče preprodajal,« glasno razlaga možakar dvema mladeničema. »Presneto težko sem ji prislužil, da bi se vidva s preprodajo bogatila.« Mladeniča se rdeča v obraz umakneta. Kaže, da ju je sla po prepovedanem zaslužku prignala celo do sem, na sam mejni prehod, kjer je sicer gibanje omejeno. Ko pride miličnik, o fantih ni več sledu. Kaže da ne gre za amaterje.

»Vsako leto berem, kako bomo zdomci pravočasno obveščeni, kako in kaj je s potjo domov,« se cariniku pritožuje Franc Vodušek iz Zgornje Ščavnice. »Svetovali so nam, naj izberemo manjše mejne prehode. In kaj se mi je zgodilo? S tistega pri Juriju sem moral nazaj, ker služi samo za tujski promet, jaz pa imam s seboj nekaj žice, ki jo moram cariniti. Vrag vedi, zakaj smo pri tovrstni organizaciji vedno tako šibki. Vse drugo pa znamo izpeljati. Izgubil sem štiri ure, po nepotrebnem sem prezebal...«

Po svoje je imel prav. Toda, še kaj drugega doživiš na meji.

»Tudi o tem pišite, kako se nekateri vedejo, pravi carinik, ko ga obsuje ploha psovk. Dvema mladima Ptujčankama je namreč velel, naj odpreta prtljažnik. In ker sta vztrajno ponavljali, da nimata ničesar takega, kar bi morali prijaviti, nista hoteli odpreti prtljažnik.

»Saj nismo vsi...« besni dolgonoga, v nove hlače odeta odcvetela lepotica oksidiranih las, ko mora iz toplega avtomobila v mraz odpirat prtljažnik. Glasno robanti. Končno se ji posreči odpreti prtljažnik, ki prazen zazeva v meglo. »Ste zdaj zadovoljni?«, bevska v carinika. Ta pa še zmeraj vljudno odgovori: »Ne. Odprite še pokrov motorja.« In tam, v plastični vrečki, lep, še nedotaknjen tranzistorski magnetofon...

Vič pri Dravogradu, isto sobotno dopoldne. Reka naših delavcev, ki hitijo na obisk domov, usiha, zatrjujejo miličniki na prehodu. Ponoči je bilo mnogo živahneje. Stopnjevalo se bo znova proti poldnevu, ko bodo prispeli tudi tisti, ki so včeraj dopoldne še delali. V obeh smereh je videti avtomobile s smučmi. Torej prihajajo Avstrijci smučat na Pohorje, naši pa hite na njihova smučišča. Verjetno že vedo zakaj.

»Letos smo imeli srečo,« pripoveduje Franc Vršnik iz Mozirja, ki prihaja iz neke hamburške tovarne. »Ni bilo preveč snega in tudi promet ni bil oviran. Avstrijci so nekaj iskali, verjetno so spet koga ugrabili. To me spominja na primer, ko so nas lani vse usmerili z avtoceste in nas podrobno preiskali.«

»Te naše selitve so tako težavne kot Hanibalova, ko je s sloni potoval čez Alpe,« smeje dodaja Anton Šinker iz Krškega. Skupaj z Vršnikom potujeta, da bi si pomagala, če bi bilo treba. Prej se nista poznala, prvič sta se srečala nad Münchnom. »Povem vam, da se najbolj bojim naših cest. Ob teh priložnostih se milica predrami, skoraj v vsaki vaši je zaseda in potem pregled za pregledom. To utruja in v nekem smislu žali. Res je, da nekateri mladeniči doma divjajo, vendar se v tem v ničemer ne razlikujejo od tistih, ki niso nikoli prestopili meje. Na nas, ki smo zdoma, pa še vedno pada prenekatera krivična obtožba in sumničenje.«

Domači kos kruha je najboljši

»To ni fraza niti laž, povem vam, da bi mnogi raje ostali doma, kot da delamo na tujem. Večina teh, ki jih poznam in s katerimi delam, tako misli,« pravi Franc Koren iz Celja, ki dela zdaj v Ingolstadtu. »Res smo nekoliko bolje organizirani, tudi družabno življenje smo si uredili, vendar vse to ne odtehta doma. Domovino sem zapustil zaradi stanovanja. Poročil sem se, na stanovanje pa bi moral čakati nekaj let. Zato sva se z ženo odločila za tujino in lastno hišo. Ker sta otroka že za v šolo, je žena letos ostala doma, sam pa se bom vrnil prihodnjo jesen. To bo praznik.«

»Od DE ste vi? Ravno prav. Zato mi vi najprej povejte, zakaj mi ne dobivamo DE in drugih slovenskih časnikov,« me je prestregel Alojz Košir iz Novega mesta. »V drugih republikah imajo to bolje urejeno, našega Dela pa ne dobiš drugje kot na železniški postaji v velikih mestih. Če imaš srečo seveda. Letos smo prvič ob vstopu v domovino dobili zemljevidek AMZ. To je mnogo premalo. Poglejte, prekupčevalci z valutami nas pričakajo že petdeset kilometrov pred mejo. Saj res, kako lahko spravijo ven toliko našega denarja? Zakaj pa njih ne pregledujejo? In kako bodo vse te velikanske vsote — verjemite, da sem samo strmel, koliko denarja je imel eden izmed tistih tipov — spravili nazaj v domovino?...«

Nekaterim se je tako mudilo, da niso želeli izgubljati časa z nami. Na hitro so pospravili svoje kovčke, zložili nazaj igrače, čokolade, osvežilne pijače in vso drobno kramo, ki je namenjena otrokom ali znancem ter odbrzeli naprej. Na vse strani. Proti domu. Naši ljudje . Žele doživeti srečno novo leto. Vmes jih je verjetno tudi nekaj sto, ki se ne bodo vrnili na tuja delovna mesta. Nekaj deset iz okolice Ptuja že ne. Tam bodo vložili v tujini prigaran denar v novo tovarno. Tako kot tisti, v Radljah. Drugi bodo začeli z obrtjo ali se vrnili k zemlji. Kajti vsi trdijo, da je domači kos kruha najboljši.

Sveta si, zemlja, in blagor
mu, komu plodiš;
ali poljane poznam —
Čigave so v soncu blešče-
če?

(O. Župančič, Duma)

JANEZ SEVER

Za neko TOZD je bilo (med drugim) leto 1977

ČAS LJUBEZNI IN ZDRAH

Kulturna sekcija je uprizorila igro za domače potrebe — Direktor se je strašno jezil, nato pa je moral v pokoj — Začela se je resnična igra, v kateri sta doživela veliko srečo Nežka in Bolti — Miroljubna ljubimca sta naklepno povzročala velik nemir v kolektivu in veliko moralno škodo, stanovanje pa sta le dobila — Toda, tovarišice in tovariši, zadeva še ni zaključena

Vsi pomembni spisi — zdravniški, sodniški, policijski in drugi se začnejo s konkretnimi podatki: kdo, kje, kako, zakaj. Psihološki in novinarski potemtekem ne morejo biti izjema.

Torej:

Kraj dogajanja neka dislocirana TOZD velike SOZD.

Začetek dogajanja: konec decembra 1976.

Kot solisti nastopajo Bolti, Nežka, Jaka, tercet »nula tri« (v sestavi Gašper, Miha in Bogo), direktor, v ostalih vlogah pa ansambel vse TOZD.

Režija: vsi in nihče.

Šepetalec: ni potreben.

Jezikvno vodstvo: tudi ni potrebno.

Konec predstave: nihče ne ve.

Verjemite ali, uvod sem prepisala z velikega lepaka, ki je vabil ob neki priložnosti to našo ljubo TOZD, naj si ogleda predstavo svoje kulturne sekcije. Menda je predstava, tako so zatrjevali, izredno uspela. Toda takrat...

»To ne gre, direktor! Ven!«

No, začnimo na začetku.

Takrat je vladal direktor starega kova. Mislil je, da mora vse sam narediti in o vsem sam odločiti. Da to ne gre, so tovarišice in tovariši ugotovili sicer dokaj pozno, so pa le. Na pomoč so poklicali avtoritete z občine, povedali staremu direktorju, kar mu je šlo, in soglasno sklenili, da se mora direktor spremeniti do »obisti«, kot je dejal član terceta »nula tri« Gašper, vsi pa so pritrdili.

»Ti, Gašper, bi rad odločal? In tebi podobni? Lepa reč! Če do tega pride, si še spodnjih hlač ne boste mogli kupiti za vaše plače! In veste, kaj pravim na vse to? Ha-ha in še enkrat ha-ha!«

Njegov gromki glas je še dolgo odmeval po dvorani. Bilo je tiho, da bi slišal miške, če bi šepetale. Tovariši z občine so se živčno presedali. Toda tako kot pred veliko vihro nebo obmolkne, je ta tišina bila pravzaprav le prostor, ki ga je za svoj zalet potreboval spontan plaz vseh prisotnih.

»Kaj je rekel? Je pri sebi? Kdo pa dela in ustvarja? On, ki sedi samo po sestankih? Bahač! Ali si slišal, ti direktor direktorski, tehnokrat, kdaj za zakon o združenem delu?«

In tako dalje.

Direktor je skušal prevpiti razjarjene sodelavke in sodelavce, vendar zaman. V nekem trenutku je bilo samo slišati, kako je rekel, da se požvižga na vse takšne zakone, kar pa je seveda upravičeno prililo sod olja na že tako splamtelo jezo.

»Ven z njim! Ven!« je bučalo v dvorani. Trije so starega direktorja prijeli za stegna in ga postavili pred vrata.

(Pozneje je sicer nekdo prišel povedat, kako je direktor rekel, da tisto ni tako mislil, kako tudi bi, vendar — pokazal je svoj obraz v najbolj hudih časih kolektiva, »očividci« pa so ga videli, kako je samo četrt ure pozneje kupoval na trgu božično drevesce).

Na odru je počasi utihnilo, ljudje so odhiteli po svojih opravkih, ostal je le Gustelj. v vlogi starega vzdrževalca strojev. Počasi je šel proti rampi odra, obstal in se zazrl v edini reflektor. Gledalci so že zaploskali, ker so menili, da je konec, vendar jenekdo, ki je vedel, da ni tako, zasikal: Psssst!

Gustelj pa je dejal:

»Da, sami smo krivi za vse to! Bili smo premalo aktivni. Govorili smo, kaj nam mar samouprava, dokler so dobre plače! No, zdaj pa imamo!«

Zastor je padel in mnogi so tudi ploskali. Ni pa bilo malo takšnih, ki so dejali ali dejale: »Jaz bi to boljše odigral ali odigrala!«

Široka preiskava in odhod starega direktorja

Vsega tega ne bi pripovedovala, če ta predstava ne bi sprožila živahnih dogajanj v TOZD, ki jo obravnavamo. Takoj v ponedeljek se je sestala disciplinska komisija ter začela široko preiskavo: kdo je dal idejo za ta skeč, kdo ga je napisal, zakaj je direktor na odru imel plešo in brke, kdo je ploskal itd. »Še slepec bi videl,« so poudarili, kam je molel pes taco!« In ni bilo malo takšnih, ki so se v tistem času resno bali za svojo kožo; no, za kožo ravno ne, za službo pa prav gotovo.

Kaj vse se je potem dogajalo z bliskovito naglico, ni niti povsem znano niti ni pomembno za našo zgodbo. Bilo je veliko sestankov, govorili so marsikaj (tovariši od zunaj so tudi rekli, da je bil tisti skeč izredno slab in da se tako zadeve ne urejajo konstruktivno in da so takšne kulturne stvaritve preživele že v času socrealizma), naposled pa je direktor odpovedal in šel v pokoj. Kmalu je prišel novi individualni poslovodni organ, ki je do tistega trenutka delal na občini.

Zlonamerne govorice konkretnih tovarišev

»Še za tam ni bil dober,« so glasno razlagali Gašper, Miha in Bogo. »Lepo so se ga znebili! To bo že držalo,« so zagotavljali, »saj smo to slišali pri kozarčku. Vinček pa ne pozna laži, hi-hi!«

Kako zlonamerne so bile te govorice, se je kmalu izkazalo. Novega individualnega poslovodnega organa je vzljubil slehernik, ki je imel po novem z njim priložnost združevati delo. Sleherna senca sumov in dvomov pa je iz poštenih src izginila, ko je prav pred 365 dnevi (takrat) novi direktor rekel: (da ne pozabim, zadnji delovni dan pred prazniki so slavili novo leto).

»Predlagam, tovarišice in tovariši, da si odslej povemo vse, kar mislimo drug o drugem! Pošteno, odkrito in v obraz! Tako bomo najlaže in najhitreje odpravili napake, na vse skupaj pozabili in poslej bolje delali!«

»Tako je!« se je slišalo.

Nekdo je prinesel gramofon. Odložili so kozarce na veliko mizo v sindikalni dvorani, pogoltnili zadnje grižljaje sendviča in se zavrteli.

Bolti in Nežka prvič v objemu

Komercialist Boltežar je šel po Nežko. Mnogi pari oči so se srečali, češ, ali vidiš, zakaj vsi so vedeli, da se ta dva rada vidita. Boltežar in direktorjeva tajnica Neža.

Najprej ni hotelo biti konca neke »telovadbe« in vsak po svoje je kreiral gibe modernih plesov. Končno pa je prišel na vrsto tango. In Nežka ter Boltežar (bolj znan pod imenom Bolti) sta se prvič v življenju stisnila in tesno objeta začutila, kako poskakujeta njuni srci.

Takrat pa se je Bolti ojunačil:

»Neža, Nežkica, ti ne veš... Ah!«

»Pa ne da ti je slabo?« je v resničnih skrbeh vprašala Neža.

»Všeč si mi, že dolgo mislim nate, rad bi šel s teboj spat!«

»Si znorel? Kaj pa ti je? Ti imaš otroke in jaz jih imam! Ti ženo, jaz moža! Vse, kar je prav!«

»Resen namen je pokazala, da gre.

»Nežka, tovariš direktor je rekel, da si bomo odslej vse povedali, kar mislimo drug o drugem...«

»Direktor je takšen babjek kot ti!«

Neža ni kar tako popustila; kako bi mogla, saj je poštena ženska in kaj bi si lahko o njej kdo mislil?

Bolti pa jo je zelo moško zgrabil za roko, kar močno najbrž, z drugo pa jo je začel božati po prstih. Zazrl se je v njene oči in komaj slišno ter strastno, kolikor je mogel, izrekel:

»Nežka, življenje je kratko... Kdo ti jamči, da boš čez mesec dni še živela?«

Le dve iskrici ljubezni nista ugasnili

To je vžgalo. In potem sta plesala vse popoldne, dolgo v noč. Okrog njiju se je v tistih uricah vnelo še marsikje drugje. Toda ogenj je pojenjaval toliko bolj, kolikor bolj so se vsiljevale misli o možeh in ženah, različnih sitnostih in kolikor bolj je prodiralo v glave (kjer se je začel počasi tudi proces izločanja alkohola) spoznanje, da je zunaj peklenski mraz. Celo za ljubezen prehud.

Le Bolti in Nežka nista hotela domov. Skoraj do jutra sta se sprehajala, se poljubljala in drug drugemu zagotavljala, da bosta ob novem letu, opolnoči dolge silvestrske noči, ko bosta v drugih objemih, mislila le nanju: Bolti na Nežko, Neža pa na Boltija. Tisto najslajše pa sta prihranila za kdaj drugič.

Raj in pekel v eni sami majhni TOZD

Kar je lepo in raj za enega, je za drugega lahko zelo mučno in pekel. Čeprav so bili vsi prepričani, da iz tega flirta ne more biti kaj prida (»Preveč dolgo se že poznata!«) ni bilo tako. Čedalje bolj rada sta se imela in februarja tega nista niti več skrivala.

Naposled je nekaj slišala tudi žena, nekaj pa mož. Ko sta združila vsak svoje informacije, sta sklenila: »Tako ne bo šlo več!« Bolti in Nežka pa se s tem nista strinjala. Konec maja sta bila že ločena.

»Kako sem srečna,« je rekla Neža. »Zdaj mi ne bo treba več lagati!«

»Jaz tudi!«

»Poslušaj, Bolti, kje bova pa stanovala? Za hotele bo hitro zmanjkalo, v avtomobilu pa tudi ne moreva biti vse noči, čeprav zdaj res ni mraza?«

Skovala sta načrt. Načrt, ki pomeni začetek konca dobrih odnosov v kolektivu.

»Tovariš, direktor, s prvim odpovedujem službo. Drugje mi nudijo boljšo plačo in stanovanje! Saj veste, da sem na cesti!«

Direktor, ki je Nežo cenil kot dobro delavko, seveda ni bil navdušen, da bi jo izgubil. Med drugim je bila pravi leksikon za vse tozdovske zadeve, celo vse pravilnike, za katere morajo drugi odšteti težke milijone, je znala sama od nekod prepisati. Zato je po tehtnem premisleku dejal:

»Tovarišica Neža, govoril bom s tovarišem Jakom!«

Predsednik ustreznega organa Jaka pa o tem ni hotel ničesar slišati:

»Prijavita naj se in potem čakata! Ali veste, direktor, koliko jih čaka na stanovanje?«

»Da, da,« je mrmral direktor. »Biti moramo načelni in pošteni!«

Šola kovarstva iz velike ljubezni

Po tej poti torej ni šlo. Toda izstreljen je bil šele prvi patron, ki ni zadel sicer, toda... Nežka je jokala, mož da jo še vedno pretepa... Na kakšne strune vse ni brenkala pri svojih dobrosrčnih sodelavcih in sodelavkah. »Mladost sem pustila v tem kolektivu, česa vsega nisem naredila... Zdaj, ko pa bi bilo treba narediti majhno uslugico meni, sem sama...«

Bolti se je lotil zadeve z druge plati.

»Ste tovariši ali niste«, je prestregel tercet »Nula tri«, ki je bil pravkar namenjen v bife. Tam se je ta trojka počutila izredno dobro. lahko je stala ure in ure, ne da bi sploh čutila noge, čeprav so jim kolki silili na svetlo že pri ramenih... Kaj vse so v teh čudovitih uricah ugotovili in kdo bi štel še, koliko genialnih idej se je porodilo, Bolti je to vedel, kot je tudi vedel, da kar zadeva javno mnenje, velja ta trojka za pet glasil OZD.

»V težavah sem in vašo pomoč potrebujem!«

»Aha,« so rekli. »Pa se bomo pogovarjali kar na cesti?«

»Niti približno ne!«

»Veš, Bolti,« je rekel Gašper, »s suhim grlom človek težko posluša, še teže govori, misliti pa sploh ne more!«

Prispeli so k šanku. »Kaj boste, fantje?«

»Nula tri,« so zdeklamirali tistega popodlneva prvič vrli fantje. Pijača je tekla in lahko so mislili.

— Jaz sem za red v samoupravi! Služba je služba, klobasa pa klobasa — Kaj ne, da si tudi za to, da pride Nežka na prioritetno listo za stanovanja — Odlična delavka je... Moramo jo podpreti...

»Gremo v boj za glasove!«

»Tako je,« je rekel Miha. »Gremo v boj za glasove. Vendar vsak glas — pet rund. Računaj: trikrat po nula tri krat pet je...

»Drži! Šest rund! Štiri naprej, obračun po glasovanju!«

Trojka se je temeljito lotila dela. Dopoldne je agitirala, popoldne pa zalivala posejano seme pa tudi kak uspeh že. Metoda je bila preprosta. Vedeli so, na primer, da je Jože proti, da bi Bolti kar tako dobil stanovanje in da je za red. Vedeli pa so tudi, da Jože ni preveč simpatičen Pepetu: le-temu so rekli, da je »fejst fant«, tisti Jože pa da okrog govori, da ima on, Pepe, prevelike osebne dohodke.

»Kaj, to govori? Dobro, da ste mi povedali. Kako naj se vam zahvalim?«

Pa so rekli, da je Jože proti Boltiju. »Potem je Bolti moj prijatelj!« Šli so na nula tri in potem naslednji dan k Jožetu — z isto metodo in z enakim uspehom.

S Poldetom, ki je neformalno vodil skupino tovarišev, je bilo teže.

»Jaz sem za red, vsi smo enaki,« je rekel.

»Enaki, praviš,« se je zarežal Gašper. »Tudi takrat, ko ste na bolniški?«

»Ne otresaj jezika! Saj smo tebi zidali!«

»Že, že, le da sem bil jaz na rednem dopustu! Kar pojdi se prepričat!«

Sporazumeli so se pa le, čeprav, kot je dejal Francelj, da to ni pošteno.

Ni pa šlo povsod tako gladko. Trojka je morala marsikaj slišati, celo grožnje, da bo dobila brco v osnovno sredstvo za seje. Brrrr! Te občutke devet nula tri ni poplaknilo. In kar je huje: izgubili so pregled, tako da do zadnjega niso vedeli, kakšen bo izid glasovanja.

»Kaj se dogaja? Saj so vsi sprti med seboj!«

Bolti je plačeval tudi drugim agitatorjem, nekaj glasov je kar že vnaprej kupil in niti drago plačal jih ni, Nežka pa je milo jokala. In to brez glasu, le pipico za solze je znala odviti in ulile so se, kadar je hotela, kar je marsikoga hudi pretreslo.

»Uboga Nežka? Si videla, kako je jokala? Pa saj to so zveri, ne ljudje!«

»Ti si pa človek, kaj?. Tiho bodi, baba! Tercialka!«

»Kaj se dogaja pri nas?« je spraševal vratar. »Saj so že vsi med seboj sprti?«

Možakar ni dobro slišal. Vsi niso bili sprti med seboj, na dva ali tri tabore pa so bili krepko razdeljeni.

In prišel je dan, ko je po vseh pritožbah na vse možne inštance TOZD o zadevi naposled glasoval celoten kolektiv majhne vendar pomembne TOZD. Komisija je rekla ne, Bolti se je pritožil na delavski svet, ki je bil bolj za kot za »ne«, sklenil pa je, naj o tem odloči zbor delovne skupnosti. Torej vsi. Rezultat tega v okviru TOZD najvišjega inštančnega glasovanja? Bolti in Nežka sta odnesla pičlo zmago, pičlo sicer, vendar zaradi tega stanovanje ni bilo nič manjše.

Štirje možni konci in eno dejstvo

Tu bi se lahko zgodba končala prvič.

Pa se ne more. Na forume prihaja toliko pisem, podpisanih in anonimnih, da so jih že siti. Prišlo je celo do štirih pretepov in disciplinska komisija je zahtevala pregled pri psihiatru. Direktor je poklical psihologa, pravega strokovnjaka za te zadeve, naj razišče ozadje teh zares nemogočih odnosov. Zaman! Obe strani dokazujeta, da druga stran kompletno ni »pri pravi«. Tisti redki, ki so ohranili treznost, pravijo: »Povsod so primitivci, vendar toliko primitivnosti na kupu, kot je je zdaj pri nas, redko kje najdete!«

Tu bi se lahko zgodba končala drugič.

Za vsako reč mora biti vendar nekdo kriv. Mnogi v kolektivu mislijo, da je to direktor ker »da je preveč blag, premalo strog in preveč demokratičen.« Zunanji faktorji so to pripravljeni verjeti, češ, pod prejšnjim direktorjem se ni upal nihče niti pisniti, kaj šele... Zamenjati torej direktorja in vse bo v redu, kajti kolektiv je v bistvu zdrav.

Tu bi se lahko zgodba končala tretjič.

Sicer pa se bo prepirov večina slej ko prej naveličala, nekaj jih bo šlo drugam, Bolti in Nežka se bosta ločila (ali ne, ker sploh ni pomembno), pogovorili se bodo in spet bodo složni.

Na to, četrto možnost konca, bi igrala jaz.

Kako pa se bo naša zgodba končala v resnici, je težko reči.

Z gotovostjo rečemo lahko le to, da ta naš ljubi TOZD letos prednovoletne zabave ne bo imel.

Zato na bo bolj veselo leto 1978.

AZRA KRISTANČIČ

Težave črnega Johna

Kako je John S. Kalema Hughlett iz afriškega plemena Batetela prišel v Jugoslavijo — Od borčevske sirote iz Konga Kinšase do otroškega zdravnika v Prlekiji — Spoznanja »črnega strička«, ki dela pik pik

To je reportaža o otroku, ki mu je paraliza s tremi leti omrtvila noge, ki mu je vojna vihra s petimi leti ubila očeta, ki je v štirih letih končal osnovno šolo in edini izmed sto afriških otrok, ki so se prišli na povabilo tivariša Tita šolat v Jugoslavijo, končal fakulteto. To je tudi reportaža o tem, da barva kože ni bistvena niti tam, kjer črnca niso videli drugače kot na sliki, če se za barvo skriva človek.

Prijatelji niso samo v domovini

John S. Kalema se je rodil 25. novembra 1946. leta v Kasiu v Kongu Kinšasi, sedanjem Zairu. Oče je bil zdravnik v ameriški bolnišnici, mati pa je vodila internat za otroke brez staršev. Živeli so življenje, ki je v marsičem odstopalo od življenja preprostih ljudi.

Verjetno bi življenje malega Johna dobilo vsakdanje tirnice, če se ne bi njegov oče — kot celotno pleme Batetela, iz katerega je izhajal — navduševal za osamosvojitev z rudninami bogatega Konga izpod belgijskih kolonialnih oblasti. Ubili so ga.

Tako je mali John poleg treh sester ostal največji up žalostne matere. Bil je biser, saj je osnovno šolo končal v štirih letih. Mati je sanjarila, da bi naj John nadaljeval poklic svojega očeta, poleg tega pa končal še kakšno drugo šolo. To bi lahko, ker bi študij medicine glede na mladost lahko opravil mnogo pred svojimi vrstniki.

»Medtem je prišlo do revolucije, ki je prinesla svobodo. Takrat sem bil v tretjem letniku koledža, ki je podoben vaši gimnaziji,« pripoveduje, ko sedimo v eni izmed ordinacij Zdravstvenega doma v Ljutomeru, kjer je John zdaj zaposlen. »Ob obisku tovariša Tita naši državi in Patricu Lumumbi, ki so ga 1961. leta umorili, je mati sprejela ponudbo, da bi naj bil eden izmed sto otrok padlih borcev, ki bi se šolali v Jugoslaviji.«

Tako je John prispel v Beograd in nato v Niš. Hitro se je naučil srbskega jezika, da je lahko sledil pouku na srednji medicinski šoli. Bil je odličen učenec, zato je bil trikrat zapovrstjo nagrajen ob Dnevu republike. »Zaradi otroške paralize, ki mi je pri treh letih ohromila noge, sem bil prikrajšan za prenekatero radost. Toda kljub temu in navzlic barvi kože sem v Jugoslaviji spoznal, da prijatelji niso samo v domovini. Zdi se mi, da smo bili prvi črni otroci, ki so prišli v vašo državo, kljub temu so nas lepo sprejeli. Kmalu smo imeli mnogo prijateljev. Tudi deklet, kar je prenekaterega tovariša toliko prevzelo, da je na študij pozabil,« v smehu dodaja. »Še večjo zamero so naši fantje s tem prizadeli našim dekletom, ker so bile užaljene. Zanimivo je, da so nas vaša dekleta sprejemala v družbo, vaši fantje pa se niso zanimali za naša dekleta. Zato so ta pozneje odšla v druge države, v Nemčijo, Francijo, kjer teh razlik niso doživljale.«

Po končani srednji medicinski šoli se je John vpisal na medicinsko fakulteto.

»Po smrti Patricea Lumumbe je nova vlada ugotovila, da smo otroci, ki se šolamo v Evropi, predvsem v Jugoslaviji in drugih vzhodnih državah, potencialna nevarnost in je zahtevala, da se vrnemo. Zopet so nas naložili na letalo in prepeljali domov. Tu so nas več kot leto dni držali v posebnem internatu, da bi ugotovili, če smo zastrupljeni s komunizmom, kot so govorili. Pa je spet prišlo do državnega udara, nakar sem se s pomočjo matere uspel vrniti v Jugoslavijo, in dokončati študij.«

Od Kliničnega centra do Prlekije

Po končani fakulteti je John odšel na prakso v Ljubljano. Začel je na otroški kliniki v Ljubljani, bil v Valdoltri in Stari gori, potem se je javil na razpis regionalnega zdravstvenega doma v Murski Soboti. Bil je sprejet in zaposlen v Ljutomeru, kjer je pred njim že delal črni zdravnik iz Siera Leone. Tako je John S. Kalema dr. Hughlett postal drugi »črni striček, ki dela pik pik«, kot so ga imenovali otroci. Oktobra 1975. leta je začel delati v Ljutomeru.

»Kolektiv me je lepo sprejel, obljubljenega stanovanja sicer nisem dobil, toda ljudje me imajo radi. Saj veste, kako je s tem. Človek spozna človeka v nesreči. Ker sem sam in stanujem v zdravstvenem domu, sem ljudem vedno pri roki. Poleg tega rad delam, ker me to veseli in bi se rad specializiral za otroškega zdravnika. V Ljutomeru so otroškega zdravnika potrebovali, zato sem bil tudi sprejet…«

Tako je tekel pogovor z Johnom in bi se verjetno nadaljeval, če nenadoma ne bi prišla v ordinacijo dva moža v belem in nas brez pozdrava prekinila. »Mi vas bomo tožili,« je pretil starejši medtem ko je mlajši prepovedal nadaljnji pogovor. Od začudenja, priznam, nisem uspel odpreti ust.

— Zakaj bi nas naj tožili?

»Zato, ker on nima kaj govoriti!«

— Zakaj ne sme govoriti?

»Zato, ker vas bomo tožili!« je vztrajno ponavljal starejši mož. Očitno je bilo, da gre za nesporazum. Toda ne.

»Kdo vam je dovolil, da se lahko pogovarjate z njim?«, je vztrajal mlajši. »Imate dovoljenje direktorja? Poslušajte! V Jugoslaviji in v Sloveniji je mnogo črncev, zakaj za vraga ste se vsi novinarji spravili ravno na tega črnca v Ljutomeru. Poleg tega med uradnim časom nimate kaj tu delati in takoj zapustite ordinacijo…«

Gledam Johna, gledam oba moža, poskušam pojasnjevati, nato prisluhnem. Za kaj torej gre? Dr. Johnu je nerodno, pravi, da je prost, to ordinacijo smo izbrali po naključju, ker je bila prazna.

»Tovariša, verjetno gre za nesporazum. V DE bi radi…«

»On nima kaj govoriti, ker nima strokovnega izpita in bomo tožili!«

»Med službenim časom se nimate kaj pogovarjati in zapustite prostore!« Prav. Lepo. Ura je dvajset do dveh, torej bomo pogovor nadaljevali čez dvajset minut, seveda zdaj še o nekaterih drugih stvareh, o katerih mi doslej nismo govorili. In smo šli. Izvedeli smo, da sta bila tovariša oba zdravnika, eden predstojnik doma dr. Bezjak in drugi, mlajši, dr. Cingulin. Ob tem prisilnem slovesu smo zaprosili, če bi dr. Bezjak po končanem delu hotel nekatere stvari pojasniti, da bi tudi mi izvedeli, kako in kaj.

Manjkajoča šifra in strpnost

Kot rečeno, smo ob dveh znova prestopili prag Zdravstvenega doma v Ljutomeru. Tokrat smo nadaljevali pogovor z dr. Antonom Bezjakom, vodjem TOZD Zdravstveni dom Ljutomer, enim izmed najstarejših zdravnikov v Pomurju. »Oprostite za tisto prej, na novinarje smo postali že alergični,« nas je pričakal dr. Bezjak. »Gre za nesporazume, ki so v javnosti dobili prevelik odmev. Dr. John nima strokovnega izpita, ki ga po naši zakonodaji mora imeti vsak zdravnik za samostojno opravljanje svojega dela. Večer je o tem enostransko pisal, za njim še Dnevnik in kolobocije so tu. Zdaj pa popravki, opravičevanja, pisarjenje, ki samo škoduje tako dr. Johnu kot naši ustanovi.

Dr. John je bil sprejet v delovno razmerje pri našem zdravstvenem centru za nedoločen čas z delovnim mestom v Ljutomeru. Dr. John je dober zdravnik in priljubljen med občani. Tudi mi smo ga sprejeli z odprtimi rokami, mu pomagali, ga sprejeli v družbo. To je jasno, saj ga sicer ne bi sprejeli sem. Zadeva se je zapletla z zakonom, ki zahteva od vsakega zdravnika strokovni izpit, na podlagi katerega dobi vsak zdravnik svojo številko, ki jo vpisuje na recepte. Ta številka pomeni jamstvo in identiteto zdravnika, čeprav nima z golo medicinsko strokovnostjo najožje zveze.

Tako mora dr. John zdaj imeti »mentorja«, ki mu posoja svoje recepte. Vsak recept mora namreč dr. John dati v podpis mentorju s številko. To je nerodna zadeva. Ne more več dežurati, ker ne more samostojno izdajati receptov. Njegov mentor sem jaz. Zato mora vsak recept meni dajati v podpis. Mi smo prosili republiške strokovne službe, da bi mu izdale šifro, vendar so te odklonile z upravičenim pojasnilom, da zakon velja za vse enako. Dr. John pa strokovnega izpita še ni opravil.

Razumljivo je, da je dr. Johna ta zadeva z mentorstvom prizadela. Dr. John je tudi sam poskušal dobiti šifro, marsikje je bil, pritoževal se je, zadevo so enostransko prikazali časopisi, kar je vneslo nestrpnost v kolektiv. Zato je prišlo tudi do neljube scene, ker je dr. Cingulin mislil, da ste prišli še vi zadevo zapletat.

Dr. Johna je zadeva razumljivo prizadela, postal je zamorjen, umaknil se je, kar ni prav. Mi smo »široko« kolektiv. Dobro smo se razumeli tudi z njegovim kolegom iz Siera Leone, za naše potrebe imamo sistemitizirani dve delovni mesti otroških zdravnikov. Dogovorili smo se, da bi naj dr. John opravljal sistematične preglede šolarjev, kolegica, ki smo jo mi štipendirali pa preglede predšolskih otrok. Torej ni niti tu razloga, da bi imel kdorkoli izmed delavcev zdravstvenega doma kaj proti njemu. Vsega je kriv le tisti strokovni izpit oziroma šifra.«

Rad bi šel na specializacijo

Glede na izjavo dr. Bezjaka, da je kolektiv poskušal izposlovati za dr. Johna dovoljenje za njegovo samostojno delo, kaže, da imajo zaupanje vanj in da gre v resnici samo za določilo zakona, ki pa mora veljati za vse enako. Zaupanje v njegovo delo je veljalo tudi prej, ko so ga sprejeli in zaposlili in ko je samostojno opravljal svoje poslanstvo.

»Strokovnega izpita ob sprejemu niso zahtevali niti ga jaz nisem delal, ker pri nas takšnega potrdila ne potrebujem, saj je diploma medicinske fakultete z obveznim stažiranjem dovolj,« pravi dr. John. »Razumljivo, da me je zahtevek prizadel, saj je omejil moje delo. Doslej sem bil na voljo bolnikom ob vsaki uri, lahko sem nadomeščal kolege, lahko sem dežural, zdaj pa tega več ne morem. Prizadelo me je tudi to, ker so mi kolegi zamerili, da sem poskušal izposlovati dovoljenje za svoje samostojno delo, češ da sem s tem prizadel dobro ime kolektiva. Tega ne razumem. Od takrat več nisem bil »črni stric, ki dela pik pik,« v samoupravljanje me niso vključevali.

Zanimivo je, kako lahko dogodek spremeni odnose med sicer njimi dobrimi odnosi, čeprav se v bistvu ni med nami nič spremenilo, kar bi lahko zaradi nas samih te odnose poslabšalo. Edina kvarna posledica je v tem, da nimam več toliko pacientov, kar je navsezadnje razumljivo. Ljudje podvomijo v zdravnika, ki ne sme podpisati recepta.

Od svoje začrtane poti pa ne bom odstopil. Rad bi končal specializacijo. Cenim žrtve, ki mi jih je dalo ljudstvo, da sem ob vaši štipendiji končal študij, zato me je sram, da bi še zaprosil za štipendijo. Delal bom toliko časa, da si prislužim dovolj denarja, da bi se sam vzdrževal. Potem pa ne vem, kako in kaj. Morda bom ostal tu, mogoče se bom vrnil. Mnogo mojih tovarišev je ostalo tu, se poročilo in si ustvarilo dom. Ob odhodu iz domovine smo namreč sprejeli dogovor, da mora vsak, ki bi imel izmed nas otroka z vašim dekletom pa je to staro manj kot 26 let, to dekle poročiti. Prav tako smo sprejeli dogovor, da se vsakemu, ki ne bi dobro opravljal šolanja, odtegne štipendija.

V moji domovini je veliko pomanjkanje zdravstvenega kadra. Ob delu tu sem ugotovil, da je enako tudi pri vas, ker vaši zdravniki odhajajo v tujino. Zato sem imel za svojo dolžnost, da del svojega poslanstva opravim tu, kot povračilo za gostoljubje in pomoč, ki sem je bil s tovariši deležen pri vas. Morda vsi moji tovariši ne čutijo tako, jaz pa…«

JANEZ SEVER

SLOVENIJALES
od 27.12.1977 vse v eni hiši v prodajnem centru slovenijales ljubljana titova 52
kjer vam nudimo: lesni in gradbeni material, keramiko, vse vrste oblog, belo tehniko, pohištvo, opremo za delovne organizacije in ustanove in usluge tehnične trgovine
Lesnina
Astra
CENTER
Titova cesta
BUS
parking
VHOD
Gospodarsko razstavišče
SLOVENIJALES
Linhartova c.

»SREČNO« TUDI ZA TISTE, KI BODO SKRBELI ZA VARNOST

Srečujemo jih vsak dan. Skrbijo za varnost v delovnih organizacijah, uradih in ustanovah. So vratarji, hotelski receptorji, varnostniki… Ni važno, kako jih imenujemo, kajti naloge in odgovornosti pri delu so si dokaj podobne.

Andrija Trenji je varnostnik v domu sindikatov v Ljubljani. Za kaj vse mora skrbeti po službeni dolžnosti, kaj mu ne sme uiti in kako se mora pri delu vesti, mu ni treba posebej razlagati. Na videz je mrk, strog in zelo odločen varnostnik. Takšen tudi mora biti delavec s takšnimi delovnimi obveznostmi. Pod plaščem strogosti pa se skriva nežna duša, ki zna večinoma vsakemu, ki hoče priti v dom sindikatov, povedati, kje bo koga našel, kdaj so uradne ure v pravni pisarni in tudi svetovati tistim, ki se ne znajdejo pri iskanju pravih vrat.

Kot večina varnostnikov je skop v besedah, saj dobro ve, kaj mora obdržati zase, kaj za nadrejene ali pa za samoupravne organe. Pripovedoval mi je, da včasih ljudje pogosto zamujajo v službo, nekateri bi radi brez dovolilnic šli iz stavbe, čeprav morajo vedeti, da jih bo zapisal… »Čeprav hodijo ljudje mimo varnostnikov, kot da nismo tudi mi ljudje«, mi pripoveduje. Ali mislite, da je meni lahko zapisati, kdo je zamudil? To je v resnici za nas najmanj pomembna naloga. Pa ne mislite, da govorim samo o domu sindikatov, saj kot sindikalni aktivist, namestnik sekretarja osnovne organizacije ZK v Varnosti, da ne naštevam drugih dolžnosti, poznam delo in težave delavcev, ki opravljajo takšno delo kot jaz. Mnogi se prilizujejo, da jih ljudje jemljejo kot nujno zlo, kot šrcarji ali da vidijo v njih svoje sluge. Tudi takšni primeri so. Veste, vsakega človeka najbolj zaboli, če ti tisti, ki prihaja v službo, ne reče niti »dobro jutro« ali pa »na svidenje«, ko odhaja. Pustiva takšne drobne, človeške in za mnoge nepomembne stvari. Premalo se zavedamo, da varnostnik ni le vratar in tisti, ki ga prvič srečaš ob vhodu v tovarno ali ustanovo. Temeljito mora poznati in tudi skrbeti za varnost vseh v tovarni in v hiši. Je med tistimi, ki so odgovorni za družbeno samozaščito, so soorganizatorji splošnega ljudskega odpora v delovnih kolektivih, skratka ljudje smo, ki imamo mnoge obveznosti, ki jih seveda vsi ne vidijo. Vidijo pač zunanjo podobo našega dela.«

Ali mi je uspelo prodreti varnostniku »pod kožo«, kot temu včasih pravimo? Ali sem ugotovil, kakšen človek je v resnici moj sogovornik?

»Ja«, se je rahlo nasmejal moj sogovornik. »To boste spoznali, ko pri varnosti kaj zaškriplje, ko je treba na mah opraviti, včasih tudi z nečloveškimi sposobnostmi kakšno delo. Pa tudi takrat ne boste spoznali, kakšen človek je varnostnik. Morda pa to najlaže spoznate v bolnišnicah v Kliničnem centru, kjer se srečujejo ljudje z žalostjo, smrtjo in boleznijo. Pri takih je treba biti še posebej človeški.

Nič ni kazalo, da bova v razgovoru hitro končala temo o človeškem varnostniku. Zato sem napeljal razgovor na nočno delo varnostnikov, na delo ob praznikih in drugih dela prostih dnevih. Andrija Trenji pravi: »Ni lahko vzdržati v službi, sedeti za mizo in opazovati po cesti, kako se ljudje veselijo. Praznujejo. Tudi ob novem letu, ko je po navadi najbolj živo, sem že bil v službi. Tudi letos bom. Človeka kar zagrabi, hotel bi se z njimi veseliti, biti doma ob družini… pa ne more, kajti varnostnik je!«

In ker sva se pogovarjala pred novoletnimi prazniki, ko smo navajeni želeti drug drugemu srečo, uspeh in predvsem zdravje, seveda nisem mogel mimo vprašanja, česa si najbolj želi ob novem letu kot delavec pri »Varnosti«.

»Da bi človek postal človeku človek«, mi je odgovoril.

M. HORVAT

Se bodo tudi dimnikarji držali za gumb?

Od starih ljudi sem slišal, da se je treba prijeti za gumb, kadar srečaš dimnikarja. Da to prinaša srečo, so mi trdili.

»Pustite vraževerje!« mi je že na pragu Černetove 17 dejal 40-letni dimnikar Ivo Kisela, ki si je prav tedaj s povsem sajastimi rokami mazal pasteto na kruh. »Veste, mnogo let je že, tega, ko so ljudje kurili na odprtih ognjiščih, sem že šestokrat prihajalo do požarov, ki so uničili prav vse. Potem pa so se pojavili dimnikarji in prinesli peruti rdečemu petelinu. Odtlej smo na srečo kakšni srečkoti. Jože je stlačili v usta zajeten grižljaj in mimogrede še dodal, da prvi dimnikarski cehi v naši deželi datira od leta 1664. »Ja, tega bo že 300 let…«

»Potemtakem se niste za to poklic odločili zaradi tega, da bi bili upodobljeni vsaj na vsaki drugi novoletni čestitki?«

»Nikoli si nisem mislil, da bom dimnikar. Nasprotno, ko sem bil še majhen, sem se jih celo bal. Toda ko sem jaz odraščal, ni bilo mnogo izbire, da bi si izbral poklic, ki bi ti najbolj ustrezal. Šel si tja, kjer si pač lahko dobil službo.« Jože je imel 15 let, ko ga je srečal neki dimnikarski mojster. »Mali, potrebujem vajence. Bi prišel k meni?« ga je vprašal. »Pa poskusimo«, si je mislil. In že je z mojstrom začel hoditi od hiše do hiše, mu je bila služba postajala vsak dan bolj všeč. Tako je v tej obrti zdržal od 1953. leta do danes.

»Se vam je v teh 24 letih dimnikarstva zgodilo kaj takega, česar nikoli ne boste pozabili?«

»O, to pa to! Do groba se bom spominjal. Prišel sem k neki ženski, ki je imela v hiši še tak dimnik, da sem se moral splaziti vanj. Zaspal sem ometati. Kar naenkrat me je začelo dušiti. Ženska je vrgla na žerjavico hudo papriko. Kašljal in kihal sem, da je bilo veselje. Skorajda sem se zadušil. Le čakaj, baba, sem si mislil, se ti bom že oddolžil. Maščevanje je bilo sladko. Že kakšen mesec dni kasneje sem se spet oglasil v tej hiši. S sabo sem prinesel naboje, tiste prave, za puško. Vrgel sem jih v štedilnik in jo hitro ucvrl v dimnik. To je pokalo! Ženska jo je pa tako stisnila iz hiše, da je noben hudič ne bi ulovil…«

»Vaš poklic je torej kar zanimiv. Kako je pa kaj v podjetju?«

»To je povsem druga zgodba. Naše podjetje Dimnikarstvo, ki je v sestavi Komunalnega podjetja, je bilo ustanovljeno 1959. leta. Od tedaj pa do lani, torej 17 let, nismo imeli niti dinarja izgube. Sedaj, ko smo leto dni združeni, nam pa že po letošnjih desetih mesecih manjka 149 starih milijonov. In sedaj se sprašujemo: je za to kriv tisti, ki čisti dimnike, ali tisti, ki sedi v pisarni. Mi prav gotovo ne delamo izgube«, se jezi Jože, ki je prejšnji mesec zaslužil 315 starih jurjev, s katerimi mora nahraniti še dva šoloobvezna otroka. »Režijska ura v Ljubljani, ki je najbolj zasmrajeno in zastrupljeno mesto v Jugoslaviji, znaša 4.620 din. Le kaj naj potem ostane še za dimnikarja?«

»Saj imate vendar tudi sindikalno organizacijo, ki bi naj branila vaše interese.«

»Je že res, da jo imamo, vendar igra tako, kot direktor dirigira. Pravega sindikalnega življenja pri nas ni, še bolj na psu so medsebojni odnosi. Na vodilnih delovnih mestih bi morali biti pravi ljudje, ki bi bili podkovani za delo z ljudmi. Mi takih nimamo…«

Seveda me je zanimalo, kaj bo z usodo tega poklica. V njihovem podjetju, ki združuje dimnikarje od Brežic do Idrije, je sedaj zaposlenih le še 90 dimnikarjev.

»Boste videli, kmalu bodo dimnikarje iskali z lučjo. A če bodo tako skrbeli za ta poklic, kot sedaj, jih ne bodo več našli. Mladi se za ta poklic ne odločajo več. Vajence dobivamo le še iz drugih republik. Ko pa se v Sloveniji poznajo še z drugimi možnostmi, nas zapuščajo. Slovenskih vajencev pa ni več.« Jože je še povedal, da tudi že izučeni dimnikarji bežijo od njih. »Raje gredo za kurjače, kjer na toplem delajo osem ur pa še bolje zaslužijo!«

»Kaj si potemtakem želite za novo leto?«

»Zdravja, boljših medsebojnih odnosov in več razumevanja!«

Se bodo morali kmalu tudi dimnikarji držati za gumb?

DAMJAN KRIŽNIK

Lepote gora nas vabijo

V goro tudi za Silvestrovo

Vedno več nas je tistih, ki se podajamo v nevarno, hkrati pa vabljivo okrilje gora. Kaže, da bo to poslej skorajda življenjska nuja, ki se ji zavoljo sodobnega tehničnega razvoja ne moremo niti nočemo upirati. Naše gore so, denimo, še tisti neokrnjen kotiček narave, kjer se delavec lahko sprosti in naužije zdravega gorskega zraka, hkrati pa nabira novih moči, ki jih potrebuje na delovnem mestu. Kot smo že omenili, so gore tudi nevarne, še posebno, če se nanje poda človek, ki jih ni vajen. Nesreče so vsakdanji neljubi sopotnik planinarjenja. In kaj se dogaja, ko se pripeti nesreča? Kdo so ljudje, ki nas rešujejo?

Na vprašanje odgovarja Berti Krapež, načelnik Gorske reševalne postaje na Jesenicah, sicer tehnolog na vzdrževanju plavža v jeseniški železarni.

»Trdim, da je gorska reševalna služba v Sloveniji kljub nekaterim pomanjkljivostim zelo dobro organizirana. V naši republiki je namreč v okviru Planinske zveze Slovenije šestnajst gorskih reševalnih postaj s približno tristo člani. V jeseniški občini imamo štiri reševalne postaje, in sicer v Mojstrani, Kranjski gori, Ratečah ter seveda na Jesenicah. Člani reševalnih postaj so po pravilu preizkušeni alpinisti, ki so prelezli domala vse, kar se preplezati da, skratka ljudje, vajeni gora. Poleg tega opravi vsak alpinist — reševalec enoletno pripravniško dobo, v kateri se nauči vsega potrebnega.. Težko bi bilo reči, zakaj se ti ljudje odločajo za tovrstno humano delo, ki jim marsikdaj pokvari načrte in jim vzame precej časa. Vedeti moramo, da za naše delo nismo plačani, tudi posebnih pohval si ne želimo. Za nas je vse delo poplačano tisti trenutek, ko iz stene potegnemo živega ponesrečenca. Smo hribolazci, ki nikoli ne vemo, kdaj se bomo sami ponesrečili. Trdno pa smo prepričani, da nam bodo tovariši v primeru nesreče priskočili na pomoč.

Kaj bo pa za Silvestrovo, boste v miru praznovali?

»Nič se ne ve, nesreča nikoli ne počiva! Upam in vesel bi bil, ko se vsaj za novo leto ne bi kaj pripetilo.«

»Pravite, da ste amaterji, vendar vaša dejavnost navzlic temu ni poceni. Kako je z financiranjem?«

»Glede tega je pri nas zelo težko, vendar nekako le gre. Pravijo, da nas kot dejavnost ne morejo nikamor vključiti, kjer bi dobili potrebna sredstva. Kaže pa, da bomo poslej delali v sestavi civilne zaščite, tako da bo končno tudi denarnih težav konec. Da nismo poceni, imate prav, kajti sodobno in učinkovito reševanje zahteva ustrezno opremo in kadre, kar pa stane. Kljub temu pa le nismo popolnoma brez denarja. Pomaga nam občina, ki je letos odmaknila deset tisoč dinarjev, in seveda železarna, ki jih je primaknila še trideset tisoč. Železarna že tako nosi dovolj veliko breme, saj nam je omogočila, da lahko ob vsakem klicu na pomoč brez skrbi zapustimo svoja delovna mesta. Jasno je, da se s tem proizvodnja ne ustavi, vendar je treba delavca, ki je zapustil delovno mesto, vseeno plačati. Resda v takih primerih na naša delovna mesta vskočijo naši sodelavci, tako da posredno tudi ti prispevajo svoj delež k reševanju, vendar je dejstvo, da je reševalec odšel z dela. Železarna sicer reševalni postaji pošlje račun za povračilo stroškov, ki nastanejo zavoljo delavčevega odhoda, vendar pri nas po navadi tistega denarja ni. Železarna nam gre na roko, kaj drugega ji tudi ne preostane, tako da ob koncu leta po sklepu samoupravnih organov izbrišejo dolg. Še nikoli doslej pa se ni zgodilo, da bi nas v železarni terjali, če je jasno, da ne moremo vrniti.

Kar pa zadeva povračilo stroškov, do katerih pride v akciji, jih v primeru, da ostane ponesrečenec živ, poravna zdravstveni dom v kraju, kjer prebiva ponesrečenec. Če pa se konča nesreča s smrtjo, krije stroške Planinska zveza Slovenije oziroma pri njej ustanovljena komisija za gorsko reševalno službo.

Povedal bi le še to, da je planinarjenje sicer zdravo in atraktivno, vendar življenjsko nevarna dejavnost, zato potrebuje več organiziranega dela. Veliko nesreč se pripeti prav zavoljo nepoznavanja gorskih razmer in pomanjkljive opreme. To potrjuje tudi podatek, da ne narašča število pravih alpinističnih nesreč, ampak nesreč izletnikov. Nesreče se dogajajo celo na stezah, ki so zavarovane, kar zgovorno priča, da bi se ljudje morali pred izleti v gore seznaniti z abecedo planinstva. Le tako bomo zmanjšali število nesreč, saj je zdajšnje število kar zaskrbljujoče, kajti le redko mine teden, da se v gorah ne pripeti kaj hujšega.«

Štefan Ščerbič, predsednik Konference osnovnih organizacij sindikata v železarni pa meni takole: »Ti fantje, reševalci, so res od sile, hkrati pa vsi po vrsti dobri delavci. Se zavedate, kaj pomeni ob slabem vremenu iskati po gori ponesrečenca? V sindikatu si zato prizadevamo, da bi jim čimbolj olajšali delo, kajti zavedamo se pomena njihove dejavnosti. Prav tako skušamo slehernega delavca pritegniti k športnemu udejstvovanju. Izkušnje nas namreč učijo, da je za dobro delovno počutje kot tudi za delovno storilnost nasploh še kako pomembno. Najbolj primerna dejavnost se nam zato zdi prav planinarjenje in nam ni žal denarja, ki ga vložimo, saj se povrne z obrestmi vred.«

IVO KULJAJ

Pavel Dimitrov (v sredini), član postaje GRS Jesenice, nekdanji vrhunski alpinist, član himalajske odprave na Kangbačen.

Koraki k varnosti, mir še ni trden

Razmišljanje o svetu v letu 1977 nam skozi prizmo dogodkov, ki so dali pečat mednarodnemu življenju, zastavi predvsem vprašanja, koliko in kaj je mednarodna skupnost storila na poti k sodobnejšim mednarodnim odnosom, koliko in kaj za utrjevanje miru, varnosti, razumevanja in sodelovanja, koliko in kaj za upostavitev sveta, v katerem bo več politične in gospodarske pravičnosti za vse narode in vse države.

Zgodovinarji trdijo, da je od prvih zgodovinsko dokumentarnih pogajanj o razorožitvi minilo več kot dvesto let, toda oboroževalna tekma je danes, bolj kot kdajkoli prej, eden tistih problemov, ki najbolj ogrožajo svetovni mir. Zato je toliko dragocenejša zmaga, ki sta jo gibanje neuvrščenih in z njim vsa napredna svetovna javnost dosegla na 32. rednem zasedanju generalne skupščine Združenih narodov: sklic izrednega zasedanja generalne skupščine o razorožitvi, ki se bo začelo 23. maja 1978. Neuvrščeni so že v Colombu opozorili, da oboroževalna tekma, vse bolj negativno vpliva na politične, gospodarske in vojaške odnose v svetu. Prav v letu 1977 pa je oboroževalna tekma, kot se zdi, prešla v novo, zastrašujoče obdobje.

Nastajajo vedno nove vrste orožij, novi sistemi za množično uničevanje z vse hujšim učinkom. Produkt oboroževalne tekme v letu 1977 je »nevtronska bomba«, ki so jo izdelali v Združenih državah Amerike. Ta bomba uničuje »samo« živa bitja, v nasprotju z atomsko in hidrogensko, ki uničujeta tudi vse drugo. Zastrašujočo ilustracijo nerazumnega vedenja velikih sil in obeh vojaškopolitičnih blokov, ki je v nasprotju tudi s sklepnim dokumentom helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, predstavljajo podatki švedskega inštituta za raziskovanje miru (SIPRI), ki kažejo, da je kopičenje orožja, predvsem jedrskega, v ZDA in ZSSR preseglo sleherno razumno mejo in potrebo — v vojaškem in političnem smislu. Ta ustanova trdi, da je bila leta 1976 v svetu porabljena rekordna vsota za oboroževanje — in v letu 1977 gotovo ni bila manjša, čeprav celovitih podatkov še ni — okrog 334 milijard dolarjev. Vodita seveda pakt NATO in Varšavska zveza, ki sta porabili 70% te vsote, vendar pa skrbi tudi dejstvo, da je tekma v proizvodnji in prodaji orožja zajela ves svet.

Razumljivo je, da takšno stanje ne more ostati brez širših posledic na razvoj mednarodnih odnosov. Na političnem področju je nadaljevanje oboroževalne tekme v letu 1977 omejilo prizadevanja za nadaljnje sporazumevanje o vzajemnem zmanjšanju strateškega in konvencionalnega orožja obeh blokov. Potrditev za to sta resna zastoja v pogajanjih o omejitvi strateškega oboroževanja med velesilama (ZDA in ZSSR sta zgolj podaljšali veljavnost sporazumu SALT I, o podpisu SALT II pa se nista mogli sporazumeti) ter na dunajskih pogajanjih o zmanjšanju čet in orožja v osrednji Evropi.

Oboroževalna tekma ima seveda tudi negativne gospodarske posledice. Ožje gledano se zrcalijo v ugotovitvah ekonomistov, da velik odliv sredstev v vojaško-industrijske komplekse zavira normalen gospodarski razvoj, širše pa v povečanju prepada med razvitimi in nerazvitimi. Tako so bili stroški v vojaške namene v letu 1976 kar 14-krat večji od vsote, ki so jo razvite države dale kot pomoč deželam v razvoju.

S tem prehajamo na velik problem vsega človeštva — nepravično mednarodno gospodarsko ureditev. Prepad med razvitimi in nerazvitimi je namreč

v letu 1977 še bolj zazijal predvsem zaradi politične nepripravljenosti razvitih držav — Zahoda in Vzhoda. Vzrokov za to ni težko ugotoviti. Sklepi svetovne organizacije o mednarodnem gospodarskem razvoju se skorajda niso uresničevali, pariška konferenca o mednarodnem gospodarskem sodelovanju (sever—jug) se je končala z jalovim izidom. Pomoč razvitih držav deželam v razvoju se je realno gledano zmanjšala, dolgovi nerazvitega sveta pa povečali in so dosegli velikansko številko 200 milijard dolarjev. V govoru ameriškega predsednika Carterja delegatom 32. zasedanja generalne skupščine OZN ni bila nova mednarodna gospodarska ureditev niti omenjena, čemur je kot mrzel tuš sledilo še sporočilo razvitih vzhodnoevropskih držav. razen Romunije — da se ne čutijo dolžne prevzeti enakih obveznosti pri uveljavljanju pravičnejših gospodarskih odnosov v svetu kot razvite zahodne države, zadedanje UNCTADA v Ženevi je propadlo...

Če ob tem razmišljamo o razsežnostih detenta — politike popuščanja napetosti ugotovimo, da je leto 1977 zgovorno pokazalo, da politika popuščanja ne more biti uspešna, če je omejena zgolj na velesili in če je tematsko omejena zgolj na vprašanja, ki zanimajo nekaj velikih sil. Naloga te politike je demokratizirati mednarodne odnose, zatorej mora biti univerzalna, uveljavljati se mora na vseh območjih sveta, na vseh področjih svetovne politike. Hkrati politika popuščanja ne pomeni zgolj zemljepisnega in tematskega širjenja procesov popuščanja, marveč resnično reševanje problemov, ki so življenjskega pomena za mir, varnost in sodelovanje v svetu.

Kot posledica omejenega razumevanja politike popuščanja ter blokovskega soočenja, ki se iz Evrope seli v druge dele sveta, predvsem v Afriko, v letu 1977 ni ugasnilo nobeno krizno žarišče, izbruhnila pa so nova z zelo nevarnimi razsežnostmi.

Bližnjevzhodni problem, ki že desetletja ogroža svetovni mir, je po potovanju egiptovskega predsednika Sadata v Izrael — dobil novo razsežnost — razkol v arabskem svetu; na Cipru ostaja vse po starem, na afriškem jugu še naprej gospodarijo beli rasisti, zahodnosaharski problem, ki ga je bilo mogoče napovedovati že pred nekaj več kot dvema letoma, ko sta si ozemlje Zahodne Sahare nepravično razdelila Maroko in Mavretanija, je postal mednarodni problem. Novo žarišče napetosti je v letu 1977 izbruhnilo na afriškem rogu. Tako v starih kot novih kriznih žariščih zlahka najdemo interese velesil kot sestavni del njunega medsebojnega boja za prevladujoči vpliv.

Kljub temu, da prizorišče soočanja velesil ni več Evropa, sta varnost in sodelovanje na stari celini še kako pomembna za varnost in stabilnost v svetu. To je zgovorno pokazal beograjski sestanek konference o evropski varnosti in sodelovanju, ki še ni končana. Sklepni dokument beograjskega sestanka naj bi v prvi vrsti upostavil mehanizem kontinuitete dogovarjanja med evropskimi državami, toda kontinuitete, iz katere bi izhajale tudi nove konkretne obveznosti in ne zgolj neangažirano ugotavljanje tistega, kar je bilo doseženo po Helsinkih. Posebej velja ob tem omeniti prizadevanja in velik prispevek devetih neuvrščenih in nevtralnih držav na sestanku, ki so preprečile, da bi beograjska konferenca postala prizorišče razčiščevanja blokovskih razprtij, ter sredozemsko komponento varnosti in sodelovanja v Evropi, ki se je izrazila v vsej svoji razsežnosti.

V letu, ki se izteka, je minilo tudi 60 let od prve socialistične revolucije, po kateri so se revolucionarna in ustvarjalna iskanja razmahnila po vsem svetu. Socializem je danes svetovni proces, ki zrcali vse bogastvo različnih oblik in poti v socializem. Čeprav je berlinska konferenca evropskih komunističnih in delavskih partij uveljavila načelo zakonitosti različnih poti v socializem in dragocenosti izkušenj sleherne partije in gibanja, ki teži k socializmu, smo bili prav v letu 1977 priče ostri polemiki o eni od teh poti — evrokomunizmu. Čeprav evrokomunizem nima splošno veljavne in sprejete definicije, nedvomno tvori del socializma kot svetovnega procesa oziroma koncept mirnega prehoda v socializem.

Veliko je bilo tudi drugih dogodkov, ki so dali vsebino mednarodnim odnosom v letu 1977 — med njimi sprejetje Socialistične republike Vietnam v Združene narode, razmah demokratičnih procesov v Španiji, podpis novega sporazuma o panamskem prekopu, težnje po ureditvi odnosov med azijskimi državami, napovedi o umiku vojske z oblasti v vrsti latinskoameriških držav.

Vse, kar je bilo mogoče zaobjeti v tem kratkem razmišljanju o svetu v letu 1977, nas utrjuje v prepričanju, da čaka mednarodno skupnost še vrsta nalog, če želi utrditi mir, stabilnost, razumevanje in sodelovanje med vsemi narodi in državami sveta. Te težnje danes pooseblja gibanje in politika neuvrščenih. Zato so letu 1977 nedvomno dala poseben pečat prizadevanja neuvrščenih, ki so obsegala boj za utrjevanje miru, za univerzalno naravo politike popuščanja napetosti, reševanje kriznih žarišč, upostavitev pravičnejših gospodarskih in političnih odnosov v svetu ter za razorožitev. Le na načelih, za katerih uveljavitev mednarodnih odnosih se bojuje gibanje neuvrščenih, je danes mogoče reševati najbolj žgoče probleme človeštva.

BRANKO KASTELIC

Predsednik Tito na beograjskem letališču med intoniranjem himne, takoj po vrnitvi s poti v Francijo, Portugalsko in Alžir. Foto: Tanjug

JUGOSLAVIJA V SVETU 1977

Potrditev in okrepitev doseženega ugleda

Nova Titova potovanja miru in prijateljstva — Aktivna vloga v mednarodnih odnosih

Kronistu, ki ob novem letu prelistava beležnico z zapiski o mednarodni dejavnosti socialistične in neuvrščene Jugoslavije, sploh ni težko najti pomembnih dogodkov, ki bi jih veljalo uvrstiti v zunanjepolitično kroniko. Nasprotno, dogodkov je toliko in tako pomembni so, da bi z njimi lahko napolnili več časopisnih strani. Kajpada toliko prostora ni moč odmeriti, zato se moramo osredotočiti na tiste prvine jugoslovanskega zunanjepolitične dejavnosti, ki so v tem letu dajale pečat vplivni mednarodni vlogi naše države.

Titova državniška potovanja miru in prijateljstva so slej ko prej tista središčna os, okrog katere se vrti celotna neuvrščena zunanja politika socialistične Jugoslavije, Libija, Sovjetska zveza, LDR Koreja, LR Kitajska, Francija, Portugalska, Alžirija in Romunija so zgolj letošnji kamenčki iz razsežnega mozaika pomembnih mednarodnih misij predsednika Tita. Poglavitna poslanica, ki jo svetu ob sleherni priložnosti ponudi tovariš Tito, je MIR — to je hotenje vseh napredno mislečih in demokratično naravnanih držav, v katerih krogu imajo zelo pomembno, osrednjo vlogo neuvrščene države.

Mir, varnost in enakopravno mednarodno sodelovanje so cilji, ki jih naša zunanja politika postavlja v ospredje svojega delovanja. Tudi v minulem letu smo lahko spremljali uresničevanje Titove vizije, da je svet jutrišnjega dne svet brez blokov, torej skupnost enakopravnih neodvisnih držav in narodov. Nekomu morda prazno zveni trditev, da je jugoslovanska zunanja politika načelna in dosledna — toda le tistemu, ki se ne zna ali noče poglobiti v mednarodne razsežnosti jugoslovanskega političnega ravnanja. Le malo truda je treba, da ugotovimo, kako se ta načelnost in doslednost praktično zrcalita v sleherni potezi naše diplomacije, v vsaki izjavi o mednarodnih dogajanjih in tudi v vsej podpori, ki jo naša država in naša samoupravna družba izrekata in dajeta naprednim, demokratičnim in svobodomiselnim hotenjem in prizadevanjem po vsem svetu.

Prav zato, ker sami sebi ustvarjamo boljši jutrišnji svet, tudi vsem drugim narodom in državam želimo, da bi si ustvarili takšen svet, in zato podpiramo vse sile, ki se bojujejo zanj. In ker vemo, kako zelo soodvisen je današnji svet, vemo tudi, da tega cilja ne more doseči nihče osamljen in vase zaprt, da je torej potrebno široko, razvejano in razgibano, vendar enakopravno mednarodno sodelovanje.

Predsednik Tito je tudi na svojih letošnjih potovanjih zagovarjal ta izhodišča mednarodne ureditve in svetovnih odnosov. Vsem državam smo enakopravni partnerji, bodisi da so te države svetovne supersile ali pa le neznatni otočki na svetovnem zemljevidu politične in druge moči ter vpliva. V vsem svojem revolucionarnem razvoju jugoslovanski narodi nismo dovolili, da bi nam kdorkoli zanikal ali izpodbijal našo samostojnost in neodvisnost. Tudi danes tega ne dovolimo. Vendar vsakomur, ki se strinja, da za medsebojne odnose ni prav nič važno, koliko je kdo velik, pomemben in močan, ponujamo roko sodelovanja in prijateljstva.

Titov obisk na Kitajskem je bil prav zato ena od najpomembnejših prvin jugoslovanske mednarodne dejavnosti v tem letu. Pogovori predsednika Tita s kitajskim voditeljem Hua Kuo-fengom so postavili trdne temelje za vsebinski napredek enakopravnega in obojestransko koristnega sodelovanja med majhno, vendar samoniklo evropsko državo, ki se je v svojem notranjem razvoju zatrdno odločila za socialistično samoupravljanje, in med azijsko velikanko, najbolj obljudeno deželo sveta, ki si po svojih poteh utira pot v socializem.

Te razlike, ta raznolikost poti k istemu cilju, to niso ovire za sodelovanje, za krepitev odnosov; nasprotno, to je povezovalni dejavnik, ki omogoča enotnost v različnostih in razlike v enotnosti.

Odlično se namreč lahko razumemo z vsakomur, ki objektivnih razlik, ki so posledica različnega družbenega, političnega in zgodovinskega razvoja, ne šteje za kamen spotike. To misel je Tito poudarjal na vseh svojih državniških poteh — ponovil jo je v Sovjetski zvezi, opozoril nanjo na Kitajskem, jo podčrtal v Franciji in drugod.

Z mnogimi državami sveta imamo namreč veliko več skupnega kot pa tistega, kar nas ločuje. To velja predvsem za prizadevanja, da bi svet naposled zaživel v trajnem miru, varnosti in enakpravnosti na političnem, gospodarskem in vseh drugih področjih. Prav odločna jugoslovanska dejavnost na teh temeljih, ki jih je predsednik Tito s svojimi pogovori z drugimi državniki tudi letos utrdil in okrepil, je zagotovila naši državi vidno vlogo v krogu neuvrščenih in sploh na mednarodnem prizorišču — vlogo, ki jo priznava ves svet.

VLADO BARABAŠ

BOJ ZA ČLOVEŠKE IN DELAVSKE PRAVICE V JUŽNI AFRIKI

ZAUPANJE V ZMAGO

Generalni sekretar južnoafriškega kongresa sindikatov John Getsju: »Ko bo boj končan, se bomo spomnili, kdo je bil na naši strani, kdo nam je pomagal. Odgovor poznamo že zdaj: delavci in sindikati Jugoslavije so pripomogli k našemu uspehu«

»Črnci v Južnoafriški republiki poznajo samo vladavino topov. Nimajo nobenih političnih pravic, niti pravice do svobodnega gibanja, njihove sindikalne organizacije pa ne smejo storiti ničesar od tistega, kar je drugod po svetu zakonito,« je izjavil za tednik »Rad« generalni sekretar južnoafriškega kongresa sindikatov (SACTU) John Getsju ob nedavnem obisku v Jugoslaviji. Pri nas se je udeležil mednarodnega simpozija o varstvu pri delu in zdravstvenem varstvu delavcev v Cavtatu, nato pa se je nekaj dni mudil kot gost sveta ZSJ.

»Vlada ne priznava sindikatom črnskih delavcev pravice, da bi organizirali delavce in se pogajali z delodajalci o mezdah in delovnih razmerah. Ne smejo organizirati stavk. Največ, kar lahko naši sindikati dosežejo, je, da jih nekateri delodajalci tolerirajo.«

»Rasizem je institucionaliziran kot mehanizem za kopičenje velikanskih profitov, ki jih ustvarijo črnski delavci. Apartheid pa v bistvu koristi prisilnemu usmerjanju in kontroli nad črnskimi delavci, ovekovečenju njihovega siromaštva in neorganiziranosti, zagotavljanju cenene delovne sile lastnikom rudnikov, tovarn in veleposestev. Delavec, ki se organizira zato, da bi si izbojeval večjo mezdo ali pa stavka zato, da bi si zagotovil boljše delovne razmere, je po mnenju rasistov agitator. Na mah ga pošljejo v bedo rezervata, kjer nima niti možnosti za zaposlitev, niti kakršnegakoli drugega načina, da bi zbral sredstva za življenje.

Ko je tri tisoč pristaniških delavcev stavkalo v Durbanu, zahtevajoč večje mezde, so jih od prvega do zadnjega odpustili, oblasti pa so jim dale le štiri ure časa, da »izginejo« iz mesta. Podobno se je zgodilo tudi s pristaniškimi delavci v Capetownu, ko so se lotili taktike »delaj počasi«.

»Napredek je mogoče doseči le z ilegalnim delom. Niti stavka v Durbanu niti upor v Sovetu ne bi bila možna brez preverjenih ilegalnih kanalov in organizacij.«

»V boju za emancipacijo in družbene spremembe v Južnoafriški republiki je bistveno,« pravi Getsju, »mobilizirati in organizirati črnske delavce proti njihovim izkoriščevalcem. Sindikati so samo ena oblika, vitalna in nenadomestljiva, tega organiziranja. Zaradi omejitev, ki jih je policija rasistične države vsilila delavcem, so bili sindikati prisiljeni vse svoje akcije izvajati na dveh tirih: z uporabo legalnih možnosti, čeprav omejenih, v javnem boju za sindikalne pravice in vzporedno s tem z ustvarjanjem podzemne mreže ilegalnih organizacij.«

Getsju posebej vztraja pri tesni povezanosti sindikalnega in političnega boja. Sindikalnih pravic delavcev ni mogoče ločiti od političnih pravic celotnega črnskega prebivalstva. Zato je potrebno, da delavci dojamejo, da za dosego njihovih pravic ni nujno, da terjajo zgolj priznanje afriških sindikatov kot pogajalskih partnerjev z delodajalci, ampak da se tudi mobilizirajo in sodelujejo v osvobodilnem boju. Tako je bilo povsod po svetu: delavci so bili odločujoča sila v osvobajanju svojih držav.

Ko je Getsju govoril o vlogi mednarodnega sindikalnega gibanja v tem boju je poudaril, da je ta zelo velika. S svojo solidarnostjo in neposredno pomočjo lahko sindikati drugih držav zelo veliko prispevajo k razvoju osvobodilnega gibanja, saj jim to dokazuje, da niso sami. Poleg tega lahko vplivajo na vlade, da nad rasistični režim prek Združenih narodov izvedejo pritisk. Lahko sodelujejo v organiziranju bojkota južnoafriške trgovine.

»Zelo vznemirljivo pa je oskrbovanje rasistov z orožjem. Mednarodno sindikalno gibanje bi lahko to preprečilo. Vsakemu bi moralo biti jasno, da čas hitro teče in da pasivni odpor ni več dovolj. Lani je bilo v demonstracijah in v zaporih ubitih več kot tisoč ljudi, vsak dan pa prihajajo novice o ubojih, zlasti črnskih mladincev. Potrebna je torej še močnejša sindikalna akcija proti rasističnemu režimu. To tudi pričakujemo, saj je leto 1978 razglašeno za leto boja proti apartheidu.«

SPOROČILO JUGOSLOVANSKIM PRIJATELJEM

Ob koncu razgovora je Getsju izjavil naslednje: »Našim jugoslovanskim prijateljem, še zlasti pa delavskemu razredu in sindikatom bi se želel zahvaliti za pomoč. Zagotavljam jim, da njihov prispevek našemu boju ne bo zaman, niti neopažen. Ko bo boj končan, in nekega dne bo moral biti končan, se bodo naši ljudje spomnili, kdo je bil na naši strani in kdo nam je pomagal v našem boju. Njihov odgovor bo, da so delavci in sindikati Jugoslavije prav tako prispevali k našemu uspehu. Prepričani smo, da bomo zmagali.«

M. M.

TA TEDEN V ŽARIŠČU

BEOGRAD — Beograjski sestanek konference o evropski varnosti in sodelovanju je pred novoletnimi prazniki prekinil delo in ga bo nadaljeval 17. januarja. Potem ko so se delegacije skoraj deset dni ukvarjale s proceduralnimi težavami — Vzhod je vztrajal, da je razprava o dosedanjem uresničevanju helsinške listine končana, medtem ko si je Zahod prizadeval, da bi tudi o tem lahko še razpravljali — so se slednjič le sporazumele o poteku nadaljnjega dela. Posebne redakcijske skupine in podskupine so že začele pripravljati sklepni dokument beograjskega sestanka in usklajevati različne predloge, ki naj bi jih vnesli vanj, to zapleteno in občutljivo delo pa bodo nadaljevale po novoletnih počitnicah do 10. februarja. Obenem se bodo morali udeleženci sporazumeti tudi o kraju, datumu in ravni naslednjega sestanka KEVS.

BEOGRAD — Podpredsednik in zunanji minister Sudana Rašid el Tahir je med obiskom v naši državi razpravljal z vidnimi jugoslovanskimi predstavniki o poglobitvi sodelovanja in o perečih mednarodnih vprašanjih, ki zanimajo obe neuvrščeni državi.

BLIŽNJI VZHOD — Pobuda za reševanje krize, ki jo je dal egiptovski predsednik Sadat z obiskom v Izraelu, se je nadaljevala s pogovori izraelskega premiera Begina z ameriškim predsednikom Carterjem in z napovedjo, da bo Begin te dni obiskal Egipt. Najnovejše izraelske zamisli o reševanju krize so v palestinskih vrstah in v radikalnejših arabskih državah naletele na popolnoma odklonilno stališče, saj — kakor pravijo — Beginov načrt popolnoma zanemarja želje Palestincev in celo obstoj palestinskega ljudstva.

ALŽIR — Alžirija je obtožila Francijo, da neposredno sodeluje pri »iztrebljanju saharskega ljudstva«, in zato zahtevala takojšen sklic posebnega zasedanja organizacije afriške enotnosti. Afriški državniki so že dvakrat sklenili sklicati vrhunsko zasedanje o Zahodni Sahari, vendar doslej do tega še ni prišlo zaradi nasprotujočih si stališč glede narave boja fronte za osvoboditev Zahodne Sahare proti maroškim in mavretanskim četam.

FREETOWN — Etiopija in Sudan sta se sporazumela o ustavitvi vseh sovražnosti. Etiopija je bila namreč pretrgala stike s Sudanom in drugimi arabskimi državami, ki materialno in moralno podpirajo eritrejsko gibanje. V doseženem sporazumu so se zavzeli za takojšnjo prekinitev sovražne propagande in vseh drugih oblik sovražnosti, vse te probleme pa bo v kratkem reševal skupni medministrski odbor.

CARACAS — Blizu venezuelske prestolnice se je začel sestanek organizacije izvoznic nafte, na katerem naj bi se vodilne proizvajalke »črnega zlata« sporazumele tudi o povišanju cen. Pred sestankom so krožili različni predlogi — od takih, ki so se zavzemali za ohranitev cen na sedanji ravni, do takih, ki so predvidevali več kot dvajsetodstotno podražitev. Kljub tem razlikam so predstavniki OPEC zatrjevali, da tej organizaciji ne grozi razdor.

V. B.

OB TEDNU SOLIDARNOSTI Z OSVOBODILNIMI GIBANJI

Prispevek razredni akciji

Izpoved idejnih, moralnih in etičnih vrednot naše revolucije je tudi solidarnostna pomoč — Priznanja 18 kolektivom

Ob tednu solidarnosti z osvobodilnimi gibanji na jugu Afrike in palestinskim narodom (19. do 26. december 1977) se je v Ljubljani na svečani seji sestal koordinacijski odbor RK SZDL Slovenije za pomoč žrtvam imperialistične agresije in narodnoosvobodilnim gibanjem.

Slavnostni govornik ANDREJ ŠKERLAVAJ, predsednik odbora sindikatov Slovenije za mednarodno dejavnost, je ob tej priložnosti poudaril, da se je dejavnost, ki jo označujemo kot solidarnost z osvobodilnimi gibanji in žrtvami imperialistične agresije, razvila iz še nedavno občasnih akcij v stalno gibanje širokih krogov naših delovnih ljudi — samoupravljavcev. Ta solidarnostna zavest naših ljudi ni odsev propagande ali navodil, temveč je logična izpoved idejnih, moralnih in etičnih vrednot naše socialistične revolucije.

Zato je tudi solidarnost z osvobodilnimi gibanji danes vtkana v naš družbenopolitični sistem kot naša svobodna odločitev, tako kot je svobodna odločitev osvobodilnih gibanj, da to pomoč sprejmejo.

»Naša prihodnja prizadevanja v okviru SZDL, sindikatov, mladine, pionirjev in vseh drugih morajo v prihodnje težiti k čim širšemu povezovanju vseh tistih, ki želijo na kakršenkoli, še tako skromen način izraziti ali dati prispevek k veliki in humani ter obenem revolucionarni in razredni akciji, ki jo imenujemo solidarnost. Seveda pa mora ta aktivnost doživeti nadaljnji razvoj v tem, da postane vsakodnevni del politične dejavnosti v vseh okoljih. Z vključevanjem sindikalnih in delovnih organizacij in z angažiranjem njihovih strokovnih in proizvodnih zmogljivosti ter s solidarnostnimi akcijami bomo lahko še učinkoviteje pomagali odpirati pota za uveljavljanje socialističnih moralnih temeljev v tistih delih sveta, ki se danes še bore za osnovne človekove pravice. Seveda pa mora pomoč, ki jo prejemajo osvobodilna gibanja, postati še bolj sistematična in strokovno izbrana,« je ob zaključku nagovora poudaril Andrej Škerlavaj.

R. N.

Na svečani seji koordinacijskega odbora RK SZDL Slovenije za pomoč žrtvam imperialistične agresije in narodnoosvobodilnim gibanjem so podelili tudi spominska priznanja 18 organizacijam, ki so letos skupaj zbrale za 500.000 din materialne in finančne pomoči. Priznanja so prejeli: MEDEX Ljubljana, KRKA Novo mesto, TOSAMA Domžale, PLANIKA Kranj, KIK POMURKA Murska Sobota, EMONA, Ljubljana, PEKO Tržič, RAŠICA Gameljne, LABOD Novo mesto, NOVOTEKS Novo mesto, JAVNA SKLADIŠČA Ljubljana, ŽITO Ljubljana, KOLINSKA Ljubljana, DROGA Portorož, DELAMARIS Izola, Sindikalna organizacija VOJNA BOLNIŠNICA MLADIKA Ljubljana, KMETIJSKA ZADRUGA Kočevje in Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih — TOZD UČNE DELAVNICE Ljubljana.

PO OBISKU JUGOSLOVANSKE SINDIKALNE DELEGACIJE NA ŠVEDSKEM

Vloga sindikatov

Ves čas našega bivanja na Švedskem in tudi kasneje ob »inventuri« vtisov sem vse bolj prihajal do prepričanja, da so sindikati v švedskem sistemu sicer učinkovita organizacija, a delavci pri tem nimajo večjih možnosti za sprejemanje odločitev.

Sindikati sicer imajo v upravah podjetij po dva sedeža, na katere imenujejo svoje člane, toda ta dva sindikalna delavca sta vedno in povsod v manjšini. Zato revolucionarne učinkovitosti po tej poti ni mogoče doseči.

Glavno vlogo usklajevanja sindikalnih in podjetniških stališč vedno odigrajo pogodbe med sindikati in delodajalci. Pogodbe so v sindikalni politiki tisti dejavnik, s katerim vedno znova in sproti dosegajo kompromise med interesi lastnikov — delodajalcev in delavci. Učinkovitost sindikatov torej sega le do zagotavljanja razmeroma dobrega življenjskega standarda in socialnega miru.

V tem smislu so sindikati in tudi delavci v njih učinkovita organizacija in te vloge jim sedaj na Švedskem tudi nihče, razen nekaterih skrajnežev, ne ugovarja.

RAZISKOVANJE ODNOSOV DELAVCEV DO LASTNIKOV

Do pred kratkim je bilo raziskovanje teh problemov v rokah lastnikov, ki so seveda raziskave podredili svojim ciljem. Osnovni cilj lastnikov pa je braniti takšen sistem, kot je in ne dovoliti večjih sprememb. Sindikati so ugotovili, da bodo morali ustanoviti svoje raziskovalne institucije, če bodo hoteli doseči objektivne rezultate v raziskavah. Ustanovili so svoj center za raziskovanje. Zaenkrat je to še majhna institucija in so možnosti za večji uspeh manjše. Želijo raziskovati tri osnovne probleme, in sicer: odnose v podjetju, odnose do političnih partij in sistem demokracije. Razen tega predvidevajo, da bi center lahko postal tudi banka informacij z raziskovalnega področja. Ker je bil v jugoslovanski delegaciji tudi tovariš Peter Toš, smo se hitro dogovorili, da je možno in potrebno sodelovanje z ustreznimi institucijami v Jugoslaviji.

USPOSABLJANJE SINDIKALNIH DELAVCEV

Tako kot druga vprašanja na Švedskem je tudi usposabljanje sindikalnih delavcev zelo dobro organizirano. Osnovne oblike izobraževanja in usposabljanja so organizirane v podjetjih in del tega v rednem delovnem času. Takoj ko je delavec izbran ali izvoljen za opravljanje določene funkcije v sindikatu, ga pošljejo na ustrezno obliko usposabljanja. Največji del usposabljanja je organiziran na občinski ravni, in sicer množično. Celoten sistem usposabljanja je zelo sistematičen in zbuja vtis določenega formalizma. Sheme posameznih tečajev in šol so enotne za posamezne funkcije v sindikatu. Poleg teh oblik usposabljanja imajo še štiri centralne šole. Bili smo gostje ene izmed njih v bližini Stockholma. Osnovni programi te šole so enotedenski do trimesečni tečaji za sindikalne delavce. Šola stoji sredi gozda ob morju in je ena najnovejših podobnih šol v Evropi. Tu ne manjka ničesar za doseganje uspehov v usposabljanju delavcev. Imajo primerne prostore za izobraževanje, sodobno tehniko, popolno knjižnico, rekreacijske prostore. Slušatelji v času tečaja v šoli tudi stanujejo. Švedi so ponosni na to šolo in to tudi upravičeno. Iz programa in organiziranja usposabljanja sindikalnih delavcev bi se tudi mi mogli marsičesa naučiti.

IVAN GODEC

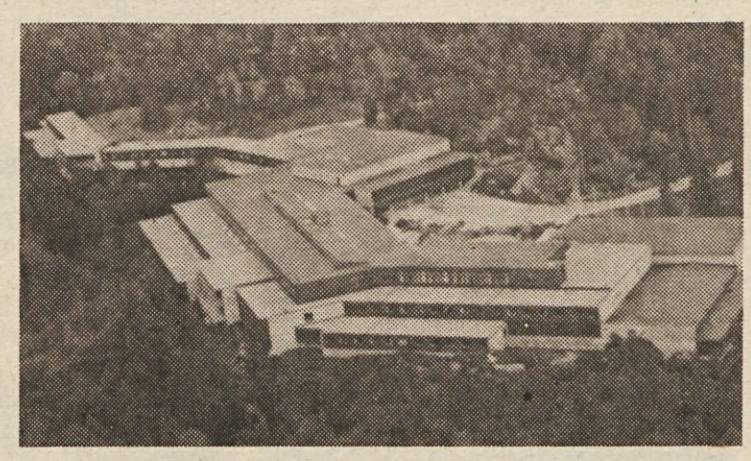

Pogled na kompleks sindikalne šole v Hasseluddnu, po naše bi rekli: Lešnikov rt

sprašujete — odgovarjamo

Pišem vam, ker bi želel odgovor na naslednje vprašanje:
— V sindikalni listi 77 piše, da prejmejo nagrade za delovne jubileje delavci, ki imajo 10, 20 oziroma 30 let delovne dobe ne glede na to, v kateri organizaciji so pričakali jubilej. Vprašujem, alj je to le priporočilo ali pa gre za obveznost delovne organizacije?

T. G., METLIKA

Odgovarja MARJAN ZUPAN, strokovni sodelavec Centra za samoupravno sporazumevanje o delitvi dohodka in osebnih dohodkov:

»Vprašanje tako imenovanih jubilejnih nagrad ureja sindikalna lista 77 v 35. točki. O obveznosti delovne organizacije, da te nagrade izplača, govorimo lahko le takrat, če so izpolnjeni naslednji pogoji: da je nagrada za delovni jubilej določena bodisi v območnem dogovoru o razporejanju dohodka bodisi v panožnem sporazumu in da temeljna ali druga organizacija združenega dela oziroma delovna skupnost v svojem splošnem samoupravnem aktu konkretno opredeli pogoje za pridobitev, višino in obliko nagrade za posamezne delovne jubileje.«

Drugo življenje

Pogovor z DRAGOM RAZBORŠKOM, članom Šentjakobskega gledališča v Ljubljani, ki je prejel letošnjo Severjevo nagrado za vloge v amaterskem gledališču

Skupinska slika, kakršno igralci Šentjakobskega gledališča v Ljubljani imenujejo tudi »gasilska slika«, po premieri »Pernjakovih« Prežiha Voranca (sezona 1975-76)

Osemnajstega decembra je minilo sedem let, odkar se je na majhnem amaterskem odru v Ribnici na Pohorju zagrnila zavesa po zadnjem igralskem nastopu velikega slovenskega gledališkega umetnika in pedagoga Staneta Severja.

Severjevo igralsko izročilo ne pomeni zgolj vrednote neke preteklosti, ampak je živo prisotno tudi v sedanjem slovenskem gledališkem trenutku kot vzor in ustvarjalna iskateljska pot za mnoge poklicne in ljubiteljske gledališke ustvarjalce. Slednjim pomeni morda še več, kajti v njem odkrivajo smeri tistega igralskega ustvarjanja, ki je ljubiteljskemu iskanju gledališke govorice blizu. Sever se je izpovedoval na tako svojstven, iz poznavanja življenja in človeka povzet in ustvarjalni način, da so postale to vrednote, katerim čas ni mogel do živega, in so kot Severjevo igralsko izročilo pomemben del v slovenski gledališki zgodovini.

Šestnajstega decembra letos so na Loškem gradu že sedmič podelili nagrade sklada Staneta Severja. Poleg poklicnih igralcev Štefke Drolčeve, Janeza Eržena, Mirande Caharija sta nagrado prejela tudi študent AGRFT Zvone Agrež in amaterski igralec Drago Razboršek, član Šentjakobskega gledališča v Ljubljani.

V Šentjakobskem gledališču pa so istega dne pred popoldansko in večerno predstavo otroške igrice Matija Logarja »Kralj v časopisu« prebrali spominsko poslanico Združenja gledaliških skupin Slovenije ob sedmi obletnici smrti Staneta Severja. Slovenski gledališki amaterji se s spoštovanjem spominjajo svojega učitelja, vzornika in prijatelja.

S Šentjakobskim gledališčem, ki deluje že od leta 1920 — s prenorom v letih medvojnega kulturnega molka — pa je ime Staneta Severja še drugače povezano. S tem gledališčem so povezana imena mnogih znanih slovenskih igralcev, kot Janeza Cesarja, Milana Skrbinška, Ančke Levarjeve, Staneta Severja in drugih, ki so bili pred vojno, mnogi pa tudi po vojni člani tega gledališča.

Stane Sever je leta 1950 ob tridesetletnici Šentjakobskega gledališča zapisal, »da se je zmeraj dobro počutil na Šentjakobu« (v letih 1934, 1935 je bil njegov aktivni član). Zapisal je, da »je bil Šentjakob dolga leta pomembna slovenska akademija za igralsko umetnost in vesel in ponosen sem, da sem bil njen učenec. Zdaj, ko se spominjam svojih mrtvih in živih prijateljev s Šentjakoba, želim, da bi to moje ljubo gledališče veselo nadaljevalo svoje plodno življenje.«

Šentjakobsko gledališče je danes tudi lahko ponosno, da ima v sredi Draga Razborška, ki je letos prejel visoko priznanje, nagrado sklada Staneta Severja, nagrado, ki so jo med amaterji doslej prejeli že Angelca Močnik, Vera Videčnik, Jože Kovačič, Marjana Čebulj, Domen Končan in inž. Mitja Šipek.

»GLEDALIŠČE JE KOLEKTIVNO DELO...«

Če bi večkratna napovedana in uresničena prekinitev električnega toka tistega ponedeljka ne poskrbela za Dragov »prosti dan«, nemara ne bi mogla tako dolgo kramljati. Predvsem o tistem »drugem življenju«, ki Dragu Razborško in drugim Šentjakobčanom poteka v gledališču. Gledališkega dela v eni sezoni je za šest uprizoritev, 160 do 170 predstav, od tega 40 do 50 na gostovanjih.

— Dobili ste nagrado, tovariš Razboršek, za več vlog, ki ste jih izoblikovali v zadnjih osmih letih: za Silvestra v Molierovih Scapinovih zvijačah, za vlogo Tripča de Utolče v istoimenski Držičevi komediji, za Adama v Kleistovem Razbitem vrču, Jozefa v komediji Naši trije angeli, Kalandra v Partljičevi komediji Ščuke pa ni in Komadina v Državnem lopovu. Zanimive, kreativno polnokrvne in v igralskem izrazu samosvoje vloge, kot je to povedala žirija. Kako ste sprejeli vest o nagradi?

— Nisem še povsem dojel, da je bilo to visoko strokovno priznanje res podeljeno meni. Ne vem, komu vse bi se moral zahvaliti, da sem prejel to priznanje. Ne gre le za moje delo, tudi za delo mojih sodelavcev gre, nekaterih tudi že pokojnih... Mislim, da je poleg priznanja občinstva, taka nagrada največ, kar lahko dobiš. Tega ni mogoče primerjati z nikakršnimi materialnimi dobrinami. Mogoče ljudje tega ne vedo. Mi, gledališčniki to drugače doživljamo. Nismo navajeni pozornosti in priznanj strokovnjakov. Tako razmišljam danes, saj veste, da ima do našega gledališča marsikateri poklicni igralec pomisleke...

— Pa vendar je več vaših igralcev že prejelo tudi Linhartovo plaketo, najvišje priznanje Združenja gledaliških skupin: Drago Pogorelec-Karus, Miran Petrovčič, Ida Marinčič, Sonja Pavšič in Dušan Skok.

— To je res, a naše delo vendarle marsikdo omalovažuje. Glejte, sam razmišljam takole: naše gledališče ne bi moglo obstajati že 56 let, če bi naše delo ne bilo vredno, če se ljudje ne bi toliko žrtvovali drug drugemu. Pri tem delu ne more biti razprtij in prav prijateljstvo med ljudmi našega gledališča je prispevalo k uspehom. Gledališče je za nas zatočišče, kamor se umakneš, ko si opravil poklicno delo. Umakneš se pač v drugi svet.

— S Severjem, katerega ime nosi vaša nagrada, sta bila menda osebna prijatelja?

— Naključje je hotelo, da sva bila s Stanetom res prijatelja. V Iškem vintgarju imam čebelnjak, Stane je zahajal v svojo počitniško hišico, nekakšen sod. Marsikatero urico, marsikateri teden sva preživela skupaj.

— Sta se mnogo pogovarjala o gledališču?

— Ne, Stane se ni hotel o tem mnogo pogovarjati. Rekel je: Drago, kar pustiva to za v Ljubljano. Užival je tu, v naravi, bil je zidar, mizar. Kadar smo imeli v Šentjakobu premiero, pa je včasih rekel: no, ste dobro naredili, sem slišal. Ni pa pustil drezati v svoj tabernakelj, v to, kar je doživljal sam kot igralec. Le to je vedno ponavljal: Veš, karkoli boš delal, bodi pošten do sebe.

— Katera vaših vlog je vam najbolj pri srcu?

— Težko bi rekel, vse imam rad, a tako so si različne. Mogoče mi je najbližji Kalander, saj gre za sodobno doživljanje in tudi človek sam marsikaj v življenju doživi. So pa vse nagrajene vloge iz časa, ko so v gledališče že prihajali novi ljudje — Molka, Belina, Vozny. Potem so začeli vabiti tudi mlajše Tozona, Arharjevo, Toryja. Prvi večji uspeh smo dosegli leta 1965 z Držičevim Skopuhom v režiji Mirka Mahniča. Z njim smo odšli na Hvarski festival in se vrnili z zlato plaketo. Sam sem prejel pohvalo za vlogo Posimahe. Potem leta 1974 Tripče de Utolče v režiji Marjana Beline in tako naprej...

Za visoke amaterske ustvarjalne dosežke je prejel letošnjo nagrado sklada Staneta Severja Drago Razboršek, član Šentjakobskega gledališča v Ljubljani.

Ko ste pred dvajsetimi leti prišli na Šentjakob, ste imeli za seboj že bogate igralske izkušnje iz KUD Vinko Simončič in KUD Tine Rožanc. Ali še poznate tremo?

— Doslej sem igral v 111 vlogah in v več kot 2.200 predstavah, a še vedno imam veliko tremo. Na srečo izgine, ko sem na odru. Moja družina in moji kolegi v službi točno vedo, kdaj imam predstavo...

— Odkod pravzaprav vaša ljubezen do gledališča? Ste jo prinesli od doma?

— Oče je bil rudar—kopač in moje otroštvo se je pred 48 leti začelo v Zagorju ob Savi. Da sem igralec, ima zasluge predvsem moja žena Majda, ki je kot dekle tudi sama igrala. Prenehala je, ko so prišli otroci, saj gledališče terja ves tvoj prosti čas. Toda vedno je spodbujala mene, tudi kadar sem omahoval, ker tudi poklic terja vsega človeka. Nekaj pa moraš početi, pravi. In prav ima!

Imam družino, tri otroke, dva vnuka, sosedje smo z mladimi, a na isti hišni številki. Vsa družina me spodbuja k delu v gledališču... Pa tudi hude duhove s tem preženeš, ki se včasih prikažejo na delovnem mestu ali doma.

— Je delo v gledališču združljivo z vašim poklicnim delom?

— Od leta 1950 sem zaposlen na biotehniški fakulteti, na (institutu za tla in prehrano rastin kot tehnični sodelavec pri predmetu pedalogija. Delo terja zbranost, natančnost, dopolnjevanje znanja, pošten delavnik sedmih, osmih, devetih pa tudi desetih ur. Poskus v laboratoriju ali na terenu je vedno treba končati.

— Kaj je pogoj za dobro delo v gledališču?

— Medsebojni odnosi. In ti so v našem gledališču dobri.

— Kako je z ljudmi, ki ostajajo, in tistimi, ki odhajajo?

— Vedno je v gledališču jedro, ki vztraja, mladi pa prihajajo, ostajajo ali odhajajo. Pred vojno in takoj po njej so sestavljali jedro Ante Gnidovec, imenovan Boter, Drago Pogorelec-Karus, Miran Petrovčič, Milan Košak, Metka Bučarjeva, Binca in Nežka Gorjup, Ervina Usenikova, Ida Marinčič, Janez Keber, Jože Zakrajšek imenovan Ati, France Penko, Ančka Šinkovec. Novejše jedro, h kateremu se prištevam tudi sam, pa Sonja Pavšič, Dušan Skok, Milan Marinič, Jelka Božič, Magda Skok, Vlado Zupančič... Gotovo sem koga še pozabil...

— Zakaj ti ljudje vztrajajo?

— Ker jim gledališče pomeni duhovno hrano, ker jim poklicno delo ne izpolnjuje življenja, ker so ljubezni do gledališča žrtvovali ne le svoj prosti čas, pač pa tudi kak poklicni uspeh, pa študij, morda družinski mir, da, celo družino si kdo zaradi teatra morda ni uspel ustvariti. Samo poklicno delo ubija, tudi za poklicne igralce to velja... Smo pač drugačni od tistih, ki jim zadoščajo poklic, poln želodec in napasene oči.

Igranje je nekakšen nagon. Kot pri alpinistih, za katere včasih težko težko razumemo, zakaj toliko napora, da pridejo na vrh svoje gore. Morda smo igralci in alpinisti nekoliko podobni v tem nagonu.

— Je igranje zadoščenje?

— Tragika igralca je v tem, da je njegovo delo samo spomin, minljiv. Slikarju ali glasbeniku ostane nekaj, kar lahko vidi ali sliši. Igralec lahko igra večer za večerom isto vlogo, vedno so to nova pričakovanja, neponovljiva doživetja, že v garderobi pa samo spomin, občutek, da si nekaj doživel.

— Če pogledava eno skupinskih ali, kot pravite igralci, »gasilskih slik« iz vašega albuma, kaj so ti ljudje po poklicu?

— Po poklicih se niti dobro ne poznamo. Pri nas ni čutiti poklicnih razlik, čeprav so tu elektrikarji, grafiki, programerji, profesorji, novinarji, tehniki, gospodinje, študenti... Tudi starostnih meja ni čutiti, med seboj se tikamo.

— Odkod prihajajo novi ljudje?

— Žal v Ljubljani ni več amaterskih gledališč. Ali smo se res tako duhovno polenili? Razpisujemo avdicije. Včasih pride izredno veliko mladih. Zvečine še niso nikjer igrali. Redko se zgodi, da dobimo v ansambel nadarjenega človeka že z izkušnjami, pripravljenega na garanje, kot je to, denimo, Vlado Zupančič, ki je prišel k nam iz zadvorske Svobode. Mimo želje po igranju mladi ničesar ne prinašajo. Včasih tudi kdo vpraša, koliko se da pri nas zaslužiti. Takim seveda povemo, da to zanje ni pravi naslov.

— Prej ste dejali, da je s prihodom novih režiserjev začel izginjati pojem »naša publika«. Kaj to pomeni?

— Včasih je v Ljubljani veljalo, da smo gledališče za kuharice in služkinje. Naša publika so zdaj kolektivi. Za to so poskrbeli kulturni animatorji. Pa mnogo šolske mladine, od Lukovice do Muljave.

— Vaš upravnik Peter Jamnik mi je pripovedoval, da imate letno približno 54.000 obiskovalcev in kar 12 abonmajev za blizu 35 kolektivov. To so velike obveznosti!

— Gledališče je kolektivno delo. Posameznik v gledališču je nič. Tudi »gledališče enega« potrebuje publiko. Zato terja gledališče v ustvarjalnem procesu samoodpovedovanje, delovno disciplino, potrebno je zaupati režiserju, seveda pa je potrebnega tudi nekaj talenta, sposobnosti čustvenega in intelektualnega dojemanja. Veselje do igranja in volja nista dovolj

— Pravico imate, da po dvajsetih letih aktivnega dela v Šentjakobu sodite o vašem repertoarju?

— Kdor dobro sledi tej repertoarni politiki, bo opazil, da se počasi spreminja. Mislim, da bi bilo zelo narobe, če bi v eni sezoni hoteli v celoti modernizirati repertoar. Tega ne bi zmogli igralci niti ne bi sprejeli gledalci. Toda v zadnjih šestih, sedmih letih vnašamo tudi modernejše tekste, čeprav bulvarke. Mislim, da nismo tako daleč, ko bomo lahko zadovoljili vsakega gledalca. Odločno pa nasprotujem, da bi Šentjakobsko gledališče postalo eksperimentalno gledališče. To pa ne pomeni, da nisem pristaš iskanja sodobnejšega gledališkega izraza.

Vsakokratno jedro gledališča vnaša v repertoar nekaj novega. Za nami bodo prišli mlajši. Gledališče je živa tvarina, če ga napade skleroza, potem vemo, kaj temu sledi...

SONJA GAŠPERŠIČ

Trije gledališki obrazi Draga Razborška: Tripče de Utolče (1973-74), Kalander v »Ščuke pa ni« (1976-77) in Komadina iz »Državnega lopova« (1977-78).

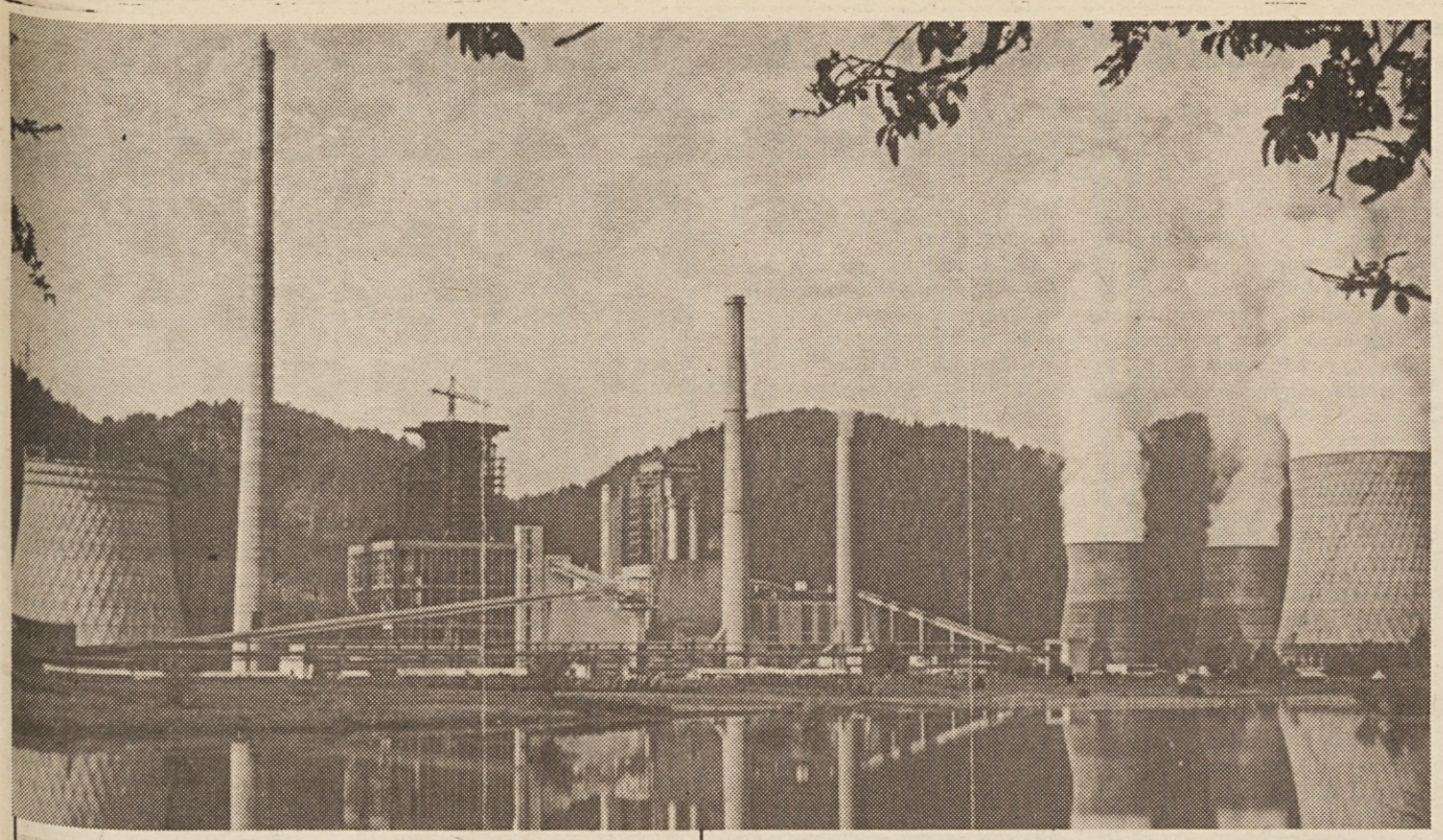

Panorama šoštanjske termoelektrarne, najmočnejšega in najpomembnejšega slovenskega vira električne energije. Več elektrike kot TEŠ ne bo proizvajala niti jedrska elektrarna, čeprav bo kot proizvodna enota največja (TEŠ ima štiri proizvodne enote).

ŠOŠTANJ

POLOVICA ELEKTRIČNE ENERGIJE

Več kot polovico električne energije nam ta trenutek dobavlja termoelektrarna v Šoštanju s svojimi štirimi agregati. Ker je bila pred dnevi v središču pozornosti zavoljo ponovne, a na srečo hitro odpravljene okvare, nekaj podatkov o tej energetski velikanki. Vsi štirje agregati imajo 745 megavatov instalirane moči (približno desetino je porabijo sami), proizvedejo pa 4 milijarde kilovatnih ur na leto. Za tolikšno količino energije porabijo vsak dan 18.000 ton velenjskega lignita ali na leto 4,4 milijona ton. V rudniku kopljejo premog praktično samo za termoelektrarno. V termoelektrarni je zaposlenih 600 delavcev. Zavoljo velikosti tega elektroenergetskega objekta je jasno, v kakšni stiski se lahko znajdejo porabniki električne energije v Sloveniji, če takšen velikan odpove. Vsekakor pa se nam ni bati redukcij, če okvar v bodoče ne bo, kajti skupna zmogljivost vseh slovenskih elektrarn trenutno presega potrebe slovenskih porabnikov. Potem ko bo začela s proizvodnjo jedrska elektrarna v Krškem, pa za dobo petih, šestih naslednjih let ne bo prav nobenih zadreg z električno energijo.

R. B.

VELENJE

MODERNIZACIJA

Čeprav stane najmodernejše in najbolj mehanizirano odkopno čelo v velenjskem rudniku približno 50 milijonov dinarjev, se kolektiv rudnika kljub pomanjkanju sredstev z vsemi silami prizadeva modernizirati in do skrajnosti mehanizirati čimveč odkopnih mest v rudniku. Zdaj imajo mehaniziranih blizu 60 odstotkov odkopnih mest, radi pa bi še v tem srednjeročnem obdobju mehanizirali osem desetin odkopnih mest. Vprašanje, ki se zastavlja, pa je: kakšno mehanizacijo uporabiti, da bo delovni učinek čim večji, hkrati pa zagotovljena kar največja varnost rudarjev in čimbolj zmanjšan obseg fizičnih del. V rudniku preskušajo več vrst mehaniziranega odkopa in podporja. Preskušnje se še niso iztekle, kaže pa, da se v rudniku najbolj ogrevajo za mehanizirano hidravlično podporje angleške firme Dowty ne samo zavoljo tega, ker ga je bila voljna prilagoditi velenjskim razmeram. Z učinkom zahodnonemškega rezalno-nakladalnega stroja in transportne mehanizacije pa ni toliko dvomov: rezultati nedvoumno govore v prid tej mehanizaciji. Skupaj s podporjem Dowty pa mehanizirani odkop povsem razbremeni rudarje, saj jim ni treba drugega, kot da podporje in rezalni stroj ter transporter prilagajajo višini in širini »odkopa«. Mehanizirani odkop daje torej dobre rezultate, treba bo le še zbrati potrebna finančna sredstva, ki pa trenutno še presegajo zmožnosti kolektiva. Zavoljo nizkih cen premoga rudnik kljub visoki storilnosti gospodari s precejšnjo izgubo — blizu 100 milijonov dinarjev ob devetmesečnem periodičnem obračunu.

R. B.

ČRNOMELJ

OD IZGUBE K DOBIČKU

Kolektiv črnomeljske Beti je letošnjih devet mesecev poslovanja zaključil z zelo dobrimi rezultati poslovanja. Medtem ko so lani v enakem obdobju »prigospodarili« dobra 2 milijona dinarjev izgube, so letos v Beti po treh četrtinah leta lahko mnogo bolj zadovoljni: ostanek dohodka je presegel 10 milijonov dinarjev. Letos je kolektiv iztržil 31 odstotkov več kot lani, na kar je vplivala večja proizvodnja in tudi višje prodajne cene. Ker pa se je dvignila tudi produktivnost, h kateri je pomagala tudi nova strojna oprema, se je dohodek v primerjavi z lanskim povečal kar za 49 odstotkov, o ostanku dohodka pa smo že vse povedali. Toda v kolektivu zavoljo takšnih rezultatov in kljub precej povečanim osebnim dohodkom v primerjavi z letom poprej »ne skačejo od veselja v zrak«. Zastavljenih gospodarskih ciljev namreč ob tričetrtletju še niso dosegli (če letni proizvodni in finančni načrt seveda razdelimo na štiri enake dele). Pri tem pa velja posebej omeniti, da so le osebni dohodki že prestopili raven, ki so jo v letnem planu načrtovali za konec leta. To kajpak ni dobro, je pa razumljivo, če upoštevamo, da so v Beti letos gospodarili in delali precej bolje kot lani in da so ob koncu letošnjega septembra poprečni osebni dohodki tega kolektiva za več kakor 1000 dinarjev zaostajali za poprečnimi osebnimi dohodki v gospodarstvu Slovenije...

I. S.

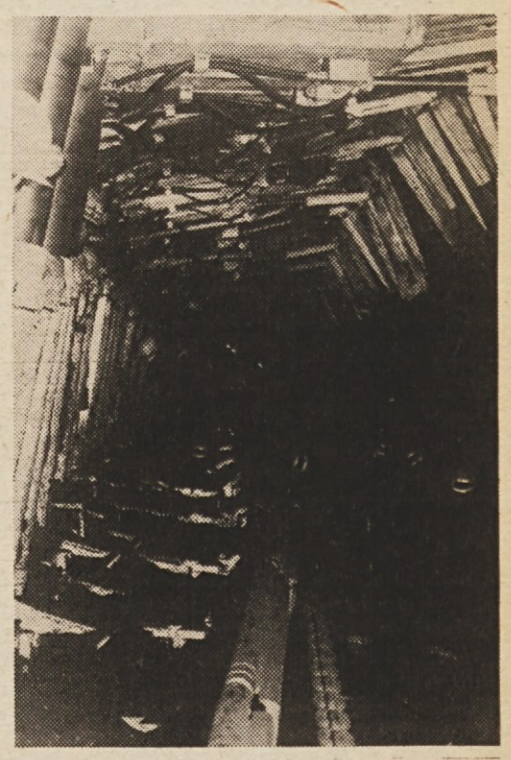

Hidravlično podporje Dowty v velenjskem rudniku. Neprimerno bolj varno je kot klasično podporje s kovinskimi stojkami, katerih vsaka zdrži na ozki širini svojega profila 40 ton pritiska. Hidravlično podporje, razdeljeno na »sekcije«, široke 1,5 metra, zdrži na vsaki sekciji do 350 ton pritiska. Žal pa velja skupaj z odkopno mehanizacijo polnih 50 milijonov dinarjev...

GOSPODARSKI KOMENTAR

Namesto novoletne voščilnice

Po napovedih sodeč, v prihodnjem letu pogoji gospodarjenja še zdaleč ne bodo tako ugodni, kot so bili letos. Tuji trgi, zlasti tisti v razvitih industrijskih deželah, kamor je slovensko gospodarstvo že po tradiciji usmerjeno, bodo še bolj kot doslej varovali konkurenčno sposobnost domačih proizvajalcev. Doma pa tudi še niso odstranjene vse slabosti gospodarskih delovnih organizacij: slaba organiziranost proizvodnje in poslovanja, nepovezanost in neracionalna poraba proizvodnih in strokovnih sil, vztrajanje na starih pozicijah, ki so tuje duhu nove ustave in tako dalje. Posledica vseh slabosti skupaj pa bo, da bodo delovne organizacije teže prodajale svoje izdelke, tako doma kot na tujem; zavoljo tega bodo kajpak tudi sredstva za razširjeno reprodukcijo manjša, teže bo povečevati osebne dohodke in delovne organizacije se bodo teže prilagajale razmeram na trgu ter tudi veliko teže pokrivala morebitne poslovne izgube. Skratka, cilje družbenoekonomskega razvoja, ki si jih zastavljamo v prihodnjem letu, bomo dosegli teže, kot je še kazalo pred nekaj meseci.

Seveda ne bi bilo prav, da bi nad doseženimi rezultati v letošnjem letu samo tarnali. Povejmo pošteno, da smo večinoma dobro delali in da so rezultati teh prizadevanj ugodnejši, kot so bili še leto dni poprej. Toda hkrati se kot dobri in pametni gospodarji ozrimo tudi naprej: seštejmo delo, ki nam je še ostalo od letošnjega spleta nalog, prištejmo tiste, ki jih bo treba opraviti v prihodnjem letu.

Da, pošteno bo treba zavihati rokave, predvsem pri postavljanju samoupravnih družbenoekonomskih odnosov. Marsikaj smo letos ostali dolžni in bo zavoljo tega v prihodnjem letu treba toliko več prizadevnosti.

Dograjevanje dohodkovnih odnosov je nedvomno ena najpomembnejših nalog, ki nas čakajo — poleg tekočih gospodarskih obveznosti seveda — v prihodnjem letu. Na tem področju smo kljub vsem prizadevanjem še precej daleč od prave vsebine dohodkovnih povezav, čeprav so ti odnosi temelj obstoja in dela vsake posamezne temeljne organizacije. Kako naj, navsezadnje, ugotovimo količino sredstev za osebne dohodke, če nismo poprej ugotovili vseh poti, po katerih »pridemo« do prihodka, če niso vzpostavljeni dohodkovni odnosi med posameznimi temeljnimi organizacijami, med njimi in skupnimi službami? Sicer pa so ta vprašanja znana vsem, le ponekod niso voljni poiskati pravega odgovora nanje.

Dograjevati bo treba merila za nagrajevanje po delu, — kar imamo sedaj, je bolj primerljivo s skico kot pa s sliko.

Resolucija o uresničevanju srednjeročnega družbenoekonomskega plana razvoja republike v prihodnjem letu (o njej lahko govorimo, še preden je sprejeta, saj temeljne usmeritve ne bodo spremenjene) nam je začrtala okvire razvoja. Jih bomo dosegli tako pri ustvarjanju materialnih sredstev kot pri porabi ustvarjenih dobrin? Doslej smo po navadi trošili več, kot smo ustvarili, in s tem zmanjševali reprodukcijsko moč gospodarstva...

Uporabimo prispodobo iz šole: pri izpitu iz družbenega planiranja smo doslej vedno padli. Plani se zde kot pavje perje: kričeči, napihnjeni od samovšečnosti in polni nerealnih in zavoljo tega neuresničljivih osnov. Vmes so plani, ki služijo za iztrženje večjih bančnih posojil, izsiljenje večjih prispevkov... Ko jih sredi leta zmanjšujemo, so tega krive »objektivne okoliščine«. Nerealno so načrtovane tudi mnoge investicije, posledica vsega tega pa je neracionalna poraba družbenih sredstev in kasneje tudi slabi poslovni rezultati. Marsikaj bi lahko tudi zapisali o poslovnih izgubah, o prekomernem zaposlovanju neproizvodnih delavcev, o pretiranem naraščanju osebnih dohodkov in še o čem, kar bi kazalo popraviti ali odpraviti. Namesto tega naj zaključimo z ugotovitvijo: vse naštete slabosti so plod naših napak in jih je torej moč odpraviti brez pomoči od zunaj ali sistemskih ukrepov. Toda treba bo zavihati rokave bolj kot smo jih vihali doslej.

B. RUGELJ

NOVOLETNA VOŠČILA ZA BOJ PROTI RAKU

ZDRAVO IN USPEŠNO NOVO LETO 1978 ŽELIJO POSLOVNIM SODELAVCEM, PRIJATELJEM IN VSEM BRALCEM:

Vsem, ki so namesto osebnih novoletnih voščilnic prispevali v korist boja proti raku, se iskreno zahvaljujemo!

GASILSKA OPREMA
Ljubljana, Levstikov trg 7

Kovinsko podjetje IMKO LJUBLJANA
Ljubljana, Kamniška 41

KREDITNA BANKA KOPER
Koper, Cesta JLA 10a

Proizvodno montažno podjetje INŠTALACIJE ŠKOFJA LOKA
Škofja Loka

OZD LISČA, Konfekcija
Sevnica, Prešernova 4

Industrijsko podjetje MEHANIKA
Trbovlje, Trg revolucije 23

ODVETNIKI Košorok Rudi, Fortuna Stanislav, Mazi-Žunko Marina
Ljubljana, Cigaletova 5

SATURNUS, kovinsko predelovalna industrija, embalaža, avtooprema
Ljubljana, Ob Železnici 16

SAMOUPRAVNA STANOVANJSKA SKUPNOST
Trbovlje, Ulica 1. junija 36

SLOVENIJAŠPORT, export-import, zastopstva
Ljubljana, Dalmatinova 1

ŠOLSKI CENTER ZP ISKRA KRANJ
Kranj, Savska loka 2

Tovarna sanitetnega materiala TOSAMA DOMŽALE
Domžale

VGP MARIBOR, TOZD VODNOGOSPODARSKA ENOTA DRAVA
Ptuj, Žnidaričevo nabrežje 11

ZIMA, industrija ščetk
Ljubljana, Trpinčeva 106

Prispevke, ki jih bomo še prejeli, bomo objavili po novem letu!

BOJ PROTI RAKU

DRUŠTVO SRS ZA BOJ PROTI RAKU
61001 LJUBLJANA, Komenskega 4
Žiro račun: 50101-678-49189

SKLAD ZA GRADNJO IN OPREMO ONKOLOŠKEGA INŠTITUTA
61105 LJUBLJANA, Lipičeva 2
Žiro račun: 50103-740-30-45793

Ne prakticizem temveč nadvse resno delo!

Zelo malo smo storili in žrtvovali za vrhunski šport v minulih desetletjih, čeprav smo obenem zelo nesramežljivo gojili velike in zelo nerealne želje, da bi občudovali predstavnike svoje dežele na mednarodnih in svetovnih žmagovalnih odrih. Želeli smo nemogoče: radi bi želi, ne da bi sejali. Pa kljub temu nismo vedno ostajali povsem praznih rok. Saj je veter včasih zasadil seme, ki je kasneje, brez naše skrbi, brez našega truda, vzklilo in lepo dobro obrodilo.

Z leti, ko so tudi na področju tekmovalnega športa začeli v vseh državah, ki v športu kaj pomenijo, delati načrtno in na podlagi izsledkov znanosti, je bilo naključnih žetev vse manj. Raven vrhunskih dosežkov je postala za amaterje nedosegljiva. In ker dolga leta nismo imeli toliko poguma, besedico pogum bi lahko nadomestili tudi s katero drugo, manj lepo, zato pa bolj ustrezno, smo v vrhunskem športu še bolj zaostali. Mnogi so nas prehiteli, med njimi tudi taki, ki jih pred časom še nismo poznali.

Ne glede na vse to smo se odločili, da se vrhunskemu športu ne bomo odpovedali. Celo nasprotno, poprijeli bomo resno, bolj kot kdajkoli doslej, saj nas čaka izredno težka in zahtevna naloga: nadomestiti to, kar smo v minulih letih zamudili in potlej, kar bo morda še teže, napredovati, rasti in se razvijati vštric z drugimi, s tistimi, ki so danes daleč pred nami. Cena za vse to bo seveda visoka, kljub temu pa bomo mož beseda. Pri svoji odločitvi izhajamo namreč iz znane ugotovitve, da je vrhunski šport sestavni in nedeljivi del športne in telesnokulturne dejavnosti slehernega naroda, da bi spominjala dejavnost na tem področju, če bi se odrekli vrhunskim dosežkom, na zgradbo brez strehe, na piramido brez vrha.

Čaka nas torej izredno težka in zahtevna naloga. Pravzaprav veliko težja kot druge dežele. V socialistični družbi si namreč ne smemo in ne moremo privoščiti, da bi vzgajali nadarjene mlade ljudi v vrhunske športnike in pri tem pozabljali na njihovo kasnejše življenje. Čaka nas torej dvojno delo: vzgojiti vrhunske športnike, ki se bodo enakovredno z drugimi borili za najvišje naslove, in hkrati poskrbeti, da bodo ti ljudje, ko se bodo odpovedali športu, sposobni za vsakdanje delo in življenje.

Vse to pomeni, da v našem vrhunskem športu poslej ne bo več prostora za poskuse, spodrsljaje in napake. To pomeni, da bomo morali zamenjati prakticizem s strokovnim, nadvse resnim in kontinuiranim delom. To pomeni, da bomo morali biti zelo zelo dosledni pri uresničevanju svojih načrtov, če bomo želeli uspešno opraviti zastavljeno nalogo. Naloga namreč ni lahka. Je precej težja in zahtevnejša, kot jo ima večina, ki teži izključno le za rezultati.

A. ULAGA

Rekordna udeležba

Na občinskih sindikalnih prvenstvih v dvanajstih športnih panogah je nastopilo 2941 tekmovalcev iz 109 osnovnih organizacij sindikata. Prepričljivo najboljša pa je bila KOOS Elan Begunje.

Ob zaključku letošnjih športno-rekreacijskih iger radovljiških sindikatov in drugih telesnokulturnih tekmovanj v občini je bila v soboto, 17. decembra, v Festivalni dvorani na Bledu slavnostna prireditev, na kateri so podelili spominske pokale najboljšim ekipam občinskih sindikalnih, šolskih in telesnokulturnih prvenstev.

Prireditev, na kateri je o pomenu množičnosti in vrhunskega športa, ter o izredno pomembni vlogi sindikata pri razvijanju delavske rekreacije govoril predsednik izvršnega odbora skupščine telesnokulturne skupnosti Radovljica Boris Čebulj, sta organizirala telesnokulturna skupnost in občinski svet Zveze sindikatov Radovljica.

Udeležba na letošnjih sindikalnih športnih igrah je presegla vsa pričakovanja, saj je na občinskih sindkkalnih prvenstvih nastopilo rekordnih 2941 delavcev iz 109 osnovnih organizacij sindikata. Predvsem je pomembna in razveseljiva ugotovitev, da so nastopajoči zastopali 109 od skupno 120 osnovnih organizacij sindikata, kolikor jih je v občini. Tako lahko ugotovimo, da je v radovljiški občini rekreacija našla mesto v vseh TOZD in OZD. Da je temu tako, pa je prav gotovo veliko pripomoglo pravilno usmerjeno programsko delo komisije za špoirt in rekreacijo pri radovljiških sindikatih. Seveda pa rezultati na tem področju ne bi bili tako razveseljivi, če pred dobrimi dvemi leti ne bi začeli tudi z načrtnim izobraževanjem organizatorjev športne rekreacije v delovnih kolektivih.

V tekmovanju po točkovnem ocenjevanju osnovnih organizacij sindikata za celoletno uvrstitev na sindikalnih športnih igrah radovljiških sindikatov v letu 1977 je po dvanajstih disciplinah prvo mesto prepričljivo osvojila KOOS Elan Begunje, drugo z 927 osvojenimi točkami KOOS Vezenine Bled, tretje z 881 točkami KOOS Veriga Lesce, četrto s 771 točkami OOS Iskra Otoče, peto mesto s 550 točkami KOOS LIP Bled itd.

Če za konec povemo, da je na trim akcijah v občini Radovljica sodelovalo 1796 delavcev in mladine, da se je v plavalnih tečajih naučilo plavati 112 odraslih in 153 otrok in da so športniki občine Radovljica na različnih republiških in zveznih prvenstvih osvojili 66 zveznih medalj, nam to nedvomno pove, da sta tako množična športno-rekreativna dejavnost kakor tudi vrhunski šport v občini Radovljica dosegla v zadnjih treh letih velik napredek. Zato gredo čestitke vsem, ki so kakorkoli prispevali k letošnjim izrednim dosežkom, še posebno pa najboljšim, ki so na sobotni svečanosti dobili priznanja.

V. MATJAŠIČ

Troboj gradbincev Trbovelj

Že tri leta je tega, ko so se trboveljski gradbinci odločili, da organizirajo svoje prve športne igre in da postanejo ta srečanja tradicionalna. Srečanj se udeležujejo športniki Cementarne Trbovlje, Investicijskih birojev Trbovlje in GIP Beton Zasavje, operative Trbovlje. Prireditelj iger je vsako leto druga organizacija združenega dela.

Tekmovanja organizirajo vsako leto v malem nogometu, namiznem tenisu, kegljanju, streljanju in v šahu, vsakokratni prireditelj pa sam določi še šesto tekmovalno disciplino.

Letos je bil organizator iger GIP Beton Zasavje, operativa Trbovlje, ki praznuje 30-letnico svojega obstoja. V skupni uvrstitvi so letos že drugič zapored slavili zmago športniki Cementarne Trbovlje.

V Trbovljah razmišljajo, da bi razširili krog sodelujočih na omenjenih športnih srečanjih, še posebno, če bo prišlo do predvidene ustanovitve SOZD GIK Zasavje.

M. ŠUPER

Na delavskih športnih igrah brežiške občine so se letos najbolje odrezali predstavniki TRZ Bregana, za kar so prejeli tudi lep pokal skupščine Brežice. (Foto: V. Podgoršek)

Organizatorji rekreacije že v vseh občinah

Z letošnjimi tečaji za organizatorje rekreacije v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih, ki so bili v Poreču in v Mozirju, se je število amaterskih organizatorjev povzpelo že na 700! To pomeni, da se načrtovane naloge iz stališč o razvoju telesne kulture v SR Sloveniji glede usposabljanja kadrov za to področje uresničujejo predvsem za potrebe delovnih organizacij.

Iz pregleda dosedanjih udeležencev oziroma absolventov teh tečajev sledi, da sedaj ni več občine, ki je pri tem ostala ob strani oziroma ni poslala na tečaj nobenega kandidata. K poprečju že več kot 10 absolventov tečačajev na vsako od 60 slovenskih občin so prispevale nekatere občine takole: Maribor s 77 absolventi (sam je organiziral tudi dva tečaja s 50 udeleženci), Ljubljana-Center s 74 absolventi, Ljubljana-Šiška (41), Ravne (36), Velenje (34), Celje (31), Ljubljana-Bežigrad (31) itd. Tudi nekatere manjše občine so presegle poprečje, zavedajoč se svojih potreb in koristnosti usposobljenega kadra za to področje. Med temi občinami so predvsem: Šmarje s 14 absolventi, Cerknica s 15, Žalec (15), Laško (12) itd.

Ob tem pa je potrebno omeniti tudi nekatere občine, kjer je bila udeležba bolj skromna: samo po enega absolventa — organizatorja rekreacije imajo občine: Brežice, Gornja Radgona in Slovenske Konjice, po dva absolventa pa: Dravograd, Grosuplje, Litija, Metlika, Mozirje, Piran, Postojna, Šentjur in Zagorje. Te občine bodo zagotovo v prihodnosti našle več razumevanja za usposabljanje strokovnih kadrov za organiziranje in vodenje množičnosti v telesni kulturi, predvsem športne rekreacije delovnih ljudi in občanov.

Iz pregleda teh kadrov prav tako sledi, da so nekatere organizacije združenega dela same spoznale nujnost, da si v svojem okolju zagotovijo večje število organizatorjev rekreacije iz vrst delavcev in delavk, ki sicer redno opravljajo svoje poklicno delo. Med temi organizacijami prednjačijo Železarna Ravne z 19 rekreatorji, Združeno podjetje Iskra z 18, Ljubljanska banka s 16, Slovenijales s 15, Rudarsko elektroenergetski kombinat Velenje s 14, Gorenje Velenje z 12, Brest Cerknica z 12, Krka Novo mesto z 10, Ferralit Žalec z 9 organizatorji itd. Največ zaslug za tako številen odziv na razpise za tečaje imajo osnovne organizacije sindikata oziroma njihove konference v sodelovanju s profesionalnimi organizatorji rekreacije v teh delovnih kolektivih, ki so se tudi prepričali o koristni pomoči amaterskih organizatorjev rekreacije.

JOŽE MALIČ

DRAGOCENA ENCIKLOPEDIJA

Izšla je druga knjiga obsežnega dela o telesni kulturi

V Zagrebu je izšel drugi del Enciklopedije fizičke kulture, ki jo je 326 sodelavcev pripravljalo več kot dvanajst let. Tako smo dobili v dveh knjigah velikega formata (1626 strani, 6425 slik) pravo zakladnico znanja, v kateri so zbrane in sistematično urejene vse najpomembnejše informacije o telesni vzgoji, športu, rekreaciji, planinstvu, plesu, lovu, šahu ter o mejnih znanostih s področja biologije, fiziologije, higiene, biomehanike, psihologije, sociologije, zgodovine itd. Bralec se bo lahko seznanil tako z razvojem športne panoge, za katero se zanima, kakor tudi z opremo, vadišči, tehniko, taktiko, metodo vadbe, pravili tekmovanja, z organizacijo in s strokovno literaturo.

O obsežnem delu, ki je napisano strokovno na zelo visoki ravni in v jeziku, ki je razumljiv tudi poprečnemu bralcu, velja povedati, da pomeni izredno pridobitev za nadaljnji razvoj telesne kulture narodov in narodnosti Jugoslavije. Vrednost enciklopedije telesne kulture ni le v tem, da seznanja bralca z najrazličnejšimi športnimi zvrstmi, tudi takimi, ki pri nas še niso znane — njena posebna vrednost je v integraciji tega iz leta v leto vse bolj pomembnega področja tako z mejnimi znanostmi, kakor tudi s kulturo naših narodov.

Zanimivo je, da je v primerjavi s podobnimi enciklopedijami drugih narodov naša enciklopedija telesne kulture izredno bogata. Je, denimo, osem in polkrat večja od podobne enciklopedije v ZRN, štiri in polkrat večja od francoske ter obsežnejša tudi od ameriške in sovjetske. Prve sodelavce za zbiranje gradiva in za pisanje člankov je izbral Hrvoje Macanović, začetno delo pa je nadaljeval in dokončal glavni urednik Marijan Flander z več kot tristo sodelavci.

Enciklopedija telesne kulture je izšla v srbohrvaškem jeziku, saj je večja naklada omogočila tudi precej nižjo ceno. Zato pa ostaja nerešeno vse bolj žgoče vprašanje slovenske terminologije telesne kulture in njenih mejnih znanosti. Zato se mnogi zavzemajo, da bi ustanovili v Sloveniji posebno terminološko komisijo, ki bi naj izpopolnila strokovni jezik in ustvarila možnosti, da bomo dobili nekoč, ko bomo dosegli na tem področju množičnosti, tudi slovensko izdajo enciklopedije.

MISLINJA

Nova telovadnica

Letošnji »dan šole« je bil za učence osnovne šole Rada Iršiča še posebno slovesen. Na ta dan, to je 12. decembra, so namreč izročili svojemu namenu sodobno telovadnico, na katero so mislinjski učenci čakali skoraj dve desetletji.

Novo telovadnico z več kot 450 kvadratnimi metri površine so zgradili s sredstvi samoprispevka občanov, na pomoč pa so priskočile tudi delovne organizacije. Nova telovadnica v Mislinji ni le velika pridobitev za mislinjske polarje, pač pa tudi za vse člane domačega telesnovzgojnega društva Partizan. Poleg tega bo novi objekt na voljo tudi članom delovnih kolektivov, ki se v prostem času ukvarjajo s športom in rekreacijo.

Prvenstvo v namiznem tenisu

V organizaciji komisije za šport pri OS ZSS Maribor je bilo v domu športa na Teznem občinsko sindikalno prvenstvo Maribora v namiznem tenisu za posameznike in dvojice. Na tekmovanju je sodelovalo več kot 80 tekmovalcev.

V finalna tekmovanja posameznikov sta se uvrstila Lukež (Konstruktor) in Cafuta (TAM Tezno), zmagal je Lukež z rezultatom 2:0, za tretje mesto je Duh (Konstruktor) premagal Faleža (Livarna) z rezultatom 2:0, peto mesto pa je zasedel Pristovnik (Obrtnik).

V ženski konkurenci je zanesljivo zmagala Katica Žvikart (Gradis) pred Metko Orešič (PTT), Eriko Božak (Gradis), Danico Pintar (Elektro) in Nežko Kramarič (Gradis) itd.

V moških dvojicah je najboljšo igro prikazal par Lukež-Duh (Konstruktor), ki je dobil vsa srečanja.

D. ZAGORAC

NOVA GORICA

Iskra, Salonit, Meblo

Tudi v Novi Gorici so se končale letošnje občinske sindikalne športne igre, ki so bile po mnenju vseh udeležencev tako glede kvalitete kot množičnosti najuspešnejše doslej. Občinskemu sindikalnemu svetu občine Nova Gorica gre velika zasluga, da so igre, ki so potekale skoraj vse leto, lepo uspele v zadovoljstvo več kot 1600 nastopajočih iz 40 delovnih organizacij.

Zlasti je razveseljiva ugotovitev, da so letos v mnogih panogah tekmovali po liga sistemu, kar pomeni, da so bila srečanja tako rekoč na dnevnem redu. Prav zato lahko zapišemo, da so igre pridobile na kvaliteti in priljubljenosti, tako da ni bojazni za nadaljnji razvoj tovrstne športne dejavnosti. Zanimivost letošnjega tekmovanja je bilo tudi uvajanje tekmovanja v atletiki in plavanju, kar je še povečalo krog aktivnih udeležencev. Skupno je nastopilo kar 173 moških ekip, ki so se pomerile v malem nogometu, odbojki, rokometu, košarki kegljanju, balinanju, namiznem tenisu, šahu in streljanju. Ženske pa so tekmovale v odbojki, kegljanju, streljanju in namiznem tenisu, skupaj je nastopalo 45 ekip.

V skupnem seštevku točk so zmagali predstavniki ISKRE iz Šempetra pri Gorici pred predstavniki SALONITA iz Anhovega in MEBLA iz Nove Gorice.

ŽALEC

Uspeh Ferralita

V žalski občini so zaključili delavske športne igre, ki jih je pripravila posebna komisija pri TKS Žalec. Tako se je v 12 športnih panogah — v odbojki, šahu, kegljanju, krosu, malem nogometu, streljanju, orientaciji, rokometu, atletiki, namiznem tenisu in košarki — pomerilo več kot 1000 delavcev. Največje presenečenje letošnjih iger je prvo mesto ekipe članic SIP Šempeter v moški konkurenci pa je spet zmagal Ferralit iz Žalca.

Končni vrstni red pri članicah: 1. SIP Šempeter 61 točk, 2. Ferralit Žalec, 50 točk, 3. tovarna nogavic Polzela 49 točk itd. Starejši člani: 1. Ferralit Žalec 107 točk, 2. SIP Šempter 97, 3. Inštitut Žalec 73 točk; mlajši člani skupine A množičnost: 1. Ferralit Žalec 328 točk, 2. SIP Šempter 262, 3. Garant Polzela 226 točk; mlajši člani skupine A kvaliteta: 1. SIP Šempter 146 točk, 2. Ferralit Žalec 139, 3. Tekstilna tovarna Prebold 136 točk; mlajši člani skupine B kvaliteta: 1. zdravstveni dom Žalec 18 točk, 2.—4. MIK Prebold, LIK Savinja, NAMA Žalec po 10 točk; mlajši člani skupine B množičnost: 1. Inštitut Žalec 56 točk, 2. ZD Žalec 46, 3. NAMA Žalec 19 točk itd.

T. TAVČAR

Delavsko zavarovanje v Sloveniji med obema vojnama II.

Piše: Dr. FRANCE KRESAL

V tekstilni tovarni v Tržiču je bilo 2. junija 1897. leta ustanovljeno Podporno društvo za podpiranje članov v bolezni, za primer nezgod ter onemoglosti in starosti. V tem času je bilo v Avstriji bolniško in nezgodno zavarovanje za tovarniške delavce sicer že uvedeno in obvezno in je bila tudi v tržiški tovarni obratna bolniška blagajna ustanovljena takoj, ko je začela tovarna obratovati. Vendar takratna bolniška blagajna zavarovanim delavcem ob bolezni in nezgodi ni nudila zadostne preskrbe, za onemoglost, starost in smrt pa delavci sploh niso bili zavarovani. Zato je delavstvo in vodstvo podjetja sklenilo ustanoviti še podporno društvo. Članstvo v društvu je bilo prostovoljno, vendar so bili včlanjeni skoraj vsi delavci. Predsednik društva je bil Leo Gassner, vodja podjetja. To podporno društvo je delovalo ves čas do leta 1941. Podporno društvo je imelo dva oddelka: podpornega in starostno blagajno za onemogle delavce. Sredstva za izplačevanje podpor so se stekala od delavskih prispevkov. Članarino so pobirali posebej za podporni sklad in posebej za starostni in invalidski sklad. Iz podpornega sklada so člani prejemali podpore ob bolezni in v izjemnih primerih; iz starostnega in invalidskega sklada pa starostno podporo (rento), ki so jo izplačevali redno vsak mesec, in pogrebne stroške (v znesku trimesečne rente). Starostno podporo so pridobili delavci po 10-letnem članstvu. Različne podpore je prejemalo 30 odstotkov članstva. Denar, ki se je stekel v starostni sklad, so ob razpustu podpornega društva razdelili med člane.

Podobnih podpornih društev in blagajn je bilo verjetno na Slovenskem še več in so torej v sicer skromni meri opravljala naloge socialnega zavarovanja, še preden je bilo to z zakonom uvedeno, pozneje pa so društva in blagajne dopolnjevala njegove največje pomanjkljivosti.

UVEDBA NEZGODNEGA IN BOLNIŠKEGA ZAVAROVANJA DELAVCEV

Nezgodno zavarovanje delavcev je v vsej Avstriji vpeljal zakon z dne 28. decembra 1887. leta, bolniško zavarovanje pa zakon z dne 30. marca 1888. leta. Rudarji so bili zavarovani pri bratovskih skladnicah že od leta 1854.

Nezgodno zavarovanje je bilo popolnoma ločeno od bolniškega in tudi organizirano je bilo posebej. Organizirano je bilo po panogah. Tovarniški delavci so bili zavarovani proti nezgodam pri delavskih nezgodnih zavarovalnicah; za Kranjsko in Primorsko je bil sedež v Trstu, za Koroško in Štajersko pa v Gradcu. Železničarji so bili nezgodno zavarovani pri železničarski nezgodni zavarovalnici na Dunaju. Rudarji so bili do leta 1914 nezgodno zavarovani pri svojih bratovskih skladnicah, potem pa do leta 1918 pri posebni nezgodni zavarovalnici za rudarje na Dunaju. Vse stroške nezgodnega zavarovanja so morali pokrivati podjetniki.

Bolniško zavarovanje ni bilo tako centralizirano. Izvajale so ga bolniške blagajne, ki jih je bilo več vrst: okrajne, obratne, zadružne in društvene ter bratovske skladnice pri rudarskih in topilniških podjetjih za rudarje in topilničarje. Podjetnik, ki je zaposloval več kot 100 delavcev, je lahko ustanovil obratno bolniško blagajno. Sredstva, s katerimi so bolniške blagajne pokrivale svoje stroške, so morali preskrbeti delavci in podjetniki. Dve tretjini zneskov so morali prispevati delavci, tretjino pa delodajalci; vendar prispevki delavcev niso smeli presegati 3 % njihovih mezd.

Bolniške blagajne so začeli ustanavljati takoj po izidu zakona in do konca leta 1889. je bilo na Kranjskem in na Spodnjem Štajerskem že 65 okrajnih bolniških blagajn s 14.921 zavarovanci, 23 obratnih bolniških blagajn s 5.400 zavarovanci, 11 zadružnih bolniških blagajn s 1.290 zavarovanci in 1 društvena bolniška blagajna z 282 zavarovanci. Število zavarovancev je hitro rastlo; samo na Kranjskem je od 13.125 zavarovancev leta 1889 naraslo na 32.140 leta 1913.

Bolniške blagajne so bile pri poslovanju skoraj popolnoma samostojne. Bile so sicer včlanjene v zvezah bolniških blagajn, ki so se pokrivale z območji delavskih zavarovalnic za nezgode, katerih sedež je bil v Trstu za Kranjsko in Primorsko ter v Gradcu za Koroško in Štajersko, vendar so bile pristojnosti teh zvez zelo majhne.

Za Prekmurje je veljala ogrska zakonodaja. Ogrska je uvedla obvezno bolniško zavarovanje šele leta 1891.

Zavarovanje delavcev za onemoglost, starost in smrt ni bilo splošno uveljavljeno ne v Avstriji ne v Ogrski. Pokojninsko zavarovanje so imeli le rudarji od leta 1854 v bratovskih skladnicah, železničarji od leta 1844 ter nameščenci od leta 1906, ki so bili zavarovani pri Pokojninskem zavodu za nameščence na Dunaju.

Bolniške blagajne so nudile delavcem v primeru bolezni denarne podpore v višini 60 % poprečne mezde; ta podpora pa je lahko trajala največ 20 tednov. Ti prejemki so se imenovali bolnišnina. Porodnice so prejemale 4 tedne po porodu prav tako 60 % poprečne mezde, ki se je imenovala hranarina. Zavarovanci so imeli pravico do zdravniške oskrbe, porodniške pomoči, zdravil in po potrebi tudi pravico do zdravljenja v bolnišnici. Vendar je bilo zdravljenje v bolnišnici na stroške blagajne časovno omejeno — največ do 4 tedne, stroški zdravljenja v bolnišnici pa niso smeli presegati vsote, ki bi jo zavarovanec prejel za bolnišnino, če bi se zdravil doma. Ob smrti zavarovanca je znašala pogrebnina 20-dnevno poprečno mezdo.

Osnova za izračunavanje boleznin je bila takoimenovana običajna mezda, ki pa ni bila odvisna od delavčevega dejanskega zaslužka, pač pa od njegove uvrstitve v ustrezni mezdni razred, za kar je bila odločilna delavčeva kvalifikacija. Blagajne so imele 5 mezdnih razredov, ki so v glavnem ustrezali dejanskim delavskim zaslužkom na določenem območju, zato so jih tudi imenovali »običajne mezde« (übliche Taglöhne).

Prvo leto poslovanja so imele vse bolniške blagajne na Kranjskem 22.876 goldinarjev dohodkov in 16.950 goldinarjev izdatkov in so tako prvo leto zaključili s 5.926 goldinarji presežka. Največ sredstev (33,17 %) so izplačali za boleznine in porodnine, nato za zdravnike in kontrolorje (15,20 %) in za zdravila (8,13 %). Drugi izdatki (bolnišnica prevozi, pogrebnine) so bili manj pomembni (skupno 3,78 % vseh stroškov); zelo veliko sredstev pa je šlo za upravne stroške (3.671 goldinarjev ali 16,67 % vseh stroškov).

Dohodke blagajn so predstavljali obvezni prispevki delavcev in delodajalcev (22.025 goldinarjev), globe, ki so jih v korist bolniške blagajne plačevali delavci (640 goldinarjev), in obresti (211 goldinarjev).

Leta 1913 pa so imele bolniške blagajne na Kranjskem že 771.737 kron dohodkov in 731.080 kron izdatkov. Zelo se je tudi spremenila poraba izdatkov. Močno so se povečali izdatki za boleznine in porodnine, saj so dosegli skoraj polovico vseh izdatkov (49,56 %) povečali so se tudi izdatki za zdravnike, zdravila in zdravljenje v bolnišnicah (od 1,25 % na 10,69 %). Glavni dohodki so se stekali od obveznih prispevkov (704.063 kron), precej pa so se povečali tudi dohodki od različnih glob (40.292 kron) in nekoliko manj od obresti (27,382 kron).

DELAVSKO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI PO NASTANKU STARE JUGOSLAVIJE

Stara Jugoslavija je bila ob svojem nastanku tudi v socialnopolitičnem pogledu neenotno ozemlje in je tako tudi ostalo še več let po ustanovitvi enotne države. Prav tako ni bila enotna delavskozaščitna zakonodaja. V tistih delih države, ki so bili prej v Avstro-Ogrski, je veljala avstrijska in ogrska zakonodaja, v Srbiji, Makedoniji in Črni gori pa socialno zavarovanje delavcev sploh še ni bilo uvedeno.

V Sloveniji je bilo bolniško in nezgodno zavarovanje uvedeno in obvezno že za vse delavce. Pokojninsko zavarovanje pa so imele samo posamezne panoge delavstva. To so bili rudarji in topilničarji, železničarji ter državni in javni nameščenci.

Po razpadu avstroogrske monarhije je bilo treba socialno zavarovanje delavcev organizirati na novo. Tega dela se je narodna vlada za Slovenijo lotila že 6. novembra 1918. leta, ko je bilo ustanovljeno poverjeništvo za socialno skrbstvo, ki je med drugim izvedla tudi reorganizacijo socialnega zavarovanja v Sloveniji. Že 1. januarja 1919. leta je bila ustanovljena zveza bolniških blagajn za slovensko ozemlje. Do 31. maja 1919. leta so bile ukinjene vse takratne okrajne in obratne bolniške blagajne in ustanovljena je bila enotna okrajna bolniška blagajna v Ljubljani za vso Slovenijo. Tako hitra reorganizacija je bila nujna, ker so bili pred socialnim zavarovanejm veliki in skoraj nepremostljivi problemi, kako izpolnjevati obveznosti do zavarovancev, to je zagotoviti zdravstveno varstvo in bolniške podpore, predvsem pa izplačevati pokojnine in rente upokojenim zavarovancem, ki jih je bilo v Sloveniji že precej in jih je od nekdanjih zavarovalnih zavodov morala prevzeti novoustanovljena ustanova, medtem ko ni dobila od njih tudi potrebnih denarnih sredstev za izplačevanje rent in pokojnin, ki so se leta in leta zbirale. Ta sredstva so bila deloma vložena kot kapital v nepremičnine in vrednostne papirje zunaj slovenskega ozemlja, ki je prišlo v sestav Jugoslavije, deloma so bila naložena v obveznice avstrijskega vojnega posojila in so propadle, deloma pa jih je razvrednotila inflacija.

Rente in pokojnine zavarovancev, ki so bile določene v nominalnem znesku, je inflacija popolnoma razvrednotila. Zato je bila potrebna izredna, hitra in učinkovita pomoč.

(Se nadaljuje)

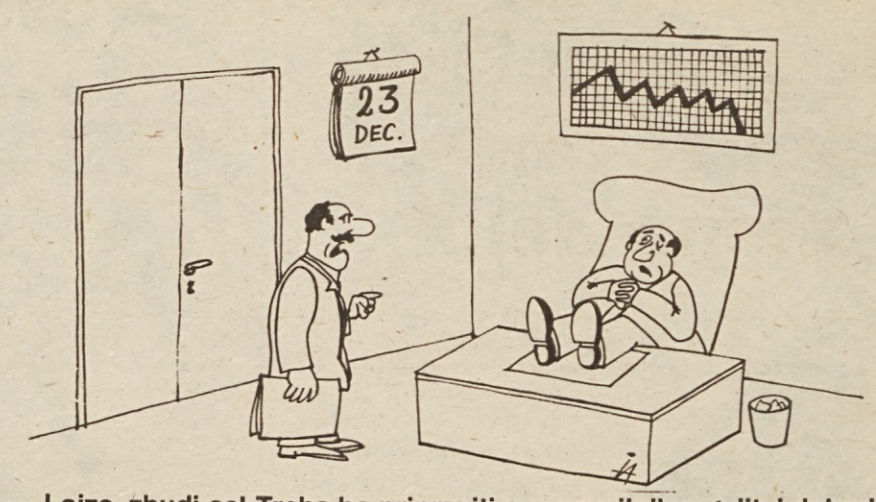

— Lojze, zbudi se! Treba bo pripraviti nov pravilnik o delitvi dohodka!
— Pusti me, do prvega januarja je še daleč!

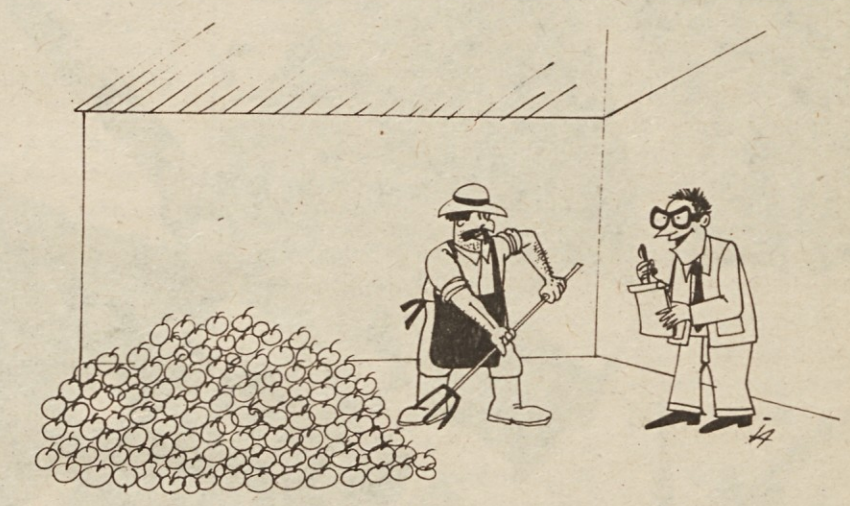

— Kakšen je pri vas standard?
— Zelo visok. Zdaj imamo že sadje za gnoj!

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve pošljite do **4. januarja 1978** na naslov: ČZP Delavska enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, s pripisom na ovojnici **NAGRADNA KRIŽANKA št. 51.** Nagrade so: 200, 150 in 100 dinarjev.

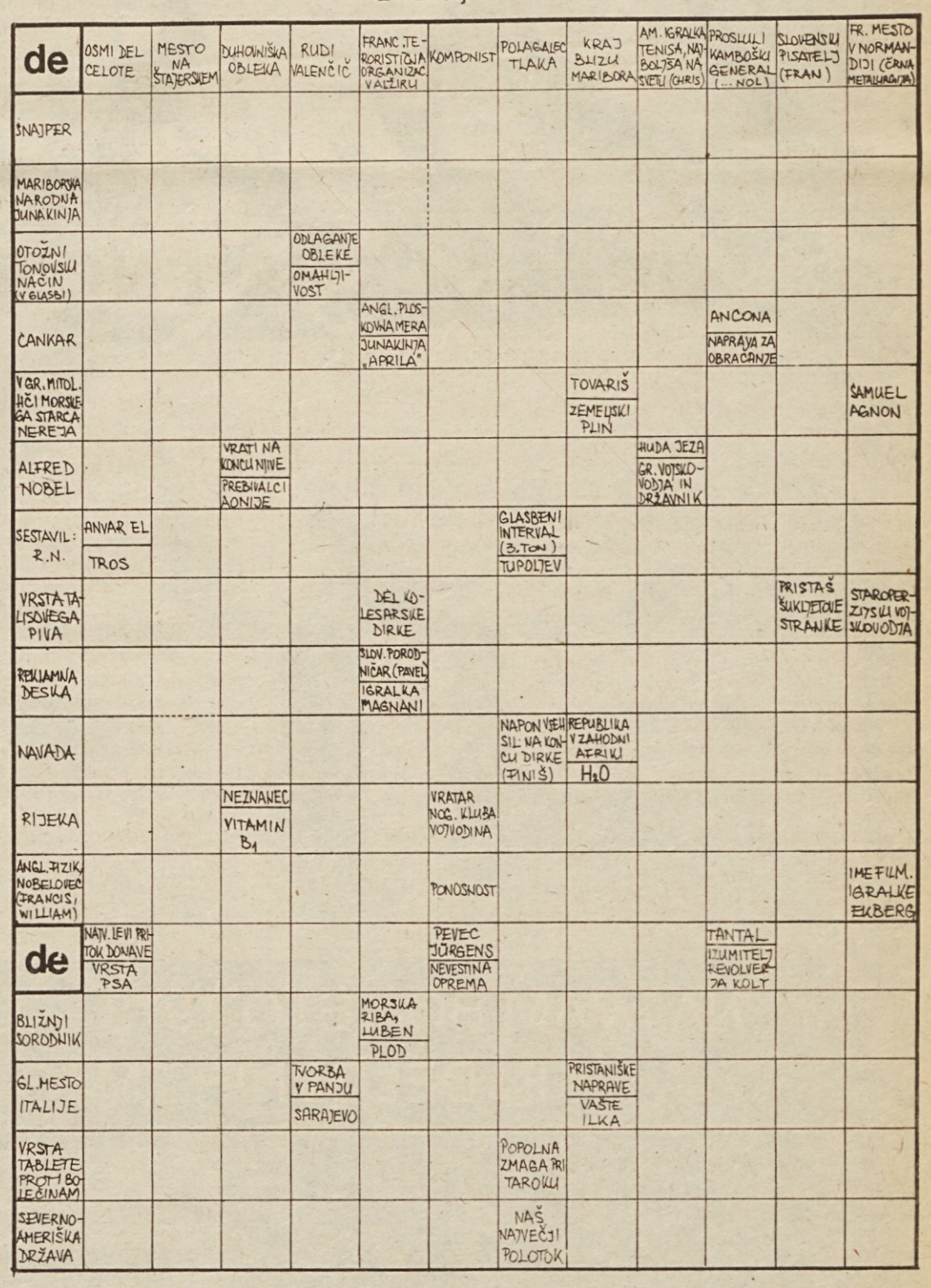

REŠITEV NAGRADNE KRIŽANKE ŠT. 49

Vodoravno: Skandinavija, Radovan Gobec, Ariman, elisa, kivi, SN, Ze, okani, atlant, paratifus, II, ET, titer, oča, rutina, askar, reverz, Etna, ris, Rižana, Istran, magot, MT, ara, atomi, AK, Cronin, sene, emir, kk, krokodil, era, Rad, tiristor, Bra, ol, Slana.

IZŽREBANI REŠEVALCI KRIŽANKE ŠT. 49

1. nagrada 200 din: Bojan Pajek, Studenče 27, 62319 Poljčane;
2. nagrada 150 din: Urška Dolinšek, Javornik 36, 62390 Ravne na Koroškem;
3. nagrada 100 din: Marja Bešter, Roblekova 11, 64240 Radovljica.

NAGRADE BOMO POSLALI PO POŠTI.

NAJ VAM BO LETO 1978 – LETO USPEHOV, OSEBNE SREČE
IN DELOVNIH ZMAG KOLEKTIV SGP »PIONIR«

PIONIR
NOVO MESTO

DE

Delavska enotnost, glasilo Zveze sindikatov Slovenije. Izdaja ČGP Delo, TOZD Delavska enotnost. List je bil ustanovljen 20. novembra 1942. leta. List urejajo: ANDREJ AGNIČ, VOJKO ČERNELČ (glavni urednik in direktor), SONJA GAŠPERŠIČ, MILAN GOVEKAR, MARJAN HORVAT, RAFAEL LINDIČ (tehnični urednik), BORIS RUGELJ, BOJAN SAMARIN (odgovorni urednik), JANEZ SEVER IGO TRATNIK, ANDREJ ULAGA, POLDE VERBOVŠEK (redaktor in lektor), IVO VIRNIK in JANEZ VOLJČ. Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dalmatinova ulica 4, poštni predal 313-VI; naročninski oddelek tel.: 310-033, int. 278; uredništvo, tel.: 316-672, 323-554, 316-695 in 310-033; komerciala: Ljubljana, Tavčarjeva 5, tel.: 312-691. Račun pri SDK Ljubljana, št. 50100-601-11807, devizni račun pri Ljubljanski banki, št. 501-620-7-121100. Posamezna številka stane 4,00 din, letna naročnina je 200,00 din. Rokopisov ne vračamo. Poštnina plačana v gotovini. Tisk »Ljudska pravica«, Ljubljana.